

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

U. B. 1945

Jul i Nordsjælland

5. Aargang

Julen 1945

Udgivet af
Erland Sribso og Erii Sribso

URE

BRILLER

Telefon 299

Kern-Hansen
Urmager • Hillerød • Guldsmed

Giro 37304

GULD

Eneforhandling af Georg Jensen Sølv

SØLV

Møbler -

saa er det

stadig

paa

Svendens

Hjørne

N. S. SVENDSEN & SØN I/S - HILLERØD

JUL
I
NORDSJÆLLAND

UDGIVET AF
ERLAND GRIBSØ OG ERIK GRIBSØ

1945

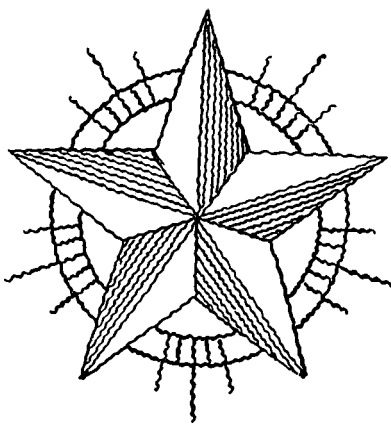
HILLERØD
C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI
OSWALD TERKELSEN

INDHOLD

	Side
Lyset. Af Sogne- og Slotspræst Carl E. Kiilerich	3
Julesang. Af L. Budde.	4
Nogle af Dronning Anna Sophie Reventlows Kostbarheder og deres Skæbne. Af Otto Andrup.	5
Den gamle Kusk i Sønderby Stræde. Af Onkel Hvid	8
Jul i Landflygtighed — og som Gestapos Fange. Flygtninge-Jul i Stockholm. Af Vagn Fleischer Michaelsen	12
Jul bag Vestre Fængsels Gitre. Af A. Sommer.	14
Slangerups Kobberporte. Julenovelle af Erland Gribso	16
Nordsjællandske Skæmtesprog.	20
Sommernætter og Vinterdage i Fredensborg-Nødebo-Gribskov. Af Jørgen Kortzau Hansen.	21
Kongens Kanaler i Nordsjælland. Af J. v. With-Jensen ,	21
„Smedegnisten“ fra Torup. Af Carl Jørgensen	28
Da vi spillede Komædie	30
Nis Petersen og Nordsjælland. Af Erik Gribso	32
Da Per Søren blev gammel. En Novelle fra Græstedegnen. Af Georg Nordkild	36
En „Museumsby“ i Frederikssund. Af Vera Madsen.	40
Med Gribskovbanen under Julestormen i 1902. Af H. Nielsen Borager	42
Da Arresødallejren blev befolket af Marinere. Af Hj. Gyller	48
Tidsfordriv til Juledagene. Præmiekonkurrencer.	50

☆

Forsidebilledet: Hvideklint ved Frederiksværk,
efter Maleri af V. Borning.

LYSET

Af Sogne- og Slotspræst Carl E. Kiilerich.

Vi er besjælede af Lystrang og Lysglæde. Hvor nyder vi, at Mørklægningen er ophørt. Det var væmmeligt at færdes ad mørke Gader og Veje og ikke se Lys fra Vinduer — det føltes saa tungt og saa dødt. Vidunderligt, at vi atter maa lade Lysene straaale ligesom i gamle Dage. For vi holder af Lyset — det kalder og drager os — hvorfor? Mon ikke fordi: Hvor der er Lys, er der Liv — — —

Det er saa mørkt her ved Juletid, Dagene er korte, Aftenerne og Nætterne saa lange, og da tænder vi Lys — helst mange Lys. Til Juleaften pynter vi det skønne, grønne Juletræ og sætter paa det mange, mange smaa varme Julelys; for den Aften skal det være rigtig lyst og varmt i Hjemmene.

Ogsaa i Kirkerne, byggede til Guds Ære, tændes den hellige Kvæld særlig mange Lys, saa Lyset straaaler fra Kirkeruderne ud over Landskabet og kalder til Fest. Og mange Mennesker vil følge Kaldet, selv dem som ellers lod deres Kirkesti gro til, ledet af fælles Lystrang og Lysglæde — og velkommen skal de alle være!

Hvad skal Lysenes Dragen saa forkynde os? — Først dette: Vi er ikke skabte til at leve i Mørket, for Mørket er Dødens Skygge, der fylder os med Uhygge, Angst og Tomhed — aldrig vil et Menneske finde ægte Glæde og Fred i en lyssky Tilværelse. Dernæst: Vi er skabte til at leve som Lysets Børn. — Men ak, her slaar alle de Lys, som vi kan tænde, slet ikke til; for trods Mørklægnings Ophør er der alligevel et Mørke, som ikke viger for vore Lamper og Lys, og det er det Mørke, som ruger over os, fordi vi er Syndere.

Hvor er da det Lys, som vor Lystrang og Lysglæde egentlig higer imod?

Hostrup har formet Svaret i det herlige Vers:

Julebudet til dem, der bygge
her i Mørket og Dødens Skygge,
det er det Lys, som, aldrig slukt,
jager det stigende Mulm paa Flugt,
aabner Udsigten fra det lave,
trøster mildelig mellem Grave.

Fra det Barn, som fødtes Julenat i Bethlehem, straaaler Gudslyset udover Menneskeheden. „Jeg er Verdens Lys; den som følger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have Livets Lys“, saadan siger Jesus om sig selv — og ethvert Menneske, som vover at tro ham og følge ham, skal erfare, at det er sandt, at han lyser op for vor „Synd som Lyn“ og leder os „blid til Naadestolen“, idet han ved sit Lys lader os se Faderens Herlighed saa fuld af Naade og Sandhed.

Saa give da Gud, at Julens Lys maa drage os helt hen til Lyset i Jesus Kristus; lad os saa blive i det Lys lige til vor sidste Stund, at Mørket da helt maa vige, og vi oplever det store Paaskegry, hvor Lyset sejrer overalt!

JULESANG

Komp. for „Jul i Nordsjælland“ af

Kjeld Jørgensen

Moderato

Se, nu har Stormen fej et rent og
ryddet op i Markens Sa-le; det vis-ne Blad, der segned'sent, er
hvirvlet over Bjerg og Da-le; og Stjennensen paa Sneens Flor- nu
staarden store, tomme Jord og ven-ter!

Se, nu har Stormen fej et rent
og ryddet op i Markens Sale;
det visne Blad, der segned' sent,
er hvirvlet over Bjerg og Dale;
og Stjernen ser paa Sneens Flor —
nu staar den store, tomme Jord
og venter!

Nu Vinger fik, hvad tungt og slemt
et Hjerte skal i Verden lide,
og Barnet har sin Sorg forglemt,
den gamle lægger sin til Side —
nu staar de kjønt bag Mørkets Port
med Haand i Haand, med Sindet stort,
og venter!

Kom, plant, o Jul, dit fagre Træ,
læg Blomstersæd bag Marker øde,
giv vilden Ræv et Skjul til Læ
og liden Fugl et Frø til Føde!
Giv Hjærtet Vaar, gjør Mørket lyst,
kom, hvor en Længsel sidder tyst
og venter!

Trød ind, du evig unge Gæst,
i store tomme Vintersale,
saa fejrer alle Bjerge Fest,
og der er Rosenglans i Dale!
Strø Gaver ud, du rige Jul —
den bedste sidder dog i Skjul
og venter!

L. Budde.

Nogle af Dronning Anna Sophie Reventlows Kostbarheder og deres Skæbne.

Af Otto Andrup.

Museumsdirektør, mag. art. Otto Andrup skriver her om, hvordan det er gaaet nogle af Dronning Anna Sophie Reventlows Kostbarheder, bl. a. et morsomt Guldæg med et baade mærkeligt og værdifuldt Indhold.

Vi lever jo i Specialisternes Tidsalder. Videnskabens og Historiens Verden er uendelig, og Bøgernes Mængde indenfor ethvert Fag gør en rundelig Tilegnelse uoverkommelig. Forskeren foretrækker derfor tit at gaa sine egne Veje paa Opdagelsernes Felt og gennemrode gamle Arkiver. Paa mig har gamle Regnskaber og Boopgørelser altid haft en særlig Tiltrækning, idet man kommer Fortidens Livsforhold meget nær ved disse Rækker af Tal; Mennesker og Mennesketyper bliver en bekendte, og tit kan man ogsaa slumpe til at finde Oplysninger af kunstnerisk eller kunsthistorisk Værdi. Boinventarerne kan være særlige Lækkerbidskener. Med lidt Fantasi kan man se for sig, hvordan Rumme var indrettede; ak, saa spartansk mod vore Forhold, og stundom møder

man der Møbler og Malerier saaledes beskrevne, at man med megen Føje tør antage, at det er Ting, som man kender fra vore Museer.

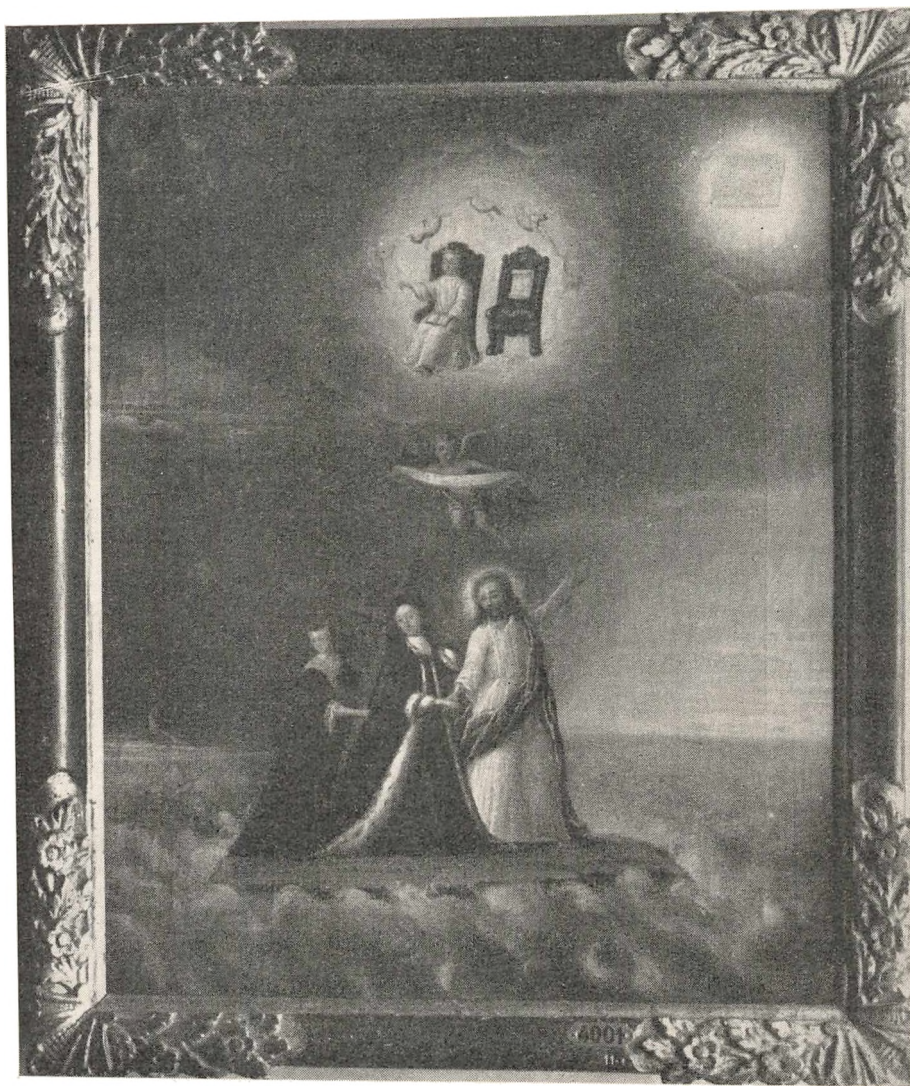
Ved Frederik IV's Død faldt Dronning Anna Sophie i den dybeste Unaade. Christian VI, hendes Stedsøn, afpressede hende det meste af hendes Formue og alle

hendes Ejendomme, skønt han havde skrevet under paa, at hun skulde beholde alt urørt og have Nykøbing Slot og Lolland og Falster til Underhold. Nu fik hun anvist Kongsgodset Clausholm til Ophold, fik sine Juveler og Pretiosa som Laan, sine Møbler frit udleveret og en Del af de Ting paa Slottene, som hun selv havde købt, og dertil et ikke uanseeligt aarligt Deputat, omend kun en Brøkdel af, hvad der var lovet hende.

☆

Læser man Listen fra hendes Bo igennem, studser man Gang paa Gang over at finde Ting, som er en velkendte; men mærkelige er tit de Veje, hvorad deer naaet i offentlig Eje.

I hvert af sine Opholdsrum skal Dronningen have haft Billedhængende af sin elskede Gemal Frederik IV. Et af dem betegnes som malet af den franske Hofmaler Hyacinthe Rigaud; det er antagelig det lille Billede, som hænger paa Frederiksborg, og som blev erhvervet paa Enkedronning Caroline Amalies Auk-

Anna Sophie Reventlow støttes af Christus i sit Haab om at skulle forenes med sin højsalige Gemal. Maleri af Johannes Böbling paa Rosenborg.

tion og paa Bagsiden bærer Rigauds Navn og Aarsbetegnelsen 1693, samt Anna Sophies kronede Navnechiffer og Nr. 4. Museet har et andet større Maleri af Kongen, ogsaa bagpaa mærket med Dronningens Navn og et Nr. Det stammer fra Gaunø, hvortil den gamle Statsmand og Samler Greve Otto Thott vel har erhver-

vet det. Paa Frederiksborg staar ogsaa et Par Stole, lavede i Kina og med hendes indbrændte Mærke; de blev købt en Gang i Sverige. Men paa Clausholm i vestre Sovegemak omtales 6 Stole med sort indiansk (d. v. s. fra Indien) Lakering med rødt Lærreds Overtræk; nu er der gamle røde ornamenterede Lædersæder; men maaske har Inventarieskriverne skrevet fejl.

Frederik IV malt af den franske Hofmaler Rigaud.
Maleriet tilhørte Dronning Anna Sophie Reventlow.

Besøgende paa Frederiksborg vil huske, at der i den mørke Ende af Gangen mellem Frederik IV's Værelse og Prinsessefløjen stod et stort blaat Skab med Dronningens og Kongens Navnetræk paa Døren; nu er det flyttet til Gammel Estrup. Det blev i sin Tid for et halvt Hundrede Aar siden købt i Handlen for 40 Kr. Clausholm-Inventaret nævner i Gangen fra Guldkabinetet et stort blaat lakeret Skab med forgyldte Lister og to separate Døre, hvorpaa Frederik IV's og Anna Sophies Chifre. Det er utvivlsomt vort Skab.

Fra Meklenborg, fra en Efterkommer af Dronning Anna Sophies Søster, Grevinde Holstein-Holsteinborg, erhvervede Frederiksborg engang en lille pyramideformet Karaffel med Frederik IV's Navnetræk og en indlebet Indskrift om Føden: König FRIDERICH Des Vierten Mundcaraff. Nu nævner Inventaret, at

der paa Clausholm gemtes 2 Karaffer, 4 Spidsglas og et Stutzglas (Glas uden Fod), alle med Paaskrift at have været højsalig Kongens Mundglas. Ægtheden af Indskriften bevises jo tydeligt af Bobeskrivelsen.

Der er mange andre Ting rundt paa Herregaardene (Holsteinborg, Brahetrolleborg), som genfindes i Boet. Og ogsaa paa Rosenborg er der bevaret Ting af hendes Eje, Portrætter af Kongen og hans Søsken, Malerier, som bagpaa bærer Dronningens Mærke. I Inventaret staar følgende: „Christus ledende en Dame, som bærer Korset, betegnet udi et Emblemate (betyder vel: en allegorisk Fremstilling) og et do med Christo og samme Dame udi et Skib“. Et af dem maa være det kuriøse Maleri af Anna Sophie med Korset, ledet af Kristus og støttet af sin elskede Kammerfrøken von Holstein, den senere Grevinde Danneskiold-Laurvig. Personerne staar paa en Flaade eller en Klippe i det oprørske Hav, hvor smaa Djævl med Buer, Forke og Spyd truer mod de fremstillede, mens Christus peger opad mod en gylden Tavle i Solkrans, og en Engel svæver over deres Hoveder med et langt nu ulæseligt Skriftbaand. Øverst sidder, omsvævet af Engle, Frederik IV i en Tronstol; han er i Ligskjorte, men med Krone paa Hovedet, en Sejrspalme i Haanden og holder Bibelen paa sit Skød. Ved hans Side staar en tom Tronstol med Dronningens Navnetræk, ventende paa den elskede Gemalinde. Billedet er købt 1887 i Jylland. Maleren er sikkert den Maler Johannes Bøhling, som arbejdede for Dronningen og af hvem et Portræt af hende fra hendes Eje findes paa Gl. Estrup, andre Billeder paa Frederiksborg.

Blandt de mærkelige og kostbare Pretiosa, som nævnes, er ogsaa „et Guldæg, hvori var en liden guldemaillet Høne, inden i Hønen fandtes et Signet med en kongelig Krone og med 42 smaa Brillanter, 6 smaa Rosenstene og 5 Perler, samt en rød Karneol med en Devise iskaaren“. Rosenborg arvede efter Frederik VI's Datter Vilhelmine, som var gift med Christian IX's Broder, et Guldæg. Det er i en Elfenbensskal, som kan deles ved en Skruegang paa Midten. Indenfor kommer Guldægget, helt glat men til at skille i tre Dele; den nederste er indrettet som en Lugtedaase; i den øverste store Del ligger bagved Blommen en lille emaillet Høne, som ogsaa kan klappes op og hvis Indre rummer en kongelig juvelprydet Krone, ganske vist med 6 Perler, 4 Roser og 42 Brillanter; det er ikke en dansk Kongekrone, da den er emaillet med Hermelinsbund; Bases er et Signet med Karneolplade med en flyvende Ørn over en By og Mottoet: Il defend (den forsvarer). Ogsaa Kronen kan deles og gemmer inderst en Ring med en stor Rosensten over et Navnetræk af sammenslyngede C'er. Prinsessen skriver, at hun har arvet Ægget efter sin Moder, Dronning

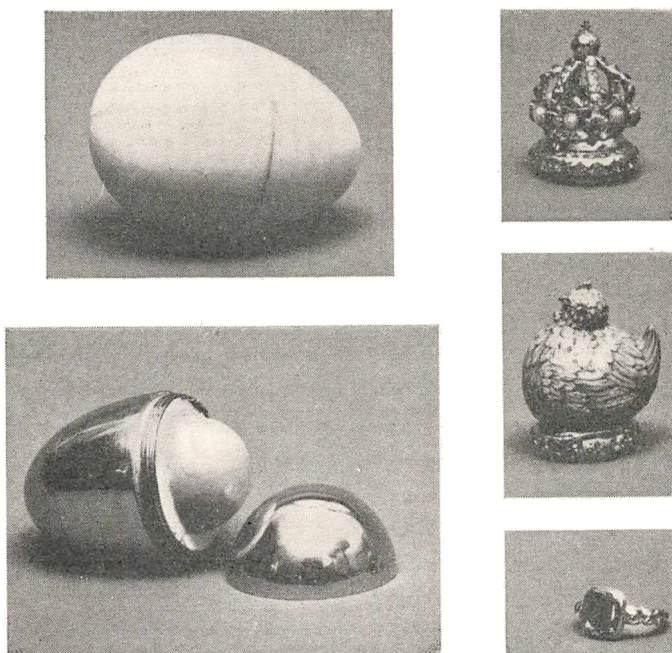
Marie, der var en hessisk Prinsesse, og som atter skal have faaet det af sin Farmoder, en engelsk Prinsesse, der atter havde arvet den efter sin Moder, der var Dronning af England (Dronning Caroline Vilhelmine, f. Prinsesse af Ansbach), der skulde have faaet det som Gave af en Hertuginde af Orléans med et lignende Navn, derfor de to sammenslyngede C'er. Det lyder jo højst interessant, men det er ikke to sammenslyngede C'er, men et Spejlmonogram af C. 6, Christian VI. Forklaringen er vel, at Kongen har faaet Guldægget tilbage, har repareret det (deraf det ændrede Tal paa Stenene; een Perle kan jo have manglet) og forsynet det med sit Navnechiffer. Fra Christian VI er det ikke uforklarligt, at det er havnet hos hans Sønnedatter, Landgrevinde Louise, Dronning Maries Moder; man skal jo ikke tro absolut

paa alt, hvad der skrives ned. Dronning Maries ene Bedstemoder var jo Dronning Louise af Danmark, den anden dennes Søster, Marie af Hessen, saa en Fejltagelse var let mulig.

Der er jo ogsaa den Eventualitet, at der er to Æg, Anna Sophies og det „engelske“, og at Rosenborgs er det engelske; men saa kan Christian VI's Navnetræk ikke let forklares.

Endelig er der den Mulighed, at der er noget rigtigt i begge Traditioner, at Ægget oprindeligt er engelsk eller fransk (Kronens Form).

Man kan heraf se, at man stundom kan faa noget nyt ud af at rode med gamle og tørre Papirer og Dokumenter, og samtidig konstatere, hvor mærkeligt alt „Liggendefæ“ spredes allerede efter føje Tid.

Dronning Anna Sophie Reventlows Guldæg med Indhold.

Den gamle Kusk

i Sønderby Stræde

LARS PETER I STRÆDET FORTÆLLER

Af Onkel Hvid.

Førstelærer Chr. Hvid Simonsen, Sønderby, kendt overalt i Frederiksborg Amt som »Onkel Hvid« — har haft en Samtale med en hyggelig, gammel Nordsjællænder, der fortæller om sine Aar som Herskabskusk paa Selsø Gods i Hornsherred.

DEN GAMLE KUSK er en Betegnelse, som vist mest bruges af Udenbys-Folk. I Sønderby hedder han *Lars Peter i Strædet* eller *Den lille Lars Peter*. Hans Navn er *Lars Peter Jensen*, og han er født i et Landarbejderhjem i Dalby Huse 1861. Naturligvis maatte han tidlig selv tjene sit Brød. Og Herregaardene blev hans Arbejdsplads. I 1889 giftede han sig med en ung Pige fra Sønderby. Anna hed hun. Hendes Mor var Enke paa et Husmandssted, og Lars Peter og Anna overtog derfor Husmandsstedet, der havde et Tilliggende paa godt 6 Tdr. Land. Lars Peter blev en dygtig Husmand. Derom vidner bl. a. Det kgl. Landhusholdningsselskabs Sølvmedalje. Men han maatte for at bjerge Føden til sig og sine tillige gaa paa Arbejde. Han blev Kusk for Forpagter Buch paa Selsø. I over 25 Aar havde han denne Plads, og naar man nu, da Lars Peter er 84, kommer i Snak med ham, varer det ikke længe, før man er ude at køre med ham og Buch.

Vilhelm Christian Buch var født i Ondløse 1843. Hans Fader var Kromand. Selv gik han til Landbruget, og i 1887 blev han Forpagter paa Selsø Hovedgaard under Selsø-Lindholm Gods. Buch var en Arbejdsgiver af den gamle Type, en stor og flot Skikkelse, med en Røst, der kunde runge gennem Lade og Stald og over Herregaardens udstrakte Gaardsplads. Han var streng og kunde bruge en farlig Mund, siger Lars Peter. Han gav Folk Øgenavne. *Lybækkeren* og *Palentius* var et Par af dem. Men han var ogsaa god og retfærdig mod dem, der passede deres Arbejde. — Skældte Buch ogsaa Dem ud, Lars P.? — Ja, jeg sagde til ham engang, vi kørte ned i Haven: Der er ingen, Forpagteren skælder saa meget paa som paa mig. — Nej, ved du hvorfor, Laus? —

Han kaldte mig altid Laus. — Jo, jeg skal sige dig, naar jeg skælder, saa gaar det gale over. — Det kunde dog blive saa galt, at De gik fra Pladsen. Ja, det skete et Par Gange. Men Buch hentede mig igen. Saa sagde han: Mangler du ikke et Par Grise, Laus? saa kan du jo tage dig et Par ud oppe i Svinehuset. Og saa var vi gode Venner igen.

★

De havde jo Liberi. Hvor tit kørte De fint. — Somme Tider 3—4 Gange om Ugen, og ellers kørte jeg Materialkørsel. — Hvor kørte De hen for Forpagteren? — Vi kørte til Omegnens Herregaarde til de andre Forpagtere, f. Eks. til Jægerspris Hovedgaard og til Christiansminde. Det var for Resten et tyvebrændt Sted at køre hjem fra i de mørke Nætter. Det var somme Tider ikke til at se en Haand for sig gennem Skoven. Men vi kørte ogsaa tit til Tølløse. Og en Gang kan jeg huske, vi kørte til Borreby ved Skel-skør. Se, Castenschiold paa Borreby havde jo kautioneret for Buch, da han skulde have Selsø i Forpagtning. Og saa skulde Buch engang bruge Castenschiolds Underskrift paa et Dokument, der skulde afleveres paa Lindholm Dagen efter. Vi kørte til Tølløse og bedede der. Buch vilde saa hos en Vognmand leje et Spand Heste til at køre videre med. Men Vognmanden vidste godt, vi kørte lidt haardt. Han undskyldte sig: Han kunde ikke selv køre, og han havde ingen anden til det, og jeg var jo ikke kendt med hans Heste. — Saa gaar vore egne, sa' Buch, og saa kørte vi videre. Da vi kom til Borreby, stod Castenschiold selv og læssede Møg. For saadan var han. Han kunde lide selv at være med i Arbejdet. Men Buch var jo kendt med Forholdene. Han havde været Forvalter paa Borreby. Vi kørte ind i Gaarden. Og lidt efter kom C. omklædt og fin og tog imod os. Buch fik sine Papirer i Orden. Og Klokken to om Natten var vi igen paa Selsø. — Hvordan klarede Hestene nu saadan en Tur? — Udmærket. Kørehestene var et Par Elleve-Kvarters-Frederiksborgere. De var godt trænet. Naar

vi fik dem, kunde de ikke løbe saa stærkt, men naar vi havde haft dem noget, saa kunde de. — Hvor længe holdt de saa? — Tre—fire Aar. Saa fik vi nogen andre. — Der kunde vel ogsaa ske Uheld med Hestene? — Ja, det var i April 1893. Jeg tror nok, Forpagteren havde været til Auktion paa Aastrup. Da vi kørte hjemad, sa' jeg: Jeg tror, der er Ildebrand der Nordpaa. Aa Sludder, sa' Buch, for naar vi saadan kørte

to gule Norske for. Da vi var kommet gennem Skibby, syntes Buch ikke, det gik stærkt nok. Han tog PIsken og langede Hestene en over Nakken. De blev bange og sprang i Grøften. Vognen væltede, og Hestene løb med Hammel og Stang. Buch var kommet slemt til Skade. Jeg var faldet oven paa ham og havde ingen Skade lidt. Jeg fik fat i et andet Køretøj og fik ham kørt hjem. Hestene fandt man ude i Ventegrøften Da-

Lars Peter holder med „den svenske Vogn“, parat til at køre ud for Forpagter Buch (Manden med Fuldkæggæt).

ene to, saa snakkede vi sammen ligesom andre Mennesker. Det er en Tordensky, sa' han. Saa kørte vi noget, og saa holdt vi ved en Købmandsforretning og købte fire Bajere og to Cigarer. Men der kendte man ikke noget til nogen Ildebrand. Saa kørte vi igen. Og vi kunde nok se, der var Ildebrand. Saa gik der en Mand paa Marken og pløjede, og saa standsede vi, og Buch raabte til ham: Hvor er det, det brænder? — Det er hos Forpagter Buch paa Selsø, svarede Manden. Lad os saa komme hjem, Laus, sa' Buch. Og saa kørte vi stærkt. Men da vi kom hjem, var den ene Hest sprængt. Den døde noget efter.

★

En anden Gang kørte vi hjem en Nat. Da havde vi

gen efter. De havde ingen Skade taget, men Forpagteren var syg længe efter. Da han kom op, maatte han gaa ved Krykker, og jeg maatte følge ham i Stald og Lade. Han kom jo saa ikke saa meget i Marken, og det kunde jo nok mærkes, selv om hans Broder var Forvalter. En Dag holdt han imidlertid med den svenske Vogn og den sorte for og skulde ud at inspicere. Saa kom Posten. Det var Anders Lausen. Hør, Post, sa' Buch, kan du ikke tage Køretøjet og køre ud til det Hul derude i Marken, saa skal du se, hvor Folk vil myldre op af Hullet. Posten gik ind paa Spøgen og kørte. Buchs lille Hund løb foran og gøede, som den plejede. Og det var rigtigt nok. Da Anders Lausen kom ud i Nærheden af Hullet, myldrede Folkene op. De havde jo holdt Hvil, og nu troede de, det var

Forpagteren, der kom. Men han stod hjemme paa Bakken og grinte godt af dem.

Hvor stærkt kørte De? — Ja, vi havde jo en bestemt Takst. Det maatte tage to Timer til Roskilde. Der er 28 Kilometer. Det gik ikke saa stærkt til Skibby, naar vi var kommet derigennem, saa lod vi den hurre, og saa gik Hestene kun i gaaendes Gang op ad Skvatbrink, før vi naaede Roskilde. Naar jeg skulde til Toget i Frederikssund, skulde jeg holde for Trappen en Time og fire Minutter, før Toget skulde gaa. Men Vejen maatte kun tage tre Kvarter. En Morgen, vi kørte over, saa kørte den lille Peter Jensen omkring os, og da han kørte forbi, sa' han: Godmorgen, Buch! Saa sa' Buch til mig: Kan du saa køre, Laus, ellers skal jeg — og saa bandede han. — Lidt efter kørte vi omkring Peter Jensen, og saa sa' Buch: Godmorgen, Peter Jensen.

Det var vel ikke blot Forpagteren, De kørte for?

— Nej, naturligvis. Jeg kørte ogsaa for Familien. Og jeg kan ogsaa huske, jeg kørte til Bryllup i Skuldelev Kirke for Gardenøren (Gartneren). Han skulde have en Datter gift med en Skolelærer. Buch sa', jeg kunde tage Nr. 3 for. Det var en rumpegal Kule. Det gik ellers godt, til vi kørte ned ad Hellesø Bakke, saa blev Krikken tosset, og De ved nok, hvordan saadan en kan skabe sig. Gardenøren havde stort Grundtvigianerskæg. Han sad ved Siden af mig. Og baade Skægget og hans pæne Tøj blev fuldt af Heste-puha. Han hostede og spyttede. Men Buch grinte, da jeg fortalte, hvor galt det var gaaet.

Hvor mange Vogne havde De at holde? — Vi havde fem Vogne, en Landauer, en Kalechevogn, en Ponnyvogn og et Par andre. — De fik Heste til at dyrke Deres egen Jord med? — Ja, det gjorde jo alle Husmændene. Men Buch vilde, at de skulde møde paa Gaarden hver Dag, og gjorde de ikke det, fik de heller ikke Heste — i alt Fald ikke uden Vrøvl —. Saadan var der engang en, der sendte Bud med mig, om han kunde faa et Spand Heste om Søndagen. Den Husmand kom kun paa Gaarden en enkelt Gang, naar han ikke kunde undgaa det. Og da jeg spurgte, svarede Buch: Du kan hilse Rasmus og sige, han kan ikke min Maas til paa Torsdag, saa kommer min R. . hjem fra Holbæk.

★

Hvor meget fik De i Løn, Lars Peter? — Jeg fik 3 Kroner om Sommeren og 1 Kr. 15 Øre om Vinteren. — Og Drikkepenge? — Ja, dem vankede der ogsaa en Del af. Og saa levede man jo godt, naar man kom ud — de fleste Steder da —. Paa Parcelgaarden fik vi ingenting, saa gik Julius fra Krabbesholm, Christian fra Overbjerg og jeg til Roskilde og købte os noget Mad. Vi kunde jo ikke gaa der fra Kl. 3 om Eftermiddagen til Kl. 3 om Morgenen uden at faa

noget. Men Christian sagde det ogsaa til Østrup. Og Buch betalte mig bagefter. Jeg solgte Kalveskind og den Slags, og naar jeg saa aflagde Regnskab, saa fik jeg, hvad jeg havde lagt ud og lidt til. Jeg gav selv 50 Øre i Drikkepenge og fik 1 Krone igen.

De kørte undertiden over Isen til Roskilde? — Ja, og engang i April Maaned et Aar var Isen raadden. De andre kørte Vejen omkring. Men Buch vilde tilbage over Isen. Hestene traadte igennem flere Gange, og baade Buch og jeg stod bag paa Slæden parat til at springe for Livet. Buch smed Pelsen og jeg Kappen. Det var spændende. Men vi kom i Land. — De maatte være klar til at køre ud med kort Varsel? — Jeg maatte bruge 20 Minutter fra jeg fik Besked om at køre, til jeg holdt for Trappen. Somme Tider var det blot en Prøve. Saa kom Buch ud og sagde: Hvor skal du hen, Laus? — og saa kunde jeg spænde fra igen. Han pudsede mig for Resten engang paa en anden Maade. Jeg kørte Buch til Toget i Frederikssund en Onsdag Morgen. Saa sagde han til mig: Nu kan du holde ind paa Sommerlyst, og saa spænder du for og er her i Aften ved Toget Klokken 11. Hvis jeg ikke er her, saa spænder du fra igen og venter til i Morgen Aften. Ja, du venter, til jeg kommer, forstaar du. Ja, jeg forstod. Og jeg levede som en Greve paa Sommerlyst om Dagen, om Aftenen spændte jeg for og kørte til Elleve-toget. Buch var ikke med. Hverken Onsdag, Torsdag eller Fredag Aften. Lørdag Aften blev jeg kaldt til Telefonen. Det var ham selv. Nu kan du godt komme hjem, Laus. Jeg er kommet. Saa var han taget over Roskilde, og Hansen, Egholm, havde kørt ham hjem. Men jeg havde jo haft en hel Ferie paa den Maade.

★

Jeg har hørt, at Buch ikke var bange for at slaa, naar han syntes, det kunde være fortjent? — Nej, det skete. Han overraskede engang en, der stjal Mælk. Han fik en ordentlig Dragt Klø. Men det var vel egentlig bedre, end om han var blevet meldt til Politiet. Og Buch kunde ogsaa være helt anderledes. En Dag kom Toske-Anders til Gaarden med Sild. Saa var der en Kone, der gik der, hun spurgte, om hun kunde købe en halv Snes Sild. Ikke før du har betalt, hvad du skylder mig, sagde Toske-Anders. Det sidste hørte Buch, som var kommet til, uden at de lagde Mærke til det. Hvor meget skylder hun? spurgte Buch. Det var en Krones Penge. Væsgo', sa han, her har du Kronen, og lad hende saa faa en Snes Sild til, hun har mange Børn.

De fik et Sølvbæger for »lang og tro Tjeneste« hos Buch?

— Ja, da jeg havde været hos ham i 25 Aar. — Og nu falder Anna ind: Aldrig har jeg set Lars Peter saa nødig drage til Selsø, som da han skulde ned og have

det. — Ja, siger Lars Peter, der var jo stor Fest. Alle Forpagterne fra Horns Herred var der. Vi fik fin Middag, og jeg havde en Forpagterfrue til Bords. Jeg var jo ikke rigtig vant til det. Men det gik ellers meget godt. — Den gamle, beskedne Kusk vil ikke nøjere ind paa denne Begivenhed.

— — —

De blev hos Buch endnu et Par Aar? — Ja, saa fratraadte han Forpagtningen, og den ny Forpagter vilde, at jeg skulde lære at køre Bil. Det havde jeg ikke Lyst til, og saa flyttede jeg.

Men De har dog kørt en Del siden den Tid? — Ja, jeg havde selv Hest en Del Aar, og en Periode kørte jeg Fragt mellem Sønderby og Frederikssund. Men nu er det forbi.

Den gamle Kusk sender de svundne Tider en vemodig Tanke. Nu nøjes han med at gaa ned paa Hjørnet af Strædet og se andre køre. Og ser han et Køretøj med et Par flotte Frederiksborgheste for, da rækker han sig, og der kommer et Glimt af Glæde i de gamle Øjne. Han elsker og beundrer Heste, den gamle Kusk.

FRA STRÆDET I SØNDERBY

BE

STRÆDET I SØNDERBY,
hvor Lars Peter bor, er et yndet Motiv for Kunstnere, bl. a. har Karl Larsen, Viggo Langer og Lars Svane
ladet sig inspirere af denne Landskabs-Idyl. Tegningen her
er af Arkitekt *Børge Ehrhardt*, Holte.

Jul bag Vestre Fængsels Gitre.

Af A. Sommer.

HERREFOLKET hentede mig den 22. November 1944 i min Lejlighed i Hillerød, og jeg holdt Jul i Vestre Fængsel sammen med Hundreder af Kammerater. Da de seks Mand arresterede mig — mindre kunde selvfølgelig ikke gøre det — var en af mine første Tanker: nu kommer du til at fejre Juleaften hos Tyskerne, for jeg var klar over, hvor vanskeligt det var at komme fri af deres Klør. Og det slog til. Jeg holdt min mærkeligste og uhyggeligste Juleaften i mit Liv i det dystre Fængsel, før Turen gik videre til de tyske Koncentrationslejre. Optakten var den kendte: hvis De tilstaar, er De fri, ellers . . . Jeg indvilgede i at sige Sandheden, men da jeg nægtede at kende til nogen »Gruppe«, talte jeg ikke sandt, og saa kom Kløene — for Tyskerne vidste et og andet om mig. En tidlig Morgen gik det fra Hillerød mod København, og i Vestre Fængsel kom jeg i Celle med to andre Mænd.

Snart var vi i December — Julemaaneden. Og var der saa Julestemning? Ja, men ikke helt den samme, som den vi alle kender. Vi kunde jo ikke glæde os til alle Julens materielle Goder, og vi kunde ikke være sammen med vor Familie. Men Julestemning var der nu. Den listede sig ind over os alle i det store Fængsel, den kom paa Hosesokker ind gennem Gitrene. Der var ikke en eneste Fange, som ikke kunde mærke Stemningen trods alle mørke Skyer. Jeg husker endnu, at jeg en Dag i December pludselig blev glad, da jeg kom i Tanke om, hvor »forudseende« jeg havde været, da jeg for nogen Tid siden havde købt en Julegave til min Søn Leif. Saa var *det* da i Orden!

★

Jeg tilbragte en Juleaften som en af de »udvalgte« i Vestre Fængsel, jeg var nemlig blevet udset til noget saa fornemt som *Kalfaktor*, hvilket paa godt Dansk vil sige, at jeg var tjenende Aand for Herrefolket. Jeg skulde feje og vaske Gulve. Det var det Arbejde, Tyskerne havde tiltænkt Kalfaktorerne. At vi i stor Stil virkede som illegale Postbude, var kun en Fortsættelse af vort illegale Arbejde før Arrestationen. Jeg er lykkelig over, at jeg kunde hjælpe nogle af mine Kammerater som Budbringer fra Celle til Celle før Forhørene, saa der kunde komme en vis Linie i Afhøringen — en vis dansk Linie. Som Kalfaktor var jeg ogsaa med til at bringe Juletræer ind i Fængslet,

og de blev stillet op paa Gangene og pyntet af vore kvindelige Medfanger.

Lillejuleaften fik vi udleveret en Pakke, en Hilsen fra Røde Kors, som alle Tysklandsfanger skylder saa megen Tak. I Pakken var der Fødevarer og Julegoder. Og saa sendte Vestre Fængsels gode Fe, Hotel-ejer, Restauratør *Mikkelsen*, Hotel »Skandia«, København, nogle rare Sager til os ved Hjælp af Bestikkelse. Det blev tilberedt af Kokken Leif Frederiksen, som senere døde efter sit Ophold i tyske Koncentrationslejre.

I Køkkenet holdt vi saa vor Julefest, Kalfaktorerne og Køkkenfolkene, omtrent tredive Mennesker, alle Fanger. Det var en mærkelig Juleaften. Alle havde vi vore Tanker ved vore Hjem og de kære, som vi ikke kunde være sammen med, men vi prøvede at oprettholde nogle af de fælles Juletraditioner, som vi Danske har. Vi gav hinanden Julegaver. Og her sad vi saa, alle Samfundslag repræsenteret, nogle hvis Indtægter i det normale Liv var ret beskedne, andre hvis Penge til Privatforbrug derhjemme var store — og vi gav hinanden Gaver, som under fredelige Forhold vilde have faaet os til at smile. Her var de mere end velkomne, og hvad der var vigtigere: det varmede saa mærkeligt at modtage en Gave af en Kammerat, der var i samme Situation som en selv. Hvad gav vi saa? Ja, det var ikke noget imponerende, en enkelt Cigaret, en Æske Tændstikker — det var en meget fin Julegave — en lille Kniv.

Og saa kom for mig det store Øjeblik, da jeg tændte en Havaner, som min Kone havde sendt mig, men med den blaa Røg fulgte Tankerne om hende og min Søn derhjemme i den lille hyggelige Slotsby. Og vi tænkte paa vore Kammerater, som maatte sidde inde i Cellerne og nøjes med Kaalrabisuppe, som ogsaa paa denne Aften var Herrefolkets Herret til deres Fanger. Saa sang vi Julesange og den Salme, som altid blev sunget i Vestre Fængsel og senere i de tyske Tilintetgørelseslejre: »Altid frejdig, naar du gaar.« Men det var ikke muligt helt at frigøre sig for den Utryghedsfølelse, som fulgte os Dag og Nat, Tankerne om, hvordan Dramaet vilde ende i det mørklagte Danmark. Og naturligvis tænkte vi paa, hvordan det vilde gaa os selv. Som Baggrund havde vi den sidste Transport til Tyskland.

★

Da jeg var Kalfaktor, fik jeg ogsaa et Indblik i, hvordan man rundt om i Cellerne havde fejret Juleaften med de beskedne Midler, der var til Raadighed. Vore Kammerater havde i nogen Tid, da Julestemningen begyndte at komme, samlet Papir sammen til at pynte Cellerne med, og Julemorgen saa jeg, hvordan der overalt var hængt Guirlander op, hist og her havde Kammeraterne faaet fat paa levende Lys, og af Toi-

letpapir havde de klippet Julestads. Røde Kors Pakkerne havde gjort megen Lykke. Der var to Pakker Cigaretter i hver, og med Cigaretrøgen er Humøret steget, det ved jeg. Yderst sjældent har jeg set nogen af disse hundrede Procents Mandfolk bryde sammen, de havde Kontrol med deres Følelser. Her var ikke nogen Klynken, ikke engang paa Juleaften, med Dødsdommen over Hovedet paa mange, med den sikre Død forude for nogle. Men sine stille Tanker har hver gjort sig om Livet og Døden, om Julen derhjemme, om Fremtiden.

★

Første Juledag vaagnede alle op til den blodige Virkelighed i Kampens Danmark. Vi hørte, at Transformatoren i Ordrup var sprængt i Luften. Vi vidste, hvad det betød, og længe varede det ikke, før det tyske Svar kom. Det blev Krigens største Transport, fire Hundrede Danske fra Vestre Fængsel og Frøslev førtes til de tyske Tilintetgørelseslejre den 13. Januar 1945. Vi vidste altid, naar der skulde etableres en Transport. Saa kom der nemlig ekstra Kost paa Kostsedlen. Saadan var det ogsaa denne Gang. Og jeg var selv denne Gang mellem de udpegede. Det gik fra Celle til Celle, at vi skulde af Sted, og noget efter kom den officielle Besked, en Tysker stak Hovedet

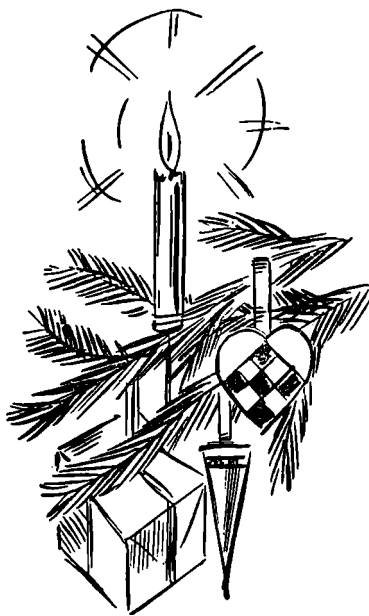
ind i Cellen og sagde: — Gør klar til Transport om en Time. Jeg sad i Celle sammen med Inspektør Hans Larsen, Skansegaarden i Hillerød, en prægtig Kammerat, et Mandfolk. Han skulde ogsaa med. Saa hørte vi en Stemme inde fra Nabocellen: — Jeg skal til Tyskland!

Jeg raabte ind til ham: — Det gi'r vi ikke meget for. Vi er *tre*, der skal derned!

Larsen og vor Medfange slog en Latter op, og vi syntes pludselig alle tre, at det lettede paa Sindet. Saadan var Stemningen. Vi vilde ikke lade os kue.

Klokken tre om Morgenen kom de og hentede os. Vi blev hevet ud til de ventende Politibiler, og snart efter gik det i den kolde Morgen ned gennem det mørklagte Sjælland. Julen i Vestre Fængsel laa bag os. Skulde vi opleve endnu en Jul i tysk Fangenskab? Vilde vi overleve de Rædsler, vi vidste, vi gik ind til? Det store Verdensdrama havde fanget os ind, vi fik ikke Svar paa vore Spørgsmaal.

Ved Julen 1945, som jeg atter kan fejre i mit Hjem, tænker jeg paa de mange af 13. Januar-Transporten, som havde de samme Tanker, men som ikke oplever denne Fredens Jul i det befriede Danmark. Af de 175 fra Vestre Fængsel den skæbnesvangre Morgen kom 50 af mine Kammerater ikke til at se Lysene i denne skønne Jul.

SLANGERUPS KOBBERPORTE

Julenovelle af *Erland Gribso*.

Det var Dagen til Juleaften 1658. Knagende Frost var det, og Sneen dryssede ustandseligt. Folk skuttede sig og krøb i Skjul i Husene omkring Bilæggerovnene. Man lod Sne være Sne og tog sig ikke engang for at skuffe den bort fra Dørene.

Kun et Sted i Byen var der Kastemandskab i Arbejde. Det var i Kannikestræde. Her prøvede Peblingene at gøre Indgangen til Latinskolen og Kirken passabel. Klokken var 3, og de havde endnu en Time igen af Undervisningen, før de kunde faa Lov til at holde Jul.

Rektoren, den skrappe Magister Herman Beck, stod ved Vinduet og holdt Udkig med Peblingene, for at de ikke skulde finde paa at dænge hinanden til med Sne i Stedet for at bestille noget. Flere af Mesterlektianerne — det var dem, der asede i Sneen — viste altid en forunderlig Lyst til at lave Komediantstykker, naar de kom ud af Rektors Øjesyn. Især havde Krætmøllerens Johan lavet mange gale Streger. Og se nu til det Skarn, stod han ikke der og drev, mens han gravede i Lommen efter Snustobaksdaasen. Rektor bankede paa Ruden og vinkede. Hele Flokken væltede ind i Skolestuen, og snart efter begyndte den latinske Katekisering.

„Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit — Saa har Gud elsket Verden —“ lød det drævende og syngende ud over Kirkegaarden. Endelig var det da forbi. Den gamle Julesekvens „Takke vi ville af Hjerte“ blev sunget, og saa stormede Knægtene ad Kannikestræde og Kongensgade til Hjemmene. De havde nu Fred til Juleaftensgudstjenesten skulde begynde. Der skulde alle Peblingene være med som Forsangere.

* * *

Klokkeringningen bølger ud over den gamle Stads snedækkede Tage, og Folk haster til Sct. Michaels Kirke for at høre Mester Søren Povlsen prædike over Julens Evangelium.

Der er Lys paa alle Stole og i alle Lysekroner, og Mænd i lange Kofter og Kvinder i uldne Sjaler finder under dæmpet Tale deres Pladser i de umagelige Stole. De strækker Benene fra sig og hviler Fødderne paa Hælene eller ser deres Snit til at anbringe Taaspidserne paa Stolene foran. Stengulvet er som Is at træde paa. Den ganske Menighed er ved at fryse fordærvet, men Mester Søren gør ikke af den Grund sin Juleprædiken kortere. To Timer taler han om det store Under, om Frelseren, der blev født i Bethlehem Julenat.

„Fra Himlen højt kom Budskab her“ synger Peblingene fra Koret, og gennem Snedriverne vandrer Folk i den hellige Aften hjem til Nadveren.

* * *

I Præstegaarden har Mester Sørens Hustru, Sofie, og Pigerne travlt ude i Stegerset. I Stuen staar Varmen i Bølger fra Ovnene. Bordet er dækket. To tregrenede Lys gnistrer og sprutter paa Bordenderne og kaster deres Skær ud igennem de smaarudede Vinduer, ud paa Sneen i Kongensgade og paa Kirkegængere, som er for hjemgaende.

I Forstuen med det røde Murstensgulv stamper Mester Søren og et Par Julegæster Sneen af Fødderne. De to fremmede er Hans Væver og Karen Vævers, der af Præsten og hans Kone er indbudt til at spise Julenadvere i Præstegaarden. Præstekonen kommer ud fra Stegerset, og de fremmede ønskes „Guds Fred og glædelig Fest!“

„Ja, saa er vi her alle tre, og jeg for min Part er svært lysten efter Nadvere!“ siger Mester Søren og smiler, „men for Resten kan vi vel ogsaa snart begynde. Vi venter jo kun paa den vellærde Mand, Kandidat udi Teologien, Thomas Kingo!“ Her smiler Præsten over imod Væverfolkene, der er kommet til Sæde paa Vinduesslagbænken.

„Ja, Thomas skikkede i Gaar Bud hjem med Skovriderens Vogn fra Jørlunde, at vi kunde vente ham ved Syvtiden eller det Lag, men kommer han til at age med nogen, kan han vel være her før!“ svarede Hans Væver.

„Hvordan synes jer Søn om Konditionen som Slotsforvalterens Huslærer?“

„Jo, Thomas er meget vel tilpas.“

„Og rart er det at have ham saa nær ved Hjemningen“, føjede Karen Vævers til.

„Det har hun rigtig megen Ret i, Karen, men selv om en Plads som Huslærer hos Slotsforvalter Jørgen Sørensen paa Frederiksborg ikke er at kimse ad, saa skal I se, han flyver snart længere bort. Kapellan et Steds maa han jo kunne blive med det første!“

Mens man overalt i Byen forlængst var gaaet i Gang med Julenadveren, havde man stadig ikke begyndt i Præstegaarden. Man talte frem og tilbage om, hvor den længe ventede Thomas Kingo blev af. Præstekonen og Pigerne var kommet ind i Stuen, og de gamle Kingos begyndte at føle sig lidt beklemt over, at deres Søn var Skyld i, at Præstens paa denne højhellige Aften maatte

vente med Nadveren. For at korte Tiden fortalte Præsten om Svenskernes Meriter paa Kronborg, som saa skammeligt havde overgivet sig i Efteraaret. Ja, de Svenskere beredte Land og Rige en skøn Jul! Laa Kong Gustav ikke ved Valby og prøvede paa at udsulte København, og red der ikke bestandig Rytterpatruljer rundt i Landet og brandskattede Godtfolk og stjal og røvede, hvor de kunde komme til det.

„Men engang maa de vel blive fordrevet“, sagde Præsten, „Skade kun, at den tapre Ulrik Christian Gyllenleu gik hen og døde. Han kunde gøre lyst i Svenskernes Rækker!“

* * *

Man havde opgivet at vente paa Thomas. Præsten og Præstekonen og Hans Kingo og Karen lod sig Julemaden smage. En Plads lod man staa tom til Thomas Kingo. Det var Kapellanens Plads, der var tiltænkt ham. Kapellanden var under et Besøg hos sine Forældre i Helsinge blevet syg og laa nu og stredes med Feberen. Af den Grund havde Mester Søren haft overvættes travlt i den senere Tid, og nu i Juledagene skulde han prædike baade i Sct. Michaels Kirke i Slangstrup og i Annekskirken i Uvelse.

Karen Hans Kingos var tavs. Det trykkede hende dette med Sønnen, der udeblev. Hver Øjeblik lyttede hun ved Vinduet, naar de andre talte, men ingenting hørte hun. Alt var stille, Julefreden hvilede over Byen. Jo, bi nu lidt, var der alligevel ikke en Lyd, var der ikke nogen, der kom? Jo, hun tog vist ikke fejl. Men hvad var det, lød det ikke, som om der kom en Hest galoperende i Sneen?

De andre i Stuen blev nu ogsaa opmærksomme paa Lyden. I det samme strøg en Rytter tæt forbi Vinduerne, svingede om ad Kannikestræde og jog nu ind paa Præstegaardens Gaardsplads.

Det var Thomas Kingo.

Hvid af Sne sprang han ind i Stegerset. Alle i Præstegaarden modtog ham med forbavsede og spørgende Miner.

„Svenskerne er i Gørløse“, sagde han hurtigt, „jeg maatte fra Frederiksborg gaa ind over Markerne ved Freerslev Hegn for ikke at falde i Hænderne paa en Fænnik Ryttere, som ad Landevejen red mod Slangstrup. I Gørløse har Svenskerne slaaet sig ned i Møllegaarden og har skammelige røvet og ødelagt alt, hvad der var af Værdi. Jeg gik langs med Aaen ud til Landevejen, og der stødte jeg paa Bønderne fra Gørløse. De fulgte gennem Vinduerne ud mod Gaardspladsen Svenskernes Færd i Fadebur og Stuer. Mølleren har maattet dækket op for de Stratørvere. De havde travlt, Svenskerne, for de havde deres egentlige Ærinde her i Slangstrup, sagde de. De er ude efter vores Kobberporte! Saa laante jeg en Hest hos Mølleren for at komme hjem før Sven-

skerne, og nu er jeg her altsaa! Vi maa have Portene af Stolperne og se at faa dem gemt et Steds. Men Svenskerne kan være her paa Minutten, saa vi maa skynde os!“

Ordene var som en Brand i Præstens Sind. Skulde Svenskerne nu rende af med Gitterportene, Slangstrupsjældne Kobberporte, saa maatte højsalig Kong Christian hellere have faaet dem, da han i 1601 havde Bud efter dem, for at Helsingørs Gjethus kunde støbe dem om til Kanoner.

Den Gang havde Magister Fabricius, en af Mester Søren Formænd i Præstekaldet, ved sin kloge Adfærd reddet baade Portene og Kirkens saakaldte Borgmesterklokke fra Omsmelting. Og nu vilde Svensken, det lede Kram, have Fingre i Portene! Nej, de skulde komme til at sande, at de havde taget fejl Bestik!

Mens Præsten selv ilede til Borgmestergaarden i Brobæksgade, blev en af Pigerne sendt ind hos Købmanden paa Hjørnet, Præstens Genbo, for at alarmere ham og Krambodsvenden.

Nyheden om Svenskernes nær forestaaende Besøg spredtes med Hast over Byen. Folk stimlede sammen ved Præstegaarden, Mænd og Kvinder og lange opløbne Drengesmaasnakkeflokkene. Mester Søren og Borgmester Hans Atke havde i Fællesskab lagt en Plan: Portene skulde løftes af Stolperne og sænkes i Cirkelengen Øst for Byen.

* * *

En halv Time efter, at Thomas Kingo var kommet ridende til Byen, gled en Kælke med fire Heste for gennem Gaderne. Anbragt paa en Fadding laa Kobberportene og hvilede paa de fire Vognkæppe.

Snevejret var stilnet af, og Stjernerne tindrede over den gamle Købstad. Ad Østræde gik Toget ud over Thormannehave. Kælken skumplede hen over frosne Muldvarpeskud, saa det sang i Kobberet. Krambodsvenden og Borgmester Atkes Karle løb foran med Lygter. Der var en Febrilskhed og Iver over alle. Vilde man naa at faa Portene sænket i rette Tid?

Nu gled Befordringen ud paa Cirkel-Engens Is, og Hestene blev spændt fra, mens Mandskabet overtog deres Rolle. Kælken blev skudt midt ud paa Isen, og der blev der gjort Holdt. Isøkser og Hakker kom frem. Der skulde hugges Hul i Isen, og det tog Tid.

Præsten skyndede paa Folkene og gik imellem ind til Bredden og kiggede ind over Byen og de mange smaa Lys, der blinkede fra Husene ud i Julenatten. Ad den anden Kant til skinnede der Lys paa Krattmøllen og i Bakke-Sidses Hus, som laa halvvejs gravet ind i Bakken paa den af Byvangene, der blev kaldt Søndagsvang.

Lokket af Lygternes Skin paa Isen var Bakke-Sidse kommet til og betragtede med mimrende Mund og

vagtsomme Øjne det mærkelige Arbejde, som Folkene var i Gang med. Præsten og for den Sags Skyld Borgmesteren med stod som paa Naale, mens Mændene asede og og sled med den tykke Is. Endelig var Hullet saa stort, at Portene kunde glide igennem det. Da den sidste af Portfløjene, den med den skønne Cicelering og Byvaabnet, forsvandt under Isen, mumlede Bakke-Sidse en Besværgelse over Hullet og gjorde nogle sære Bevægelser med Hænderne over det boblende Vand.

Kroens Hovedbygning og Lade stod hun og den svenske Vagtmester og hviskede ihærdigt sammen.

Svenskerne, der netop var gaaet i Gang med Traktementet, fik straks Besked om at sadle op igen, og snart satte hele Styrken Kursen ud over Thormannehave ad Cirkel-Engen til.

Det var en let Sag for Bakke-Sidse at vise, hvor Kobberportene var skjult. Vagtmesteren kaldte paa et Par af sine Mænd og gav dem Ordre til at ramme en

Tegning af Oskar Jørgensen.

Bakke-Sidse stillede sig hen foran Vagtmesterens Hest. „Pengene!“ sagde hun.

„Pak hun sig bare bort! Her er ingen Brug for hendes lede Kunster! sagde Mester Søren og puffede hende væk fra Hullet. Bakke-Sidse sendte Præsten et ondt Øjekast og listede af.

* * *

Heste og Kælke og de, der havde været med paa Cirkel-Engen, naaede Byens østre Udkant, netop som Svenskerne holdt deres Indtog fra Nord. De svenske Ryttere red højt skraalende gennem Byen til Kroen paa Hjørnet af Brobæksgade og Kongensgade. Her tog de ind og fik paa Forlangende straks Sul og Brød og Godtøl paa Bordet.

Kort efter at de var kommet, stod der ved Kroens Stegersdør en gammel Kone og spurgte efter Svenskernes Anfører. Det var Bakke-Sidse. I Smøgen mellem

Pæl ned i Hullet, for at man ved Dagens Lys kunde tage Kending af Stedet. Stolpen skaffedes til Veje og stod snart fast og sikkert i Mosens bløde Bund.

Svenskerne lavede sig til at vende om for at komme tilbage til Krostuens Varme, da Bakke-Sidse stillede sig hen foran Vagtmesterens Hest.

„Pengene!“ sagde hun.

„Penge, siger I, jeg har ta' mig tjusen ingen Penge til jer!“

„Det lovede I!“

„Lovede? Skrub hun Pokker i Vold, her faar hun ikke en Skilling! Tror hun, vi er kommet her for at købslaa med Hekse?“

Sidses Ansigt fortrak sig, og hun gik lige ind paa Livet af Vagtmesteren.

„Tvi!“ hvæsede hun og spyttede ham i Ansigtet.

Det gav et Sæt i ham. Saa gav han Hesten af Spo-

terne og red ind paa Sidse. Hun snublede bagover, greb for sig og prøvede paa at faa fat i Svenskernes Pæl. Taget glippede, Hesten gik ind over hende og skubbede hende med Bagbenene ud over Hullets Kant. Hun fik ikke engang Tid til at skribe, saa lukkede det iskolde, sorte Vand sig over hende.

* * *

Svenskerne stillede Dagen efter paa Isen og medede efter Portene med Brandhager og lange Kæppe, men maatte opgive at tage dem op. „Ja, ja, kommer Tid, kommer Raad. Lad nu Isen forsvinde og Vejret blive noget mildere, saa er Kobberportene vore!“ paastod Vagtmesteren. Men de Mikler, der havde sænket Portene, skulde nok faa Kærligheden at føle! Præstegaarden, de to Købmandsgaarde, Borgmestergaarden og mange

Huse i Byen blev udplyndret og fik Bohavet ødelagt.

Ryttertruppen lod til at slaa sig til Ro i Byen. Den ventede paa mildt Vejr for at kunne hæve Kobberportene, blev der sagt. Men i Begyndelsen af Februar fik de svenske Rejseordre. Fra Kronborg kom en Stafet med Besked om, at de skulde rykke til København. Der havde Karl Gustav haardt Brug for dem.

En skønne Dag var de væk, og Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659 deltog de i Karl Gustavs mislykkede Storm paa København.

Slangerups Kobberporte var reddet. Hævet af Mosen blev de dog aldrig. Det ene forgæves Forsøg blev gjort efter det andet, og saa opgav man det.

Men Pælen, som Svenskerne satte ud i Mosen, for at de kunde kende Stedet, hvor Portene laa, stod der i mange Aar.

Den blev kaldt for Svenskepælen.

Nordsjællandske Skæmtesprog.

„I har'ed li'som Højelts Hunde", plejede vor Slaevter van aa sige, „di ka' osse bedder li' Sul end Ben!"

✕

„Ded stemmer paa in kvart Tone nær li'som Kresjan Musekkers Fivelin!" sagde Skovfodden, naar han tro'te, ded vaa Løgn di fortalte ham.

✕

Den gamle Nes Peesen sagde altid: „Man ska' inte bukke sig alt for dyvt for Folk, for saa bli'r ded for let for dom aa ge' in it Spark bavit!"

✕

„Naae, vaa'ed saadden, vi spilled'!" sagde Søvren, han hade sidt og brokked te' Postin, men vaa Makker med Hjulmandin.

✕

„Ded er di smaa Held, man ska' lægge Mærke te', for di stoere har man ingen a'!" sagde Klinke-Peer, da han gik og ledte etter sit Lommeur, som han hade taevt yde i Maerken, men kuns hittede Urnøglen.

✕

Da Rødneese-Laevs lidt vakkelvorn paa Benene, men i højt Humør, kom op i Præstgaarin for aa melde, a' Avtægtskonen derhjemme vaa død, og Præstin i en streng Tone spurgte ham: „Drikker De Brændvin, Las Hansen?" — saa svarte Laevs: „Janed, Hr. Pastoer, ded er næsten for mejed, men tusind Tak, in lille in te' ka' jeg nok tael!"

✕

„Nej, ene og alene, ded er der inte noed ved, men in og en — og saa alene! Ded er Plaseer!" sagde Mejersken, da hun hørte, at den nye Jomfrøv paa Gaarin brøvte Mekstur for Melangkaalskhed (in = Hankøn, en = Hinkøn).

✕

„Vi laver en Kende om paa'ed!" sagde Skrædrin om Tøjed, „li'som Nes Kusk, da Præstin forbød ham aa sige Fa'en ta' me' — saa sagde han Fa'en hent' me!"

✕

„Dom, der vil yd paa Gulled med mig, maa ta' Kløvene te' sig!" sagde Bakke-Ole, han vaa slem te' aa traee Frøventømmerne over Teerne, naar han dansede.

✕

„Nøv har jeg faa't en go' Mættel!" sagde Splejse-Johan gerne i Steddin for Tak for Mad, men ded vænte han sig gesvindt a' med, etter at han vaa bleed givt med den gal-sinnige Enke fra Skovgyden — hun hed Mette.

Fredensborg Slot.

Sommernætter og Vinterdage

I

FREDENSBORG - NØDEBO - GRIBSKOV

Af Jørgen Kortzau Hansen.

Dommerfuldmægtig, cand. jur. Jørgen Kortzau Hansen, Frederikssund, fortæller her om sine Oplevelser i Fredensborg, paa Nødeboegnen og i Gribskov, Minder, der lyser af Sommersol og Julesne, Minder om dejlige Dage med duftende Hø og skyggefulde Skove, om uforglemmelige, dunkle Høstnætter med gylden Stjerneskuudsregn og om Vintereventyr paa Estumsøens Is og i Gribskøvs lyse Snerige.

FREDENSBORG — NØDEBO — GRIBSKOV, — hvilken Klang har disse Navne ikke i enhver Naturelskers Øre! Fredensborg med det dejlige Slot og den herlige Park ned til Esum Sø, det idylliske Nødebo og endelig Skoven over alle Skove, Gribskov, der med sine ca. 10.000 Tdr. Ld. er et Eventyrrige for sig! Hvem af os har ikke Minder fra disse Steder, Minder, som vi atter og atter tager frem og glæder os over.

Første Gang, jeg besøgte Fredensborg, var som syvaarig. Jeg spadserede ved min Fars Haand gennem Slottets Sale og lod mig belære, hvorpaa jeg spiste paa Store Kro og faldt i Søvn i Bilen paa Vejen hjem til Hellerup. Men da jeg blev ældre, kom jeg til at holde af Egnen her, og mangfoldige Week-end'er har jeg tilbragt i Fredensborg og Nødebo, hvor jeg søgte op, naar jeg i Studietiden trængte til »noget andet«, og jeg vendte altid forfrisket hjem til Bøgerne. Jeg har engang tilbragt en Augustnat i Parken omkring Slottet sammen med en Englænder, der ligesom jeg var Insektsamler. Han samlede for British Museum, og jeg hjalp ham. Vi boede paa Jernbanehotellet, og jeg tror nok, at Værten fandt, at vi var et Par underlige Gæster, for vi var overhovedet ikke hjemme de to Nætter, vi boede der, hvorimod vi sov det meste af Dagen!

Der var vidunderligt dejligt i Parken den Nat. Vi havde vor store Blændlygte med og gjorde rig Fangst. Da vi var færdige — efter Kl. 24 gaar de fleste Natsommerfugle, som vort Ærinde gjaldt, til Ro — slukkede vi Lyset og nød Stilheden og de lange, lysende Striber, Sct. Laurentii Taarer, henover Himlen, som vi skimtede oppe mellem Trækronerne. Slottet lignede et Eventyrpalads med de bløde, hvide Facader i det

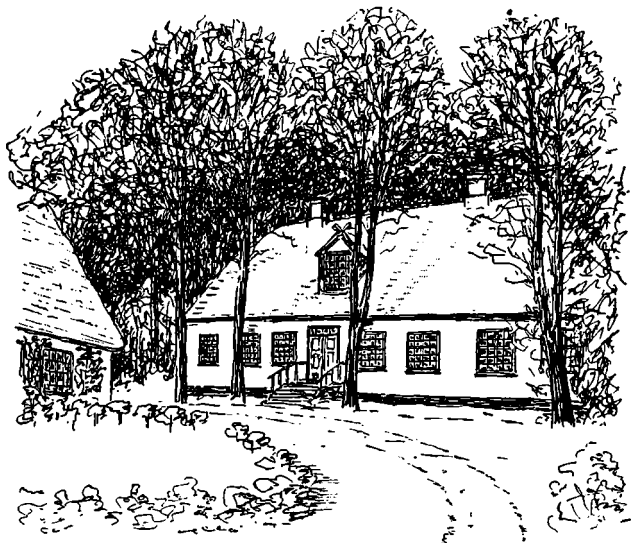
svage Lys. Vi lagde os nede ved Søen og laa og lyttede til Smaabølgernes Klukken og Græshoppernes Sang og var enige om, at Livet var dejligt — i Fredensborg.

Det samme syntes adskillige af Europas kronede Hoveder i Tiden op til Aarhundredskiftet. Det var Fredensborgs store Tid, Fyrstebesøg med Fester og Udflugter satte sit Præg paa Slottet og Byen dengang; og at det virkelig var Fredens og Fordragelighedens Aand, der havde hjemme paa Slottet, faar man et levende Indtryk af gennem de talrige Skildringer fra den Tid, der var saa hyggelig, og som er saa uhjælpelig forbi. Der er over Slottet og Parken en egen Stemning af noget forgangent, alt hviler trygt i Minderne om Fortiden.

Men kommer man ud paa Landevejen, der fører fra Fredensborg mod Hillerød, er man atter ude i Nutiden. Vejen er heldigvis endnu skaanet af vor Tids Vandaler, Vejautoriteterne, den har stadig de Pukler og Sving, som en rigtig Landevej skal have. Ude mod Søen ligger Landsbyen Sørup, hvorfra man har Udsigt over Esum Søes sydlige Ende til Nødebo Holt, hvor nogle af Landets mest imponerende Skovfyrretræer vokser, ranke og herlige i Væksten. Jeg var engang en 2. Juledag kommet ned til Søen ved Sørup, og da den var islagt, fandt jeg ud af, at jeg kunde gaa lige over til Nødebo paa Isen og saaledes afskære Sydenden af Søen, hvor den idylliske Stenholt Vandmølle ligger. Det var en længere Spadseretur, og jeg faldt efterhaanden lidt i Tanker, mens jeg skridtede af. Pludselig blev jeg vækket ved, at jeg stak det ene Ben gennem Isen! Jeg gik derefter lidt mindre aandsfraværende — og frøs godt om Foden, indtil jeg kom til Nødebo Kro, hvor jeg boede. Her fik jeg Rom-Toddy og en tør Strømpe af Overtjeneren, der gennem mange Aar var min specielle Ven.

Jeg ved ikke, om det skyldes Scharlings Fortælling, men Nødebo har en særlig Klang af noget idyllisk og hyggeligt, man kan næsten sige juleagtigt. For selvom Scharling som bekendt tænkte paa Greve Præstegaard, saa kunde han lige saa godt have brugt den

rigtige Nødebo Præstegaard, saa smukt og hyggeligt, som her er. Navnlig medens Vejen endnu gik bagom Kirken, der laa helt omgivet af store Elmetræer. Den nuværende Præstegaard i Nødebo var ganske vist ikke Præstegaard i 1862, da Scharling skrev sin Fortælling — den var almindeligt Landsted dengang — men alligevel! Kirken selv er en romansk Kampestensbygning med en Korbue af Kridtsten. Den er forsynet med et græsseligt lille Træspir, men er iøvrigt en fin lille Bygning, der rummer udmærkede Kalkmalerier fra det 15. Aarhundrede, bl. a. forestillende

Præstegaarden i Nødebo.

de hellige tre Konger. I Stengærdet omkring Kirkegaarden findes en Kilde og en gammel Fattigblok, hvori Vejfarende og Kirkegængere lagde deres Skærv til de Fattige, — Datidens Form for social Forsorg.

Fra Kroen er der en køn Udsigt ned over en jævn skraanende Slette til Søen. Paa Marken ved Siden af Kroen kunde man indtil for nogle Aar siden se en hvid Hest gaa og græsse i Sommerhalvaaret. Den sagdes fra paalidelig Side at være over 30 Aar gammel. Jeg har aldrig set den bestille andet end at græsse, men dens Fordøjelse var tilsyneladende i Orden, og da man jo siges at være saa gammel, som ens Mave fortæller, er det muligt, at den ogsaa har kunnet bestille noget. Den mindede mig altid om min egen dejlige »Blanca«, som jeg red paa i mange Aar. Engang red jeg den hjem fra Tisvilde til Hellerup, en Tur, der varede fra Kl. 7 Morgen til Kl. 19 Aften. Jeg red ned gennem Sibberup Vang og Gribskov, hvor jeg forresten for vild og maatte strejfe rundt i lang Tid uden at vide, hvor jeg befandt mig. Det var jeg nu slet ikke utilfreds med, for det var det dejligste Sommervejr, Vinden susede i de store Træers Løv, og jeg sad og tænkte paa Indledningen til Frødings Digt om Skjalden Wennerbom «Genom Stadens Park går Sommarsuset» — dette var virkelig

»Sommarsuset« — medens »Blanca« gik nogenlunde, som hun vilde. Da jeg vaagnede op af mine Drømmerier, saa jeg en Bakke et Stykke fremme og satte Hesten i Galop for at komme op paa Toppen. Vi fik voldsom Fart paa og landede paa Bakketoppen med et Spring over en væltet Stamme — midt i en Forsamling paa 20—30 sortklædte Nonner, der aabenbart holdt Bønnemøde heroppe! De udstødte et samlet Rædselshvin og for ned ad Højen til alle Sider med buldrende Skørter. Jeg holdt stille og saa mig forbløffet omkring, og lidt efter kiggede Søstrene frem bag Træstammerne rundt omkring. Kun en enkelt havde aabenbart faaet nok, hun skred bort gennem Skoven som en sort Trekant mod det grønne Løv.

Vist er Gribskov dejlig om Sommeren, — men om Vinteren, efter et Snefald, er den et Eventyr. Jeg har set den en Juleaftensdag med Sne paa alle Granernes vuggende Grene, med de sorte Stammer op af den hvide Skovbund, med straalende Sol og blaa Frosthimmel, saa stille, saa ubegribelig stille. Her kom man i Julestemning, dette besynderlige Fænomen, der ikke skal beskrives, men opleves. Alle Løvtrærnes Konturer var trukket op med en smal, hvid Brømme, og Solen glimtede i Millioner af Diamanter, spredt ud over alt. Man ser først, hvor smukt et Træ er, naar det staar uden Løvet, som tilslører og skjuler dets smukke Linier og fine Struktur. En gammel Eg skal ses, naar den staar helt nøgen, saa først ser man, hvor ædelt den er formet.

Det er umuligt at færdes i Gribskov uden at mindes Søren Kierkegaard, han »for hvis Skyld Verden bør lære Dansk«. Han elskede denne Skov og dens Stilhed. Ved »Rødpælestjernen« er der rejst et Mindesmærke for ham, en ikke særlig heldig Kopi af et Dyssekammer. Mærkeligt er det, at man ikke har rejst Mindesmærket ved Ottevejshuset, hvor otte Veje fører ud til alle Verdenshjørner, og som er blevet berømt gennem det skønne Udtryk, han i Aar for 100 Aar siden i »In vino veritas« har givet for de Følelser, som greb ham, da han engang opholdt sig her. Det var Ensomheden og Skønheden ved Stedet, der inspirerede ham, — »ingen færdes paa denne Vej uden Vinden, om hvem det ikke vides, hvorfra den kommer, eller hvor den farer hen. Selv den, der lod sig bedrage af hin forføreriske Vinken, hvormed Indesluttetheden hist inde fanger efter Vandringsmanden selv den, der fulgte den snævre Fodsti, som frister ind i Skovens Indelukke, selv han er dør ikke saa ensom, som man er det ved de otte Veje, paa hvilke ingen rejser. Otte Veje og ingen Rejsende! Det er jo, som var Verden uddød, og den efterlevende bragt i den Forlegenhed, at der var ingen til at begrave ham; eller som var det hele Folkefærd vandret ud ad de otte Veje og havde glemt den Ene!«

— Desværre har Krigen yderligere forstærket en allerede begyndt Udvikling fra Løvtræer til Naaletræer. Over en Trediedel af Skoven bestaar af Naaletræer, det giver Penge i Kassen, men det forringer Skønheden. Det er med Graner som med Tyskere, — man skal ikke have for mange af dem. Disse lange lige Rækker af ens Træer, visne forneden og grønne i Toppen, paa et Tæppe af brune Naale, er som en ond Drøm, — her lades alt Haab ude. Man faar Mindelser om Strindbergs Søjlehelvede, som Achton Friis siger. Desuden har Naaletræer en uhyggelig Evne til ved Selvsaaning at øge deres Omraade. Man ser det allergrellest ved de forhen saa smukke Fruebjergsøer og ved Maglemose, hvor selvsaaede Graner i alle Størrelser efterhaanden vandrer ud i det grunde Vand og erobrer Terrænet til stor Skade for den oprindelige Skønhed. Kun den største af Fruebjergsøerne er endnu helt vandfyldt, et vidunderligt Sted med brede Bøge helt ned til Søbredden. Jeg mødte engang paa en smeltende varm Sommerdag nede ved den største af Skovens Søer, store Gribso, en lille Pige paa ca. 5—6 Aar med en kæmpe stor Sct. Bernhard Hund, i hvis Halsbaand hun holdt. Hendes samlede Paaklædning var en stor, rød Sløjfe i Haaret! Det var et rørende og yndigt Syn, — the beauty and the beast. Hun kom hen til mig og gav sig til at fortælle om, hvor god hendes Hund var, den var hendes trofaste og paalidelige Ven, forstod jeg. Jeg spurgte hende, hvad den hed. »Brutus«, svarede hun. Saa for-

stod jeg hendes Stolthed over den, — for Brutus er jo en Hædersmand, om man da skal tro Shakespear!

I den tætte Skov i Nærheden af Kalvehavevejen laa engang en Landsby, Trustrup, hvoraf der endnu findes svage Spor, bl. a. et Par runde vandfyldte Huller, der formentlig har været Brønde. Desuden er der rejst en Mindesten for Byens sidste Gaardmand, Niels Jensen, der forlod Trustrup i 1790. Efter den Tid vandrede Skoven ind, langsomt men sikkert, og tog atter i Besiddelse den Jord, som Beboerne nogle Aarhundreder tidligere med saa stor Møje havde fra- taget den.

Thi saaledes gaar det. Hvis ikke Menneskene stadig er paa Vagt overfor Skoven, trænger den frem og generobrer Landet. Og man kan forestille sig, hvorledes det vil gaa engang, hvis Menneskene i deres Taabelighed ved Hjælp af Atombomber og anden Djævelskab faar udryddet hinanden. Saa vil Landets gamle, egentlige Herre, Skoven, vandre frem og begrave alt i sin brede Favn og befolke det med sine Insekter, Dyr og Fugle. Og Vinden vil suse i de vældige Træers Kroner og fortælle om de underlige Skabninger, der vel forstod at dø, men ikke at leve, og som kun een Gang om Aaret, naar det var Jul, prøvede at leve i Fordragelighed og Kærlighed med deres Næste.

Men der vil stadig være lige skønt i *Fredensborg*, *Nødebo* og *Gribskov*.

Kongens Kanaler i Nordsjælland.

Da Frederiksborg Slotsø var ved at løbe tør.

Af J. V. With-Jensen.

Overassistent i Radiohuset, J. V. With-Jensen, Hillerød, der i nogle Aar har studeret Frederik den Andens Kanalsystem i Nordsjælland, fortæller her om sine Iagttagelser, dels fra Arkivstudier og dels fra Vandringer i Naturen, hvor man endnu kan se Resterne af Kanalerne, som blev gravet for at skaffe nye Kilder til Frederiksborg Slotssø.

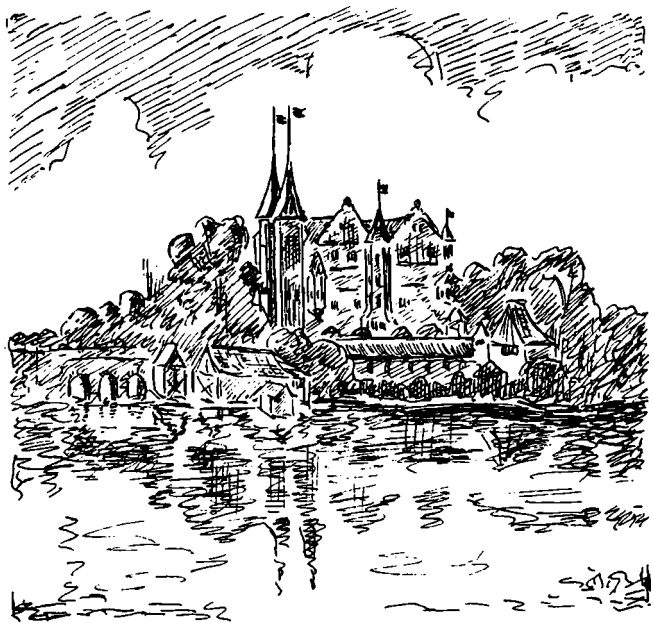
En Dag eller to til Sommer skulde De gaa paa Opdagelse langs Resterne af Frederik II's Kanaler, der i sin Tid bl. a. forbandt Allerødsø ved Lillerød med Store Gribsø. Turen fører Dem gennem smukke Skove og afsidesliggende Moser, hvor Folk sjældent kommer. Sommetider gaar Farten over aaben Mark, hvor De dog ikke ser meget til Kanalerne, der her forlængst er tilkastet og omdannet til Agerland. »Ved Lejre græsse nu Faar paa Vold, hvor fordem Kæmperne drukke«, kan De sige til Dem selv, naar Sporet pludselig slipper op i et Skovbryn.

Men lad os begynde ved Begyndelsen. Som vi alle ved her i Nordsjælland, kom Kongen i Besiddelse af det gamle Hillerødsholm ved Mageskiftet med Herluf Trolle i 1560. Det blev snart et Problem at skaffe frisk Vand til Kongens Fiskedamme og til Frederiksborg Slotssø, hvis Afløb drev Slotsmøllen. Kongen satte sig i Bevægelse i Oktober 1572 og skrev, at der skulde graves Grøft ved Frederichsborg Slot, og da Kronens og Kapitlets Bønder alene ikke kunde udføre Arbejdet, skulde Universitetets Tjenere i Sømme, Lille, Thune, Ringsted, Valdburg, Biefuerskof, Horns, Odz og Mierløse Herreder hver hjælpe med til Gravningen i 3 Dage med Heste og Vogn. Det var altsaa Folk fra en ret stor Del af Sjælland, der stævnedes sammen for at grave Grøften. Det Anlæg, der her er Tale om, er formentlig et, som skulde føre Vand fra en Del af Store Dyrehave og Egnen omkring Slettebjærg ved Hammersholt.

Men der kom ikke Vand nok. I November 1574 maatte Kongen til at skrive igen, om at Vandmangel kunde befrygtes, saa Slottets Mølle truede med at gaa i Staa. Derfor skulde den til Hanebere Mølle løbende Aa indgraves i den lange Grøft ved Hammersholt, som ogsaa løber til Frederichsborg Mølle, hvorved denne vil faa Vand nok. Uden Hensyn til Møllerens Følelser paa Hanebjærg skete det, som Kongen bød. Vandet fra Allerødsø blev stoppet med en Dæmning Syd for Brødeskov. Det blev stemmet

op, saa Kollerødsø opstod, og dirigeret mod Nord ad en dyb, gravet Rende gennem Brødeskov til Slotssøen.

Allerede i Januar 1575 er Kongen ude med et nyt Brev for at skaffe mere Vand. Denne Gang forsøger man Lykken nordpaa, idet man indleder nogle Kilder og Vandspring ved Strøe i Søen ved Frederichsborg

Frederiksborg Slots Hovedbygning paa Frederik den Andens Tid. (Efter Maleri paa Gripsholm.)

Slot ad en ny Grøft. I samme Brev spørger Kongen, om Hanebere Aa allerede flyder ind i Søen eller ej. Nu skal Læseren ikke tro, at man denne Gang er gaaet saa vidt som at grave sig igennem Strø Bjærg derude ved Skævinge for at hente Vand fra Strø. Nej, saa stort var Braget vel ikke. Naar Kongen skriver Strøe, mener han det, vi kalder Strødam. Saa ser Forehavendet straks lidt mere overkommeligt ud.

Det var ikke nok endnu. I December 1575 giver Kongen Ordre til, at det skal undersøges, om der kan skaffes Vand fra Gribsø. Samtidig spørger han, om Herlef Aa løber endnu, og mener hermed sikkert Vandløbet fra Allerødsø til Frederiksborg.

Vi vil nu se, hvilket Resultat der kom ud af al denne allerhøjeste Korrespondance. Hvis man ikke er bange for at fare vild i Gribskov, lønner det sig at gaa paa Opdagelse langs Kanalen helt fra Store

Gribso til Slotssøen. Udspringet findes i det nordvestlige Hjørne af den stille Skovsø, der tilsyneladende intet Afløb havde, før Kanalen blev gravet. Vi følger den, saa godt vi kan, ca. 700 m mod Nordvest gennem den vaade Grøftmose til et Punkt tæt ved Jernbanen ca. 700 m Nordvest for Gribso Trinbræt.

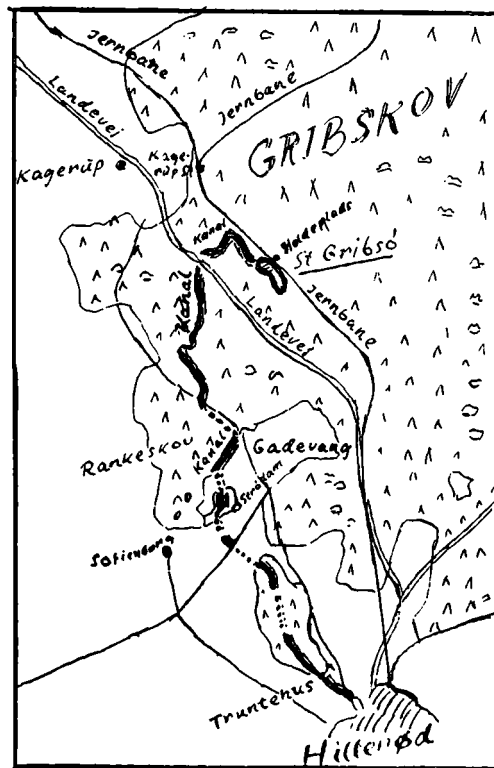

Parti fra Kanalen i Nærheden af St. Gribso.

Her drejer Kanalen brat mod Sydvest og ændrer snart efter Retning til stik Syd. Det har sin naturlige Forklaring, at man valgte at grave Afløbet i det Hjørne af Gribso, som ligger længst fra Hillerød. De store Bakker, der næsten helt omslutter Søen, har simpelthen ikke ladet nogen anden Mulighed aaben. Nu passerer Kanalen udenom den forsvundne Bebyggelse Tokkerup, gaar Vest om Tokkerup Mose, skærer Landevejen Hillerød—Helsingør 7,5 km fra Hillerød og fortsætter gennem Tokkerup Enghave. Straks efter drejer Kanalen skarpt mod Vest og fører ud i en mærkelig Sø. Denne ligger lige Nord for Fruebjærg-Søerne og er kunstigt opstemmet af en langs dens Sydside opkastet Jordvold. Nu har Vandet gennembrudt Volden og strømmer ned i nogle Grøfter, som fører det til Pøleaa og videre til Arresø. Men det er noget, Vandet har »fundet paa« i Tidens Løb. Meningen var, at Vandet i Kanalen pænt skulde løbe sydpaa langs Aaen, der løber mod Nord. Fra Damens sydøstlige Hjørne fortsætter Kanalen sydpaa, passerer Bomvej og — forsvinder. Vi leder og finder igen Kanalen et halvt Hundrede Meter længere fremme. Paa en eller anden Maade har Vandet passeret en Mosestrækning, maaske ad en Slags Akvadukt, som nu er forsvundet og ligefrem kan være sunket ned i Dyndet i Tidens Løb. Kanalen tager fat igen lige nedenfor Fruebjærgs vestlige Skraaning, hvor den næsten kun bestaar af et Dige, som har hindret Vandet i at »falde ned« mod Vest. Man fortæller

for Resten paa Egnen, at »de mærkelige Volde« ved Frue Kilde var indrettet som Hvilesteder for de syge, der søgte Helbredelse ved Kilden. Det er naturligvis muligt, at de syge har strakt deres mødige Lemmer paa Voldene, men der har altsaa oprindelig været en anden Tanke med disse. Vi følger let Kanalen videre ud til Gøgehusvej, hvor den forsvinder, just der hvor Vejen til Fruebjerg drejer af. Saa er den helt borte de næste 400 m, men dukker op igen omtrent ved Gadevang Forsamlingshus, hvorfra den paa en Strækning af 300 m følger Rankeskovs Sydøstside. Her er den lige saa tydelig og velbevaret som i Hjerteret af Gribskov. Saa skjuler den sig atter, og vi ser den dukke op igen i Skoven Vest for Strødams Hovedbygning — oven i Købet i to Udgaver, idet her er to selvstændige Kanaler Side om Side. Det er et Mysterium. Folk paa Egnen har den Tro, at man i gamle Dage benyttede Kanalerne til Baadfart, og at vi her staar overfor et Vigespør efter bedste hollandske Mønster; men den Forklaring holder næppe Stik. Maaske har den først anlagte Grøft vist sig ikke at kunne holde Vand eller at være anlagt i et forkert Niveau, og saa har man lavet den anden Grøft ved Siden af. Maaske er Forklaringen en helt fjerde. Prøv engang, om De kan finde ud af det, saa har De et Maal for Deres Vandretur.

Efter at vi har passeret »Dobbeltsporet«, er Kanalen ikke helt tydelig paa de næste 300 m, men derefter følges den let mod Sydøst, til den foreløbig ender ved

Kort over Kanalområdet gennem Gribskov. Kanalen gaar mod Nordvest fra St. Gribso, bøjer af og gaar sydpaa mod Frederiksborg.

Vejen Ullerød—Strødam. Her er den af anselige Dimensioner og kaldes af gamle Folk for »Svenskegrøften«. Det Navn spekulerer vi paa et Øjeblik. Herfra til Selskov er Kanalen helt væk, men endnu paa Kort fra 1877 kan man se den. Derefter kan vi følge den fra Skovens nordvestlige Hjørne helt over til Truntehuset paa den anden Side af Skoven. Her kalder Folk Grøften for »Svenskehullet«. Hvad er der dog med de Svenskere, tænker vi, medens vi følger Kanalens videre Forløb over Markerne til den nordlige Ende af Ødammen og videre fra denne ind til Slotssøen. Nu har vi nok gaaet en halvanden Mil og har i den anden Dimension bevæget os fra 50 Meters Højde over Havet ned til 25 Meter, saa selv om Vejen var lang, gik det dog efter Sagens Natur nedad hele Tiden.

Allerødsø ligger paa begge Sider af Nordbanen, lidt Syd for Lillerød Station og i samme Højde som Gribso. I gamle Dage var den langt større og vandrigere end nu, da den nærmest maa betegnes som en meget vaad Skov. Kanalen fører fra Søen gennem Lillerød By, hvor den kaldes Søgrøften og i en Bue gaar Nord om Kirken hen til Septictanken ved Hvidesten; men vi vil ikke dvæle ved den Rolle, som Kongens Kanal spiller for det moderne Lillerød. Ældre Læsere mindes maaske endnu al den Polemik, der omkring 1920 førtes i den lokale Presse under Overskriften »Søgrøften i Lillerød«. Vi skynder os hellere at følge Septictankens Afløb over Markerne til den smukke Børstingerød Mose, vandrer gennem denne og kommer til det Sted Syd for Brødeskov, hvor man med en Dæmning spærrede Vandet fra Mosen (og Allerødsø), Vejen vestpaa til Hanebjærg Mølle. Herved opstod Kollerødsø, som i vore Dage er Agerland, idet Dæmningen er borte, og Vandet har genoptaget sit naturlige Løb. Fra Kollerødsø gaar Kanalen mod Nord ind gennem Skoven. Vi ser her de mest imponerende og bedst bevarede af alle Anlægene. Inde i Skoven er Grøften flere Meter dyb, og den opkastede Jord ligger som høje Volde langs dens Sider. Her maa vi se at komme i Snak med Folk og faa dem til at fortælle os Sagnet om Svenskerne, der forgæves belejrede Hillerød og tilsidst ikke vidste anden Udvej end at grave Grøften og ad den lede Vandet fra Kollerødsø ind til Byen for at oversvømme denne. Heldigvis tilføjer Sagnet, at Forsøget mislykkedes, idet Vandet kun naaede til Mosestrækningerne Syd for Byen, saa alle blev reddet. Disse Moser kaldtes i gamle Dage med et Fællesnavn Tranemosen og afvandedes oprindeligt ad Slaenbæk, Kollerød Aa samt flere andre mindre Vandløb til Havelse Aa og videre til Roskilde Fjord. Ved Kanalanelægene blev der vendt helt op og ned paa Vandskellene, saa Pøleaaen og Arresø fik en hel Del Vand, der egentlig tilkom Havelse Aa og Fjorden. I Skoven træffer vi maaske en

venlig Skovmand, som viser os den store Kanalkløft paa sit moderne Skovkort, hvor vi ogsaa — paa Tryk — kan læse dens mystiske Navn »Svenskegrøften«. Det er nu fjerde eller femte Gang, vi har hørt om Svenskerne, og nu vil vi have Forklaringen. Jo, det hænger saadan sammen: I Tidens Løb var Kanalerne skredet sammen og groet til, saa det var blevet meget sløjt med Vandtilførselen til Slotssøen; men omkring 1720 var der billig Arbejdskraft for Haanden. Den store nordiske Krig var ved at ebbe ud, og man havde svenske Krigsfanger nok. Dem brugte man til forskellige offentlige Arbejder, saasom Anlæg af Frederiksborg Slotshave og Oprensning af Kanalerne, og snart flød Vandet atter lystigt ind i Slotssøen. Det er morsomt, at Erindringen om Brødefolkets Indsats i Vandbygningen har kunnet holde sig i Folkemunde i over 200 Aar, om end i forvrænget Form.

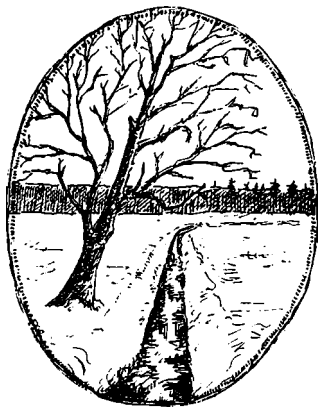
Ved Midten af Brødeskovs vestlige Grænselinie drejer Kanalen skarpt østpaa. Drejningen var nødvendig for at hindre, at Vandet løb ned i Lavningen omkring Slaenbækken. De kan stole paa, at Vandet har fundet Genvejen — og bruger den — i vore Dage. Her som mange andre Steder paa vor Vandring maa vi sukke: »Hvor ingen hegner, kun Torne gro«. Kanalens Løb østpaa gennem Skoven ender nu brat ved Skovbrynet nordfor Vejen Hammersholt—Nørre Herlev. Vi ser her som saa ofte før, at Landbruget er Kanalen for stærkt. Den klarer sig meget bedre i Skovens Selskab. Gamle Kort viser os Fortsættelsen ud over Markerne hen til den nuværende Jernbanelinie et Par Hundrede Meter sydfor Tørkerissø. Mellem denne og Banen er Kanalen endnu velbevaret. Tørkerissø, Karlssø og Teglgårdssø er alle kunstige. De to førstnævnte skylder sikkert Kanalanelæget deres Oprindelse, mens den sidste maaske kan takke Landevejens Anlæg for sin Tilblivelse. Muligvis er dog ogsaa Teglgårdssø et Barn af Kanalen. Karlssø og dens Sumpe strækker sig omtrent op til Hammersholtvejen i Nærheden af Nyvangs Hus. Herfra er der to Forbindelser ind til Teglgårdssø, een paa hver Side af Vejen. Den ene gaar gennem Holmene (udenfor Skoven). Den anden passerer indenfor Skovbrynet gennem en Mosestrækning, som formentlig er Resterne af Store Junkerdam. Fra Teglgårdssø løber Vandet ad det gamle Vandløb »Slusen« under Jernbanen, forbi Petersborg Gaard og videre »bag Haver«, indtil det gaar under Jorden ved Hostrupsvej og pr. Rør ender sin Rejse i Slotssøen nedenfor Torvebakken i Hillerød.

Ind til Nyvangs Hus kommer ogsaa en anden Kanal, som er ganske interessant. Den ligger flere Meter over den nærliggende Del af Allerødsø-Kanalen, og er den Kanal, der har været bestemt til at føre Vand fra en Del af Store Dyrehave og Egnen omkring Slettebjærg. Vi kan følge den langs Hammers-

holtvejens sydvestlige Side mellem Nyvangs Hus og Store Funkedam, ved hvis nordlige Ende den har krydset Vejen. Folk i Nærheden mener, at disse Kanalrester er Rudimenter af en ældre Københavnsvej. Denne Kanal har bl. a. afvandet Sortedam i Store Dyrehave via et Vandløb, hvori nogle Bævere nu hygger sig. Nysøgaard ligger i Nærheden og har vel sit Navn af en Sø, som engang var ny, altsaa kunstig, og som blev afvandet ad samme Kanal. Hvorfor har man nu lavet denne øverste Kanal ind til Nyvangs Hus i Stedet for blot at lukke Vandet ned i Karlssø, som ligger lige nedenfor, og som har godt Afløb til Slotssøen? Fordi den øverste Kanal maa være anlagt paa et Tidspunkt, da Karlssø og hele Tranemosen havde Afløb den gale Vej, saaledes at Vand, der kom derned, vilde glæde Mølleren ved Hanebjærget og ikke kgl. Majestæts Slotsmøller. Den øverste Kanal (Slettebjærg-Kanalen) er altsaa den ældste, og det er den, der blev anlagt i Henhold til Kongens Brev af 1572, og som i Brevet af 1574 benævnes »Den lange Grøft ved Hammersholt«, hvori den til Hanebere Mølle løbende Aa skulde indgraves.

De store Kanalarbejder skal ikke karakteriseres som et kæmpemæssigt Forsøg paa at faa Vandet til at løbe opad. Der var god Mening i dem, og

der har ligget omhyggelig Nivellering til Grund for dem. Men Resultatet har næppe svaret til Anstregelserne. Der har været for lidt Vand at tage af, og Kanalerne har ikke været tilstrækkelig vandtætte. Vandet er sivet bort gennem Bund og Sider. Desuden har Faldet været ret svagt. Man er snart ophørt at bruge Anlægene i deres fulde Udstrækning, og Vandene har tildels genoptaget deres naturlige Løb. Det kneb ved flere Lejligheder at skaffe Vand nok til Slotsmøllen, og den Omstændighed, at Hillerød i 1773 fik Vindmølle, taler ikke til Gunst for Kanalerne Ydeevne. Men selv om de gamle Vandbyggere havde billig Arbejdskraft, var deres tekniske Hjælpe midler kun beskedne, og vi maa beundre, hvad de trods alt fik udrettet. Dele af Anlægene er endnu i Funktion. Saavel gennem Ødam som Teglgårdssø løber der stadig til Slotssøen betydelige Vandmasser, som vilde gaa helt andre Steder hen, hvis Naturen fik Lov at raade. Vi har set, hvor haardt Agerbruget har taget paa Kanalerne. I Skovene plantes der nogle Steder Træer midt i Anlægene, men trods alt vil de gamle Grøfter endnu i mange Aar vidne om den energiske Indsats, Kong Frederik den Anden gjorde for at redde Frederiksborg Slotssø fra at lide samme Skæbne, som blev saa mange andre Søer til Del: at forvandles fra funklende, glitrende Vande til Mose og Eng.

„SMEDEGNISTEN“ FRA TORUP

Af Carl Jørgensen.

Folk fra Halsnæs mindes endnu Christian Larsen, kaldet »Smedegnisten«, en fattig og forhutlet, men godhjertet Original, som havde sit Hjem i Torup Sogn. Redaktør Carl Jørgensen, Frederiksværk, fortæller her Træk af »Gnistens« Liv.

Da Christian Larsen, som senere fik Tilnavnet »Smedegnisten«, den 1. August 1844 fødtes i Torup Fattighus, blev der ikke sunget noget godt ved hans Vugge, og de Gaver, Livet bragte ham, forsaavidt der herved skal forstaas almindelige Aandsevner og normale menneskelige Egenskaber, var kun saare smaa. Fra Fødselen pegede det hele hen mod Fattigdom og Forhutlethed for ham — og saaledes blev det. Der var dog en, som ikke skænkede den Slags en eneste Tanke, og det var ham selv. Aldrig bekymrede han sig for Udkommet eller Dagen i Morgen, altid og lige til det sidste havde han et ukueligt Humor i Behold, som glattede alle Bekymringer ud. Underfuldt er det jo, at Mennesker, som mangler paa flere Omraader, faar rigeligt paa andre Felter.

I Torup Sogns Kirkebog staar skrevet, at hans Moder var »Fruentimmeret«, ugift Birthe Kirstine Jensdatter. I Folkemunde blev hun kaldt »Smede Birthe«, og efter hende fik Christian sit Tilnavn. Det kan ikke siges, at hun var velanskrevet, og slet ikke hos Sogneforstanderskabet. Det hjalp jo heller ikke paa Forstaaelsen, at hun skaffede Christian en Halvbroder, der var en endnu ringere Begavelse. Christians Fader var Ungkarl Lars Jørgensen af Ullerup, som forlængst er gaaet ind i Glemselens Slor. Han opholdt sig vist kun en kort Tid paa Egnen.

Da Christian skulde døbes, kneb det med at skaffe Faddere. »Smede Birthe« kunde ingen skaffe, og alle frabad sig Fadder-værdigheden ved Daabshandlingen. Sognepræst Peter Frederik Thyssen klarede dog Begreberne. Han formaaede Skolelærer Hørup i Torupmagle — Politikeren Viggo Hørups Fader — og Skolelærer Bendtsen i Kikhavn til at være Christians Faddere, og dem kunde han jo nok være bekendt.

Hans Hjem blev det ringeste i Sognet, nemlig Torup Fattighus. Ringe blev hans Opdragelse, og ingenting fik han lært. Men det bør ogsaa siges, at noget nyttigt laa ham aldrig paa Sinde. En Ven fik han dog for Livet, som blev til usigelig Glæde for ham selv og Landsbyernes Børn, som flokkedes om ham, hvor han kom frem. Det var hans Harmonika. Spille kunde han, men for Børnene var det kun det næstbedste ved ham; for det bedste var de sære Grimasser, hans Ansigt gjorde under Spillet. Det var, som Tonerne skar ham i hans inderste Sjæl, og det var til vældig Moro for Ungdommen. Harmonikaen fulgte ham overalt. Da han som voksen skulde gøre lidt Nytte for Føden og være Svinehyrde paa Grønnæsegaard, spillede han for Svinene, saa de i vild Flugt søgte bort fra Markerne og hjem til Gaarden. Han blev aldrig andet end Vogter, og omkring 1868 forsøgte han sig som Kvæghyrde hos Skov-

rider Adam Theodor Jensen paa Arresødal. Min Fader var Avlskarl der og havde mange morsomme Oplevelser med Christian.

— Hvor Pokker er Christian? raabte en Dag Skovrideren. Kan det Utske ikke se, at alle Køerne gaar og æder Skovens Plantninger!

Men Christian spillede blot videre paa sin Harmonika, og det paa en hel anden Kant af Skoven. Det blev dog Skovrideren for meget, og med Egespir i Haanden opsøgte han Synderen, der havde anet Uraad og fjælet sig op i et højt Træ. Men alligevel gik det Christian ilde. Da Skovrideren truede med at lade Træet save om, blev Christian bange og kravlede ned, og han fik smagt Egespiret eftertrykkeligt. Tit var der Plasér med ham, men naar man roste ham, følte han Kræfterne svulme. Engang var han plaget af en slem Byld i Nakken, og Kokkepigen lavede ham en »spansk Flue«, som han fik paa Bylden. Karlene roste ham saa og fik ham til at bære en Sæk Sæd paa Loftet, men magede det saaledes, at Sækken kom til at hvile lige paa Bylden, saa han skreg i vilden Sky, og vred blev han. Det var ellers meget sjældent, han blev opfarende. Kun naar Hunde og de store Drengene kom ham for nær, slog han fra sig.

★

Arbejdet var han en Hader af. Han kunde ikke indordne sig under regelmæssige Forhold. Det frie Liv, at drive rundt uden Maal og Med, laa for ham. Fra By til By var hans Gang. Lidt Penge fik han ved sit Spil, sommetider ogsaa ved at gaa Ærinde for Folk. Mad manglede han aldrig, gode Mennesker gav ham Føden, men som alle Datidens farende Svende havde han noget Hang til Brændevin, og naar han sov i Bøndernes Stalde, havde han vel altid »Pæglen« med, uden at det dog kan siges, at han var slem til at drikke sig fuld. Sommetider gik han paa Udture med ligesindede Gutter, og nu og da i Følge med en af Torup Sogns andre Originaler, »Tøffel Jørgen«, men Kammeratskabet varede sjældent saa længe, for de var afgjorte Modsætninger. Christian var blid af Væsen og altid i fint Humør, Jørgen som oftest bøs og studs. Torup Sogn var hans Hjem, og for det meste tog han ikke længere Afstikkere end til Melby Sogn. Det kunde dog ske, at han lod sig lokke ud paa Ture med Gøglere, og engang tog han med et omrejsende Cirkusselskab. Christian skulde spille Harmonika og agere »Vild Mand«. Med en Fiskerbaad tog Selskabet fra Hundested til Rørvig, men allerede her blev Christian permitteret. Hvad var der i Vejen med dig? spurgte man Christian. Direktøren syntes ikke, jeg var vild nok, var Svaret, og da han ikke kunde finde Skibsljighed hjem, maatte han gaa den lange Vej igennem Odsherred og Hornsherred til Frederikssund, hvor han traf en Gaardmand fra Ullerup og fik Lov at køre med ham hjem.

★

Det værste Afsnit i hans Liv var, da Torup Sogneraad sendte ham paa Arbejdsanstalt. Han var dengang 78 Aar. Der var vel ingen, der tænkte paa, at han kunde eller skulde arbejde, men det kneb saa stærkt med hans Renlighed, at han maatte anbringes et eller andet Sted. For at faa Tiden til at gaa satte Forstanderen ham til at pille Tovværk, og det huede langtfra Christian. At han skulde stækkes og være under Tvang, var ham imod. Med Væmmelse talte han senere om, at han havde været ude og pille Gæs — han mente Tovværk. Da en Mand fra Torup en Dag var paa Anstalten, græd Christian sine modige Taarer, da han talte med ham.

Hils Jørgen! sagde han, og sig, at jeg længes saa forfærdeligt efter at komme hjem til Torup Sogn! Hilsenen var til Sogneraadsformand Jørgen Petersen, Sverkilstrup, der nu er død, — og Christian kom hjem.

Det lykkedes Sogneraadet at skaffe ham et godt Hjem paa hans allersidste Dage hos Klokker Andersen, Lynæs, hvor han fik en god Pleje. Sit Humør havde han i Behold, og en gammel Manér, at slaa sig med Haanden paa Hælen og give et kvækkende Udraab fra sig, naar han var ovenud glad, glemte han heller ikke. Skal der nævnes nogen Sorg, han havde paa sine sidste Dage — han blev 83 Aar gammel — var det vel, at han

ikke kunde faa Skraatobakken til at slaa til. Fru Andersen maatte træde til som Administrator. Han fik tildelt en Rulle om Ugen, men den forsvandt paa een Dag, og saa holdt han en Jammer paa Ugens andre seks Dage, men som sagt, Fru Andersen klarede Sagen for ham. Kom der nogen i Huset, spurgte Christian altid: Har I ikke lidt Skraatobak, bare saadan en lille Ende? Og saa viste han med det yderste af sin Lillefinger. En gang kom en Missionær, kendt overalt paa Halsnæs, paa Besøg, og ham bad Christian ogsaa om Skraatobak.

— Jeg bruger ikke Skraa, sagde Missionæren strengt. Det er kun for Svinene!

— Ja, Kornskraa, sagde Christian, — men Skraatobak det er Dæleme for Mennesker!

Den 15. August 1927 døde »Smedegnisten«, og han blev vel ikke savnet af nogen. Men det Minde fik han paa Halsnæs, at han var godhjertet og skikkelig, og at han ikke med sin bedste Vilje gjorde nogen Fortræd. Det er jo mere, end der kan siges om de fleste af hans Slags. Og blev hans Livsværk saa godt som intet, maa der huskes paa, at de ringe og fattige Evner havde han ikke givet sig selv, saa paa det Punkt kan ingen gaa i Rette med ham.

„Smedegnisten“ stillet op

til Fotografering.

Da vi spillede

Nordsjælland var tidligt med paa Dilettantforestillingernes Omraade. Baade i Byerne og ude i Landsognene har der igennem Aarene været en Stab af Amatørskuespillere, tit virkelig dygtige, som om Vinteren gav sig i Kast med Hostrups, Erik Bøghs, Zakarias Nielsens og andre Forfatteres dramatiske Arbejder — til lige stor Fornøjelse for Tilskuere og Skuespillere. Det var altid morsomt at se „vore egne“ paa de skraa Brædder, og der var en vis Hygge over Sammenkomsterne, ikke alene, naar Forestillingerne løb af Stabelen, men ogsaa paa Prøveaftenerne.

Erindringer om mange muntre Episoder dukker op, naar Talen falder paa Dilettantforestillingerne Anno dengang. Minder om, hvordan f. Eks. Hostrup fik Aktører paa Glatis. Husker De, naar Jerusalems Skomager i „Genboerne“ ved Læseprøven deklamerede: „Musen er graadig“, med Tryk paa første Stavelse, men i næste Sekund selv blev klar over, at Hostrup naturligvis har tænkt paa Digtekunstens Muse! Eller det Chok, Frøken Lundberg i „Intrigerne“ fik, naar hun — ogsaa ved Læseprøven — hørte sig selv sige: „Og dog tilstår jeg Dem rent ud, at jeg ingen Favorit er af Mariager!“ — og lynhurtigt rettede det sidste Ord, fordi hun opdagede, at Frøken Lundberg sikkert ikke havde det fjerneste imod den venlige østjydske Fjordby, men benyttede det franske Ord „Mariage“ i Stedet for det danske „Bryllup“ ...

Ja, saadan var der saa meget, men den Slags blev taget med godt Humør, og naar Generalprøven var overstaaet — paa den skulde der som bekendt helst ske et eller andet lille Uheld, det betød Lykke — saa var alt klappet og klart til selve den store Aften ... med Lampefeber, med mirakuløse Redninger af skrækkelige, uforudsete Situationer, som det mangedeviede Uhyre paa den anden Side af Rampen dog heldigvis ikke mærkede noget til, og med det velgørende Bifald dernede fra den mørke Tilskuerplads, som fik Amatørerne til at spille sig op og præstere det helt udmærkede — — —

★

JUL I NORDSJÆLLAND bringer her nogle Fotografier af Dilettanter, der gjorde deres Sager godt for 30 Aar siden. Rundt om i Hjemmene findes sikkert mange af den Slags gamle Billeder, og hvis Læserne vil laane JUL I NORDSJÆLLAND Fotografier, saa gode og klare som muligt, fra Dilettantforestillinger i ældre Tid, helst mindst 25 Aar gamle, vil et eller flere af dem blive udvalgt til Gengivelse i næste Aars JUL I NORDSJÆLLAND. Billederne, vedlagt frankeret Konvolut med Ejerenes Adresse skrevet paa, sendes til „Jul i Nordsjælland“, Hostrupsvej 14, Hillerød. De vil naturligvis blive returneret. En forklarende Tekst i Lighed med den, der ledsager Billederne fra Helsingø, Hillerød og Frederiksværk i Aar, bedes vedlagt.

Et Scenebillede fra „En Spurv i Tranedans“ opført i Hillerød. Fra venstre Prokurist Andersen (Drøhse), Fru Redaktør Laur. Hansen og Statsadvokat Svønné Schmidt.

»Pigernes Alfred« (af Egill Rostrup og J. Anker Larsen), spillet paa Helsingø Kro i Skytteforeningen 1914.

1. Frk. Martha Hansen, nu gift og bosiddende i Sorø. 2. Maler P. Vilh. Jensen, nu Malermester i Frederiksværk. 3. Fru Tjener Svendsen, nu Taastrup. 4. Snedker Hans Petersen, nu Portner paa Frederiksborg Slot. 5. Frk. Esther Christensen (død). 6. Maler G. Reiter Jensen, nu Farvehandler i Helsingø. 7. Købmand Barfred Sørensen, nu Ringsted. 8. Fotograf Frk. Johanne Jensen, Helsingø, senere Fredensborg. 9. Kommis Axel Christensen (død). 10. Trafikassistent, senere Stationsforstander i Helsingø W. F. M. Rohde (død).

KOMEDIE

For godt en Snes Aar siden hørte det til de store, festlige Begivenheder i Hillerød, naar de Borgere, der havde scenisk Talent viste sig paa Scenen. Der blev gjort meget ud af baade Instruktions, Sminkning og Sceneudstyr, og Pressen fulgte med levende Interesse Forestillingerne fra Aar til Aar. Paa det store Billede ses Skuespillerne fra „Tante Cramers Testamente“. Siddende: Fru Redaktør Laur. Hansen, Galberg Olsen (død), Frk. Edith Børsch (nu Fru Statsadvokat Svénné Schmidt), Frk. Lisbeth Kielberg og Fru Overlærer O. C. Andersen. Staaende: Bankdirektør Mengel Thomsen, Sagførerfuldmægtig C. C. S. Jensen, Frk. Wineken, Birkefuldmægtig, nu Statsadvokat Svénné Schmidt, Forretningsfører Frk. Helga Petersen, Frk. Else Galberg Olsen, Frk. Thora Andersen, Frk. Lilly Wulff (nu Fru Mengel Thomsen) og Prokurist Andersen (Drøhse).

»Fastelavnsgildet« (af Erik Bøgh), spillet paa Hotel „Arresø“ i Frederiksværk i Ungdomsforeningen November 1915. Staaende: 1. Sadelmager Peter Jensen, Frederiksværk. 2. Maskinarbejder Albert Hessner, Frederiksværk. 3. Postbud Stefan Sørensen, nu Overpakkemester i Fredericia. 4. Frk. Marie Hessner, nu gift med Snedker ved Det ny Teater Sofus Hansen, Kbh. 5. Trafikelev, senere Trafikassistent A. C. A. Hansen, nu Overbetjent i Kbh. 6. Portier Carl Antonsen, nu Aarhus Oliemølle. 7. Blikkenslager Hilmar Pedersen, nu Overbetjent i Kbh. Siddende: 8. Postbud Jørgen Olsen (i Dametøj), senere Repræsentant i Kbh. 9. Frk. Olga Pedersen, nu Eksamensbetjent i Kbh. 10. Frk. Ludvigne Ludvigsen, nu gift med Tjener Nielsen, Kbh. 11. Barber Olaf Siewartz-Nielsen, Frederiksværk.

Sandkroen ved Vintertid.

NIS PETERSEN OG NORDSJÆLLAND

Af Erik Gribso.

DIN VEJ, VAGABOND, OG MIN VEJ MED ... der er langt igen, før Nis Petersens Vej er kortlagt. Han talte aldrig om sig selv, det er den Sætning, man tiest træffer, naar man spørger om Nis Petersens Nordsjællandstid. »Han blev mut, naar man spurgte ham«, »han blev grov«, »han kunde blive saa lynende arrig, naar man plagede ham med den Slags«, »han sagde: der er kun Sult og Sorg og Savn til ingen Opbyggelse for nogen«. Men Romanen fra Markus Aurelius' Tid eller, om man vil, fra vor Tid, hører til Fremtidens Læsning, og derfor vil der blive gjort noget for at kortlægge Digter-Vagabondens Liv. Og der var noget ved Nis Petersen, som æggede til Efterforskning, noget ved hans Liv, Væsen og Handlinger.

☆ ★ ☆

Nis Petersen havde tabt sit Hjerte til Nordsjælland. Han kunde som den berømte og fejrede Digter give et af sine verdensmandsmæssige Interwievs med en amerikansk Journalist, bide og snerre eller spille paa sin Verdenserfaring og pludselig, naar Talen faldt paa Danmark, sige nogle faa naive Ord om, at Nordsjælland var det eneste Sted i Verden, hvor der var værd at leve. Det mente han selvfølgelig, men naar han havde været i Nordsjælland i nogen Tid, gik det her som alle andre Steder: han kunde ikke føle sig til Rette, han maatte videre, fordi Trangen inde fra ikke kunde holdes tilbage. Men to større Perioder af Nis Petersens Liv blev tilbragt i Nordsjælland. Vi saa den unge, solbrændte Vagabond, der kæmpede med Tungsindet, med sit Sind, sine Evner, mindre heldige Sider og med det Stof, der trængte sig paa, og vi saa ham komme tilbage som den feterede Verdensdigter, ikke færdig med at kæmpe, men en forandret Nis Petersen.

Sandheden om Nis Petersen gives ikke her. Den

vil først komme, naar Tiden er inde, og det bliver muligt at faa »Hold« paa den mærkelige Digter, der syntes at rumme alle mulige og umulige Modsætninger i sig. Vagabonden, der elskede Friheden, men længtes efter den borgerlige Tilværelse, Skeptikeren, der grublede, fordi han vilde lære at tro, den store Humorist med den vidunderligt vemodige Sjæl, den mandige Lyriker og undertiden mandfolkeagtige Prosaist, den oprørte og oprørske Sjæl paa evig Jagt efter en Fred, som han vidste, han ikke vilde kunne udholde, hvis han fandt den, Digteren, der kunde bruge det groveste Sprog i sin Mund, og hvis Pen var fyldt med fantasifulde Allegorier, overraskende undertiden chokerende og bastante Udtryk og Sammenligninger, den satiriske Digter, lidt hovmodig, — der fordømte Aandshovmod, men ogsaa en Nattens Piber med tung forreven Smerte, den verdensmandsmæssige Forfatter, der skrev funklende Noveller sprudlende af Talentets Festfyrværkeri og Veloplagt-hed, eller undselig og bange for Folk, der vilde sole

sig i Glansen, grov, bidende, mut, indesluttet . . . Digteren, der holdt af Menneskene, men frastødet af dem, Filosofen, der blev tiltrukket af Religionen, men ikke kunde lide religiøse Mennesker, Mandfolket, der holdt af Heste, og som elskede Børn over alt i denne Verden — —

En Dag vil en professionel Kritiker kunne give et samlet Billede af Nis Petersen, eller prøve paa det. Foreløbig gælder det at samle nogle Detaljer, og jeg har skaffet noget om Nis Petersens Nordsjællandstid. Det er foruden lidt andet blevet til en hel Del Anekdoter, som man maaske fra »sagkyndig« Side vil kassere, men hvis de ikke giver os noget om Digteren eller Mennesket Nis Petersen, giver de som Regel noget om, hvad Befolkningen mente om ham, og de kan muligvis derved have en vis Betydning.

Den 29-aarige Vagabond Nis Petersen dukkede op i Nordsjælland efter en Periode, hvor han havde været langt nede, aandeligt og legemligt. I nogle Perioder i 1925—26 og 27 arbejdede han paa Helsingegnen. Her var han Kusk og Altmuligmand, gravede Haver for Folk og arbejdede paa et Savværk i Skoven. Han boede paa et Værelse og skrev flittigt, naar det var Fyraften. Det gjaldt Digte. I 1926 kom »Nattens Pibere«, som ikke vakte synderlig Opmærksomhed, undtagen hos de faa Mennesker, der kunde se det usædvanlige, store Talent, men de er jo sjældent de mange, og det er forbavsende (eller er naturligvis ikke Spor mærkeligt), at Kritiken syntes at se, hvem den havde for sig, baade dengang og da »Sandalmagernes Gade« kom. Men ogsaa en Inderkreds af skønhedssøgende lagde Mærke til de tunge Ord og brede Rytmer og saa, at her var en færdig Digter. Det vidste Nis Petersen ogsaa, saadan som de fleste store Digttere altid ved det. I Helsing traf Nis Petersen »Kit«, som hele Verden kender. Hun lever endnu. Og hun har fortalt mig om sit Møde med Nis Petersen i 1927 og Venskabet mellem hende, Digteren og »Kit«s Mand. Digteren havde alle Dage en stærk Længsel efter et borgerligt Liv, og fra sin Barndom havde han modtaget stærke religiøse Paavirkninger, som endnu sporedes — som han undertiden forsøgte at bekæmpe — men som alligevel gav ham Styrke i Venskabet til »Kit« og hendes Mand, der mødte ham med Tillid. Nis Petersen traf »Kit«, da han en Dag kom kørende med noget saa upoetisk som et Læs Gødning (det kunde Nis Petersen have skrevet en forsoren Vise om) fra Helsing Savværk til »Kit«s og hendes Mands Have. Det blev Indledningen til et mangeaarigt Venskab. Digteren, »Kit« og hendes Mand mødtes i Samtaler om alt, hvad der tærede paa Nis Petersens voldsomme Sind — i hans forrevne Kamp mod Verden og sig selv. Der blev diskuteret religiøse, filosofiske og po-

litiske Spørgsmaal. Politisk var Nis Petersen paa den højre Fløj, det »Kit«ske Hjem paa den venstre, men det var som om Nis Petersen paa een Gang følte sig tiltrukket og frastødt af den skarpe Venstreorientering. Her som paa saa mange andre Omraader var Nis Petersen splittet — den Splittelse, som maaske gjorde ham til Digter. I en bestemt Periode af sit Liv søgte Nis Petersen at naa det »bedre Borgerskab«, noget, der laa »Kit« fjernt, og som fik hendes Mand til at smile, men samtidig forsøgte baade »Kit« og hendes Mand at faa Nis Petersen ind i en ordnet Livs-

Krøjer Møller og Nis Petersen.

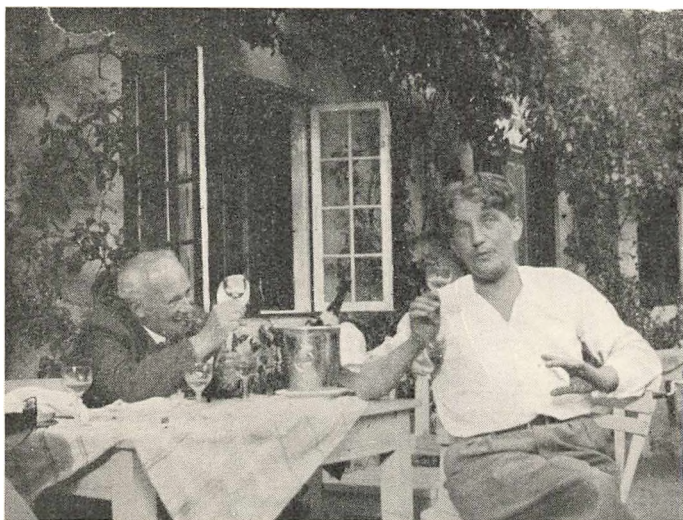
førelse. Det kan ikke være nogen Hemmelighed, at Digteren sled for meget paa sig selv ved sin hensynsløse Livsførelse. Naar han skrev, skete det i Perioder, hvor han nægtede sig selv Søvn eller ordentlig Mad, og naar han drak Spiritus, var det ikke paa »borgerlig« Maade med et enkelt løftet Glas, som Solens Straaler kunde spille i. Nis Petersen vidste selv, at han drak for voldsomt.

Da han var flyttet til Jylland, skrev han til det »Kit«ske Hjem: »Skönt alle Verdens Veje staar mig aabne, ser jeg mig bestandig spærret inde bag et Gitter af Brændevinsflasker«. Det var i den Periode, han nedskrev »Sandalmagernes Gade«, og han sendte i Begyndelsen sit Manuskript til Gennemlæsning og Kritik. I Hjemmet i Helsing skrev han en Række Digte.

Kampen i Nis Petersens Sind hørte ikke op, da Digteren forlod Nordsjælland, den fortsatte fra den første over i den sidste Periode og holdt aldrig op. Det forslidte Symbol med Fuglen i Buret gav Nis Petersen selv engang et videre Perspektiv, da han sagde til »Kit«:

— *Jeg er den kendte Fugl i Buret, men naar Buret sprænges, og jeg faar Luft under Vingerne, føler jeg mig som en jaget Fugl.*

Det er let nok at faa noget at vide om Nis Petersens sidste Ophold i Nordsjælland — han levede saa kraftigt, at han simpelthen ikke kunde undgaa at blive set og hørt. Der skete altid noget omkring Nis Petersen, naar han boede paa Sandkroen ved Frederiksværk i Begyndelsen af Trediverne. En rar og omhyggelig Krofar forsøgte at passe paa, at de Herrer Bohømer, bl. a. Maleren Rasmus Sørensen, ikke væltede hele den gamle ærværdige Kro. Men

Nis Petersen i Sandkroens Have sammen med en af sine Oversættere.

det skete flere Gange, at den rystede i sin Grundvold. Med en fanatisk Trodsighed slog Nis Petersen det selv i Stykker, hver Gang der blot var det mindste Omrids af et borgerligt Liv i Sigte.

Her begynder Historierne om Nis Petersen.

Og dem maa man tage, som man vil, til Karakteristik af Livet paa den hyggelige Landevejskro mellem nogle sprælske Kunstnere eller til Belysning af et og andet i Nis Petersens Sind.

Midt i ydmygende Situationer kunde Nis Petersen holde paa sin Stolthed og Værdighed som en af de faa udvalgte. Han vidste fra sin pureste Ungdom, hvad han var værd. En Gang endte han i et Selskab af Sportsfolk, som druknede deres sportslige Nederlag i en Flod af stærkt Bryg. Nis Petersen tog sin Part, for det kunde han. Og saa naaede man det Tidspunkt, da Formanden for den nordsjællandske Sportsklub mente at kunne sikre sig en literær Sensation.

— Vi har stort Stævne paa Søndag — og saa skriver du en Vise til os, ikkesandt?

— En Vise? sagde Nis Petersen, du mener et Kvad eller en Kantate i de store Linier med Basunhyl i Baggrunden?

— Ja, saadan en højtidelig een, du ved det bedst selv. Borgmesteren skal aabne Stævnet.

— Pokker med ham.

— Du skriver saadan en Kantate til os?

— Ja, ja. Det koster 300 Kr., min nye Ven.

Der blev bestilt mere Øl, men jo mere, der blev drukket, des mere kostede Kantaten, og ved Afskeden sagde den brave Formand:

— Det var en dejlig Aften, og du er en ligetil Mand, men du er en dyr Digter!

— Om saa I lægger hele Fodboldholdet oven paa mig, og hver Mand ta'r en Kasse Øl med, faar I ikke nogen Kantate. Men jeg vil gerne gi' den sidste Bajer, inden vi gaar! svarede Nis Petersen.

Nis Petersen havde været Kusk — og en dygtig Kusk. Hans Evne til at omgaa Heste var en ren Fabel. En Dag kom der en Charabanc med to Heste fra Tisvilde med Sommergæster. Den ene Hest havde en meget stram Optømme paa, saa den maatte holde Hovedet tvungent. Nis Petersen erklærede ophidset, at det var Synd for Hesten, og gik hen for at løsne Tømmen. Kusken advarede ham, Hesten var meget onskabsfuld og bidsk. Nis Petersen lo og sagde: — Vi faar se. Han løsnede Optømmen, saa Hestens Hoved blev frit, og gik ind under dens Hals og klappede den. Hesten gned sin Mule op ad hans Kind og lod sig kærtegne.

Da han vendte tilbage til Vennerne sagde han:

— *Naar Børn og Heste er bidske, er det som Regelen, fordi en Kusk har været onskabsfuld!*

Det var nogle Pokkers Karle, der boede paa Sandkroen dengang, og det var ikke rene uskyldige Børnestreger, Kunstnerne fandt paa, naar de sad ved Stambordet og fik serveret Sandkroens gode Mad og gyldne Drikke af Krofar Møller selv eller hans søde Datter Henny (efterhaanden af Trekløveret kaldet Hennesey, senere Cognac). Den, der ikke kan lide at høre om en lidt grov Spøg, eller som ikke kan anerkende f. Eks. Nis Petersens Ret til at sætte sig lidt udenfor Spillets almindelige Regler, maa forlade Læsningen her og lede efter den vemodige Nattens Piber et andet Sted, men Nis Petersens Venner ved, at han fandtes midt i Hurlumhejen. De glemmer aldrig, da han engang midt i en løssluppen Fest i en Em af Tobak, Sved og Fuldemandssnak aabnede for Radioen og hørte en Stemme læse et Digt — af hvem og hvilket kan være lige meget. Han hørte Digtet til Ende, brød af, rejste sig fra Bordet og sagde:

— Mine Herrer, jeg blev desværre ædru.

Han var tabt for Selskabet for den Gang.

Det kunde ske, at Brandvæsenet blev tilkaldt telefonisk for at slukke en voldsom Brand, og da de forbavsede Brandmænd kom i fuld Krigsmaling, meldte en af Selskabet, at det drejede sig om en voldsom Halsbrand. Eller Politiet i Frederiksværk blev kaldt

til et Dyrplageri, der bestod i, at Værten nægtede at give mere til en stor Bjørn, som en af Selskabet havde faaet at trække med. Der blev trukket store Veksler paa Øvrighedens Sans for bred Humor. En Skovens Mand, der havde noteret et Par af Trekløveret for at ryge i Asserbo Plantage, maatte finde sig i flere mystiske, drilagtige Besøg om Natten. Det var ikke ganske i Overensstemmelse med Sandheden, naar Nis Petersen en Dag ved Stambordet deklamerede med Patos:

— *Qui bene dormit, non peccat. Qui bibit, bene dormit . . .*

ergo: Qui bene bibit, non peccat!

(Den, der sover godt, synder ikke. Den, der drikker godt, sover godt. Altsaa: den, der drikker godt, synder ikke.)

Krofar havde en Dag ladet en dejlig And slagte som en Slags Reserve, hvis der skulde komme en Gæst, man kunde glæde med en Andesteg. Kunstnerne haabede paa, at den kunde tilfalde dem som faste Pensionærer, men blev skuffede ved deres Stambord, da de hørte Tjeneren tilbyde en københavnsk Direktør den rare And. Mens Direktøren og hans Dame gik Tur i Omegnen, lagde Kunstnerne Raad op, og da Københavnerne vendte tilbage, var Krigsplanen klar til Udførelse:

— Det bli'r en skrap Gang Aftensmad, sagde Rasmus Sørensen.

— Utroligt, hvad der bydes de faste Pensionærer, svarede Nis Petersen dystert.

— Ja, fortsatte Rasmus Sørensen. Jeg saa selv i Morges, hvordan Anden gik og hang med Næbbet. Men at han er saa nærig, at han hugger Hovedet af en selvdød And og serverer den i Krostuen, havde jeg alligevel ikke troet.

Den virkede. Direktøren kaldte paa Tjeneren:

— Hør, Tjener, vi har bestemt os for Kotelet i Stedet for And!

Da Krofar Møller indfandt sig ved Spisetid, sad de grinende Kunstnere og spiste Andesteg. Møller fik Historien og rystede paa Hovedet: — I ødelægger hele Forretningen for mig. I skulde smides ud, sagde han med Gravrøst.

Men da han vendte Ryggen til, kunde de se, at Krofars Skuldre bevægede sig, som om han hulkede hjerteskrærende.

Klassisk er Historien om Sammenstødet ved Sandkroen. Kernen i Beretningen er rigtig, men Historien blev forbedret nogle Gange og spidset *til* under sin Vandring fra danske Blade til Alverdens Aviser:

En Nat skete et voldsomt Sammenstød uden for Kroen. Senere afhørtes Staldkarlen i Retten. Han forklarede, at han laa og sov, da Bilsammenstødet skete.

— Men De kunde da ikke undgaa at høre det? spurgte Dommeren.

— Ih, du Fredsens nej, svarede Karlen. Der lød et Brav, saa Kroven røstede i sin Grundvold, og Skilderiene røg ned fra Væggene.

— Og saa stod De op?

— Næh.

— Hvorfor i Alverden gjorde De ikke det?

— Jeg troede, ded bare var Forfatterne, der kom hjem!

Nis Petersen sørger for, at Sandkromandens Julegrise trives.

Nis Petersen var en stor Digter, men en mindre god Journalist. Hans Tid som Journalist i forskellige Byer naede ikke at præge Bladene, han manglede journalistisk Vurderingsevne, eller man kan sige, at han vurderede som *Digter* og ikke som *Journalist*. At han i Holbæk undertiden virkede som »Tilretter« af Stoffet, har været en temmelig iøjnefaldende Misforstaaelse. Der fortælles, at den unge Journalist Nis Petersen en Dag var alene paa Bladet, da der indløb en Outsider-Nyhed fra Berlin om en Mand, der var brudt ind i en Forretning for at stjæle et Gevær. Nyheden var aldeles blottet for Interesse og havde ingen Baggrund, som i det hele taget kunde berettigede et Bureau til at viderebringe den. Alle Blade i Landet oversaa den, men Nis Petersen fandt et Perspektiv i den. Og da den intetanende Redaktør vendte hjem

til Bladet for at se, hvad »Petersen« havde faaet ud af Dagens Stof, rislede det ham koldt ned ad Ryggen, da han saa Forsidens seksspaltede Rubrik: *IDIOT EFTER GEVÆR!*

En Journalist, der for nogle Aar siden opsøgte Nis Petersen paa Sandkroen og fik et Interview med ham, fortalte Digteren Anekdoten og spurgte, om den var sand. Nis Petersen lavede en Grimasse:

— *Den er det ikke, men det er muligt, at den kunde have været det, De . . . IDIOT EFTER HISTORIER!*

Men Historien morede i hvert Fald Nis Petersen, og han var villig til at svare paa alle Spørgsmaal fra den unge Journalist, som han endda ganske unødven-

digt takkede paa det hjerteligste, paa een Gang selvbevidst og undselig, fordi Journalisten havde villet ofre en Dag paa Digteren.

Han vilde nu skrive »en større Ting« med Asserbøegnen som Midtpunkt, sagde han til Journalisten. Men det havde han sagt saa mange Gange til sine Venner.

Og det blev aldrig til noget. Heller ikke Tanken om at føre »Sandalmagernes Gade« op til vor Tid med flere Bind Romaner blev realiseret.

Med Nis Petersens tidlige Død gik de store Muligheder i Graven — — men nogle af hans Digte vil sikkert aldrig dø, og hans Hovedværk, der blev baade Alfa og Omega, vil overleve Generationer.

DA PER SØREN BLEV GAMMEL

EN NOVELLE FRA GRÆSTEDEGNEN

Af Georg Nordkild.

Østenstormen gik over Landet, skarp og bidende kold. Sol og Vind stod i et mærkeligt Misforhold til hinanden. Ligesom Vand og Olje ikke kan blande sig sammen, saadan passede Solen sig og Vinden sig uden at indgaa den Forbindelse, som senere i Maj bliver til de vaarmilde, bløde Dage.

Jeg var Dreng og stod ved Vinduet og saa, hvordan Vinden rev Straaene af Taget og kørte dem rundt paa den lille Gaardsplads. Til Tider faldt ogsaa et frønnet Rygræ ned. Det splintredes i Faldet mod Graastenene. Straaene snurrede rundt om Træresterne for at prøve, om de vilde lege med, men de laa døde og uinteresserede. Straaene blev ved med at køre rundt, nogle lagde sig til Hvile, men de fleste fortsatte Legen helt ud til Plankeporten, hvor der forneden var en Aabning. Der smuttede de ud, snurrede sig om, — ja, hvad var det? Et Par tynde Smalben i Listesko. Andet saa jeg ikke. Men saa aabnede Laagen sig ganske langsomt og besværligt. Vinden sled i Laagen og trykkede Klæderne tæt ind til Kroppen af en gammel Kone, der stod og vilde indenfor. Hun støttede sig tungt til Stokken, mens hun gik over Gaardspladsen, satte sig med et Suk og megen Pusten lige indenfor Døren. Der sad hun en god Stund, inden hun fik Vejr til at kunne faa sagt sit Ærinde.

Hun var over firs, jeg var ti Aar. Modsætningsforholdene var her ligesom udenfor Porten: Vinteren, der gaar mod Graven, og Vaaren, der bryder.

Konen sad med rystende, vantebeklædte Hænder og

holdt paa Stokken. Øjnene laa dybt i mørke Hulninger. Det hvide Haar strittede tyndt udenfor Hovedtørklædet, og over Ansigtet laa Rynkerne paa Kryds og tværs.

— Du kommer til . . og . . og køre ham paa Sygehuset, for nu kan jeg inte mere pleje ham . . faa redt under ham . . og saadan . . Han bli'r osse mer og mer knorvorren . . eftersom han bli'r daarligere . . Og Sogneraadsmanden sagde osse, ded var bedst saadan . . Ok ja, Herregud! . . Han formener, han kommer sig, naar han kommer paa Sygehuset, . . for han er ligesom bange for at dø . . Næe, i vor Alder gaar ded inte saadan til med at komme sig.

Dette sagde hun stødvis til Far, og det var om sin Mand, hun talte. Han var endda nogle Aar ældre end hun. Far spurgte:

— Har du Attest paa Indlæggelsen, Birgitte?

— Ja, jeg har faaet en Lap Papir af Sogneraadsmanden. Her er den.

Hun tog frem af Vanten en krøllet Lap Papir, som hun gav Far. Hun drak en Kop Kaffe, og saa listede hun af.

*

Der gik en smal Jordvej op til Per Sørens og Gittes Hus. Ad den Vej, i dybe, tørre Hjulspor, kørte Far en Timestid efter. Efter megen Tryglen og lidt Graad havde jeg faaet Lov at køre med, og gjorde for saavidt Gavn, som jeg laa og holdt paa den Halm, der skulde tjene gamle Per Søren til Underlag paa Vej til Helbredelsesanstalten.

Graaspurvvene kvidrede i Enerisgavlen, og Vinden sang

i det store Pæretræ. Men der var Læ, hvor vi holdt. Far gik ind efter et Par tykke Dyner og redte en Seng med grove Lagner i Vognen. Saa gik han over til Naboen for at faa ham til Hjælp ved Flytningen af Per Søren. Paa samme Tid aabnede Birgitte Vinduet og sagde, at jeg skulde komme indenfor og ikke staa der og faa Tarmkuld.

I Stuen var varm, plummer Luft, men ogsaa Duft af Lavendler og hengemte Æbler. I en Vingestol bag Bilæggeren sad Per Søren i Underbukser. Gitte var ved at trække hans Strømper paa. Immer stønnede Per: Ded bli'r nok min Død, ded bli'r nok min Død, skal du se.

— Der er nok inte andet for os i Vente, sagde Gitte. Hun sagde det paa en Maade, der vidnede om, at Dødstanken var kommet dem nær ind paa Livet.

Indenfor Døren stod en Kiste med opadbuget Laag. Der fik jeg mig alket op. Per bemærkede mig ikke, for han sad paa den modsatte Side af Bilæggeren, og jeg saa kun hans krogede Tæer og hørte hans Stemme, der var rystende og anstrengt. Min Dregehjerne fik en Del at spekulere paa ved at se Pers nøgne Fødder stikke frem bag Ovnens. Saa hjælpeløs som et lille Barn sad han der i Vingestolen og lod sig betjene af sin lidt yngre Kone, og han var langt fra at være i Harmoni med de Heltebedrifter og Styrkeprøver fra Ungdommen, jeg alle Dage havde hørt fortælle om ham. At begge de to gamle en Gang havde været unge, forelskede og eventyrlystne, var ogsaa vanskeligt for mig at fatte. Ogsaa uforstaaeligt var det, at Per engang havde bortført Gitte paa Ryggen af en skummende Hest.

*

Per var Møllersvend paa Druedals Vandmølle, og Gitte var Møllers Datter, som han havde kastet sine Øjne paa, for at bruge de ældres Udtryk. Men ikke Tale om, at Mølleren vilde give sit Samtykke til en Forbindelse mellem Datteren og en fattig Stymper som Per, der efter hans Mening ikke ejede andet end de Linbukser, han gik og stod i. En Nat, mens Skovlhjulet drjede sig langsomt rundt i Lejet ved Trykket af Vandmasserne fra Fiskerisøerne i Frydensberg Skov, bredte Per et Dækken over en af Møllestaldens Heste, red hen under Gittes Vindue i Tagetagen, slog et Slag med Pisken mod den Skønnes Rude, hvor Gitte lidt efter viste sig for at glide ned i et Par opstrakte Arme. I stærk Trav gik det gennem Skov og aabent Land i den mørke Nat. Per saa sig immer tilbage, tilsidst kunde han meddele Gitte, at et Brandskær lyste op i Horisonten bag dem. — Bare ded dog inte er Møllen, for er det inte i den Retning, spurgte Gitte? Per slog det hen som noget ganske usandsynligt.

Henad Morgenstunden naaede de et Fiskerleje. Her gav Per Hesten et Klap over Lænden, sagde Tak for Rideturen og anbefalede Hesten at tage samme Vej tilbage mod Møllen. I Fiskerlejet prøvede han paa at leje en Baad over til Sverrig, men det gik ikke saa let, da der kun var et Par gamle Fiskere tilbage, eftersom de yngre

var taget paa Fiskefangst. Resultatet blev, at de to Elskende maatte opgive Sverrigsturen og bosætte sig i en lille Ejendom med seks Tønder Land i Læ af den store Skov. En Maaned efter fandt Rettens Folk ham her med Anklage for Brandstiftelse paa Vandmøllen. I seks Uger sad Per i Kasjotten, et Døgn endog i Vand til Knæene, men Per var standhaftig. Ikke om han kendte noget til Vandmøllens Brand. At han med Pigens Samtykke havde bortført hende, og at han havde laant Hesten, vilde han ikke benægte. Branden derimod ragede ham ikke en Fjer.

Med denne Historie in mente maatte en tiaars Dreng betragte Per som Egnens største Helt, og hertil kom Legenden om Pers umaadelige Kræfter: Naboen havde til sagt tre af Egnens Mænd, deriblandt Per, til at hjælpe sig med at vælte en stor Sten op af en Udgravning. — Gaa heller op, Manner, vi gaar bare i Vejen for hinanden i dette snævre Hul, saa skal jeg probere alene, sagde Per. Og saa spændte han sine Arme om Stenen, tog een Gang, to Gange, tredje Gang begyndte den at ryste Jorden af sig, gled langsomt opad og blev holdende midt paa Skraaning. — Skal vi nu inte sla en Haand i med, raabte Mændene. — Giv barestens Tid, sagde Per, og saa trak han Huen ned over Panden, lagde Ansigtet mod Stenen med Huen som Stødpude, og saa tog han for Alvor fat, saa Halsaaene stod tykke som Snore. Lidt efter rullede Stenen op over Kanten.

Og saa var der ogsaa den Gang ved Skovfesten, hvor Per kom i Trætte med Bamse-Jens, mens de sad i Teltet over et Glas Øl. Det ene Ord tog det andet, røde i Kammen var de begge, indtil Per fejede Petroleumslampen i Gulvet og med et Smask sendte Bamse-Jens ned ved Siden af Lampeskaarene. — Er der flere, som har Lyst til at ligge ved Siden af ham dér, saa kom bare an, raabte Per. Folk ravede omkring i det halvmørke Telt og pressede paa ved Udgangen. Tilbage i Teltet var der kun Per og Kromanden.

*

Og nu sad den samme Per saa elendig deromme i Kakkelovnskrogen og knapt kunde løfte Fødderne fra Gulvet.

— Ded er alligevel saa løjerligt, naar En skal herfra . . . jeg mener saadan her fra Jorden . . . du forstaa, Gitte, saaden op til Vorherre . . . hvis En kan naa saa højt.

— Hva skulde du inte komme op til Vorherre for? Du har jo gi'et enhver sit og gaaet til Alters to Gange om Aaret, ej heller har du alle Dage samlet Støv paa Biblen, saalænge dine Øjne var til ded, sagde Gitte.

— Jae . . . En ved aldrig, hvordan ded gererer sig . . . Kapellanen sagde, ded var inte nok . . . især hvis En hade gedulgte Synder.

— Men ded har du da inte, Per? Birgitte var ved at hjælpe ham i Bukserne. Han sad stadig i Vingestolen og løftede skiftevis Uldsokkerne et Par Tommer i Vejret. Men nu gik Gitte helt i Staa med Paaklædningen, og Sok-

kerne faldt mod Lergulvet. — Du har da hverken stjaalet eller slaaet Folk ihjel?

— Næe, intet større lidt Træ i Skoven til Husbehov og et Dyr imellem, som ded kunde gefalle sig og saadan Pilleri Næe, der er ded, som er værre.

— Jøsseskos, Per, du har da inte slaaet Folk ihjel?

— Næe, intet ded, jeg ved Bamse-Jens døde

fremstrakte Tæer, der rystede og dirrede i Takt med Anfaldet bag Bilæggeren. Endelig kom Resten af Bekendelsen, stødvis: — Jeg hade jo hade jo sat et Lys et Lys i en Knippe Halm paa mellemste Loft inden vi red derfra.

Gitte rykkede sig lidt tilbage, stod med foldede Hænder og sagde: — Men hvorfor gore du dog ded, Per?

Tegning af Oskar Jørgensen.

Per stønnede: Der er mere endnu ...

— Der er inte mere endnu. Naar du har Underbuvserne inden for disse her, skal du inte ha' flere Buvser paa, sagde Gitte.

Aaret efter, men jeg tror inte, ded var af de Knubs, jeg gav ham Kan du huske den Nat, du sad foran paa Hesten, og vi red fra Møllen?

— Ok Gud ja, Per, hvor kunde vi da osse hitte paa saaden Tossestreger Jeg kan blive helt øm i Sædet endnu, naar jeg tænker paa den haarde Hesteryg.

— Kan du osse huske, at Møllen brændte bagved os?

— Ja ja, mit kære Barndomshjem!

— Ded var mig, som .. hade stukket Ild paa den!

— Næe, Kosihjandov, Per, ded kan da aldrig passe. Du maa snakke i Vildelse, for vi var jo en hel Mil fra Møllen, inden vi saa Ildskæret. Hvordan kunde du saa ha' sat Ild paa?

Per fik et slemt Hosteanfald. Virkningen saas paa de

— Jeg var gal paa din Far, for han regnede mig inte for novel og endnu mindre som hans Dattermand Men han fik da en ny Mølle i Stedet for den gamle Rystekasse og den var godt forsikret Tror du, Vorherre er gal paa mig? Tilogmed har jeg sidt i Hullet i seks Uger og i Vand til Knæene et helt Døgn for den Spøgs Skyld Kanskeens ded er derfra, jeg nu er bleven saa ankelig? og jeg faar min Straf paa den Manér?

— Nu skal du inte kere dig om ded, for ded er saa længe siden, at Vorherre nok har glemt ded. Desuden hjalp du min Far til en ny Mølle, og hva godt En gør her paa Jorden, ser Vorherre mildt til, sagde Birgitte fortrøstningsfuldt og hev op i Pers Strømper.

Per stønnede i et væk, mens Gitte hjalp ham i Bukserne. — Der er mere endnu . . . mere endnu!

— Der er intet mere endnu. Naar du har Underbukserne inden for disse her, skal du inte ha' flere Buvser paa, sagde Gitte.

— Ded er heller inte om Buvserne, jeg snakker. Og ligesom i Selvbetrægtninger mumlede Per: — Naar En er ung og inte kan regere sig sæl Ok ja, Herregudhedende ded var den Gang, En var kurassig og inte kunde taale at se et Skørt og du laa paa Sygehuset, Gitte og jeg kørte til København med Kul og laa i Bloustrød Kro om Natten Hun var saa besnærende, ja hun var hun lokkede mig med sine med sine Gebærder og og Øjekast Pigen med det krøllede Haar og ded hvide Forklæde og den vrikkende Gang over Gulvet og med Smil over hele Ansigtet og saa var jeg laveret Da saa Tiden var omme, fik hun fik hun en Tøs Vorherre forlad mig, men saadan gaar'ed jo her paa Jorden, der skal jo noved for noved Monstro Vorherre er gal paa mig for ded? Nu har jeg snakket fra Leveren, som ded er, Gitte Hvad siger du til ded?

Gitte satte sig paa en Stol, sad og snoede Pers Seler om de knoglede Fingre. Munden bævrede, som om hun vilde sige noget. Hun strøg sig over Panden, trykkede Knoerne ind i Øjenhulerne. Saa sagde hun:

— Og ded har du fortiet i halvtredsindstyve Aar, Per!

— Min Formening var den, at du slap lettere over ded i længere, ded blev udsat Hva En inte ved, har En inte ondt af.

Der blev ganske stille i Stuen. Gitte sad med Haanden for Øjnene, og Per stønnede bag Bilæggeren. Bornholmeren hakkede Tiden frem, Vinden peb i Vinduessprækken, som om den vilde sætte Melodi til Pers Skriftemaal, og jeg gled ned af Kisten, stod lidt og spjættede med Benene, der var kommet til at »sove« paa det umagelige Sæde.

*

Saa fyldtes Forstuen med Trin og Snakken, og Per og Naboen traadte ind. De fik stillet Per paa Benene midt paa Gulvet. Herregud, hvor saa han ud. Øjnene randt, og den tandløse, savlende Mund stod aaben. Skægstubbene var saa lange som Tænderne paa en Haandkarte, og han var saa svimmel, saa han hvert Øjeblik var ved at falde. Til Trods for den sammenbøjede Stilling ragede hans Hoved helt op til Loftsbjælken, og under den ringede Ærmetrøje var der endnu Muskelbundter, men kraftesløse. — En dur til ingen Ting andet end til at putte i Jorden, sagde han Gang paa Gang, mens Graaden var ved at overvælde ham. Det var allerede besørget for mit Vedkommende. I Smug vidskede jeg Taarerne bort henne i min

Kistekrog. Per, min Barndoms Helt med Modet og Kræfterne over al Forstand. Og saa se ham nu!

Far støttede ham, mens Naboen hjalp ham Vadmelsfrakken paa. Derefter bar de ham ud i Vognen, lagde ham i Dynerne og dækkede ham godt til.

— En anden En kan osse blive gammel og aflægs. Per har ellers væ't Ka'l for sit Hat i sine unge Dage. En Tønde Sæd under hver Arm tog han som en Mis, mens han var paa Møllen, fortalte Naboen.

I det Lag kantede Birgitte sig ud af Døren. Hun humpede hen til Vognen, strøg nænsomt Haanden over Lagnet, kom ogsaa til at berøre Pers Kind.

— Du har syndet mere mod mig end mod Vorherre, og jeg tilgi'r dig, Per. Hun hviskede det ind i Øret paa ham.

— Ded var godt, Gitte, saa dør jeg med Fred og du tror inte, Vorherre er gal paa mig?

— Næe, han har inte stort og være gal for, trøstede Birgitte.

— Ded formener jeg heller inte, for jeg har maattet betale for ded i fjorten Aar.

Saa kørte vi. Da vi naaede Toppen af den sidste Bakke, vendte jeg mig om. Birgitte stod udenfor Huset, stod i Vindsiden med Haanden for Øjnene og saa efter os efter Per. Sært som Vinden sled i den gamle Kone. Det var ogsaa sært at se Per, som han blev rystet og rullet under Vognens Stød paa den ujævne Vej. Godt var det, han laa i Sengeklæderne.

Paa Sygehuset bar Karlen og en Sygeplejerske ham op af Trapperne. De tog med mere Øvelse og mere forretningsmæssigt paa ham.

*

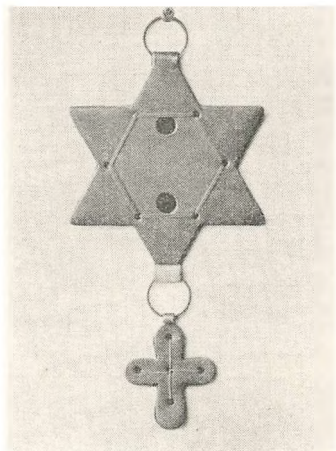
Fjorten Dage efter døde Per Søren. Paa Begravelsesdagen laa Birgitte i den Seng, han havde forladt. Nabokonen saa af og til ind til hende.

— Er I et Guds Barn, saa kan I dø med Fred og komme i Himlen, ellers ender I i Helvede, sagde Nabokonen. Hun havde det fra Kapellanen, og han vidste Besked om de Ting.

— Jae, jeg har gjort mig fortjent til Himlen, for jeg har tilgi'et Per hans Synd, sagde Birgitte.

— Ded er inte nok, der skal mere til, mente Nabokonen. Hun blæste Støvet af Biblen og satte sig tilrette for at lette Birgittes Himmelfart ved Læsning i den store Bog.

I det samme knurrede Bornholmeren to Slag, og Birgitte bad Konen lukke Vinduet op. Da ringede det fra Kirken over Per. En vaarmild Luftning strøg ind gennem Vinduet sammen med Klokkeringningen og fyldte Stuen og Gittes Sind med Jubel og Gensynsglæde. I den Glæde sov hun hen, just som Nabokonen skulde til at omvende hende.

Volta-Kors, der kunde helbrede alle tænkelige Sygdomme, deriblandt ulykkelig Kærlighed.

EN „MUSEUMSBY“ I FREDERIKSSUND

Af Vera Madsen.

Smukt Krus med Christian VII's Navnetræk.

Erk. Vera Madsen, Lederen af og Sjælen i det ny Folkemuseum i Frederikssund, fortæller her om Museets Tilblivelse og nogle af dets Genstande — og om Museumsbestyrelsens Drøm: at erhverve de karakteristiske Huse paa Skyllebakken og gøre Kvarteret til en lille Museumsby.

Den 23. Oktober 1942 vedtoges det paa et Møde paa Hotel »Isefjord« at oprette et Museum for Frederikssund-Egnen og en Museumsforening til Støtte for Museet.

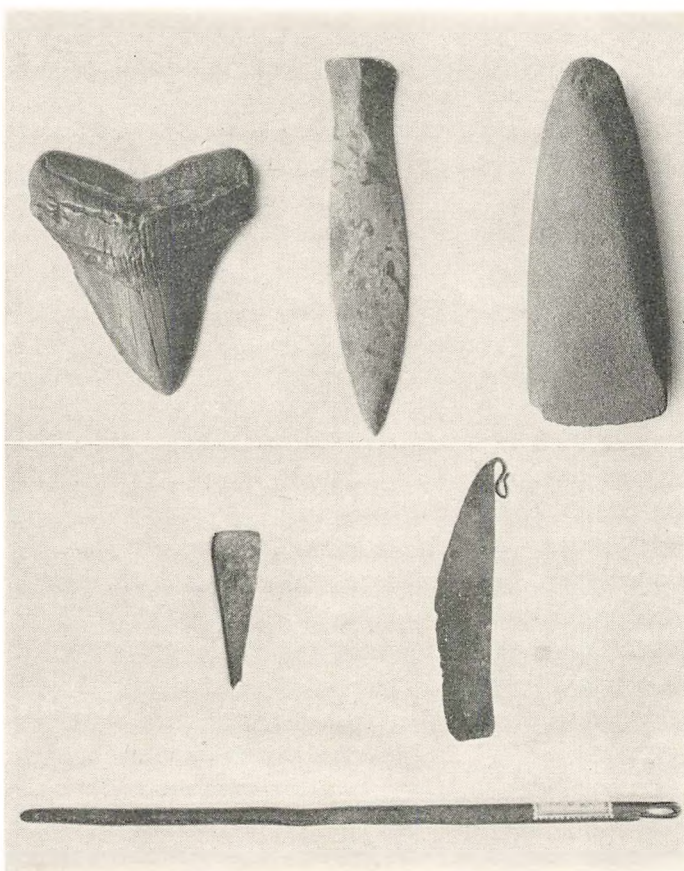
Nu afdøde Redaktør Theisen Krestensen, som i mer end 20 Aar havde kæmpet trofast i Skrift og Tale for Oprettelsen af et Museum, saa her sin Drøm opfyldt. Han valgtes med Akklamation til Formand for Foreningen og Leder af Museet, hvilket Hverv han trods sine 79 Aar varetog med den største Interesse og Energi indtil sin Død den 14. August 1944.

Paa det stiftende Møde var udstillet 160 Museums-genstande, for største Delen indsamlede af Formanden og Museets nuværende Custode, C. H. Møller. Efter Mødet Kl. ca. 24 blev disse 160 Ting pr. Trækvogn transporteret til det gamle forlængst nedlagte Garveri bag Skyllebakken. Paa et Loft, hvor i fordums Tid den skovduftende Egebark, hentet fra de 1000-aarige Eges Eventyrskov, Nordskoven ved Jægerspris, opbevaredes til Brug ved den gammeldagss Barkgarvning, fandt Museet et foreløbig Husly.

De 160 Genstande fyldte ikke meget paa det ret store Loft; men saa snart det gennem Pressen blev bekendt blandt Egnens Befolkning, at nu var Museet en Kendsgerning, skete Eventyret, og det blev en travl Tid for Bestyrelsen og Custoden. Gaverne strømmede ind. Der kom pr. Hestekøretøjer svingende Læs af gammelt Bohave og Husgeraad, Folk kom paa Cykle med store Pakker og Kurve med Gaver, og de kom til Fods forsigtigt bærende et eller andet gammelt Fa-

milieklenodie, som de gerne vilde have opbevaret for Eftertiden.

Den 21. Oktober 1943, Aaret efter Stiftelsen, var Loftrummet saa overfyldt, at Bestyrelsen saa sig nødsaget til at leje et Lokale til i samme Bygning. Selvom den første stærke Gavestrøm er stilnet noget af, har Museet dog stadig jævn god Tilførsel (som det hed-

Fra Stenalderen, øverst: Højttand, der har været brugt som Væben, fint slebet Dolk og Grønstensøkse. — Fra Bronzealderen, nederst: Barberkniv, Pinzet og Naal fundet ved Græse.

Parti fra Skyllebakkegade.

der i Markedsberetninger), og imens denne Artikel skrives, er ogsaa det nye Lokale ved at være fyldt; men for Tiden er det ikke muligt at opdrive flere ledige Lokaler, saa der er ikke andet at gøre end at rykke Genstandene saa tæt sammen som muligt og lade staa til, indtil — — ja, indtil hvad? — *Efter Sigende er Miraklernes Tid jo ikke forbi, og et Mirakel maa der til for at realisere Museumsbestyrelsens lønlige Haab, som gaar ud paa engang i Fremtiden at erhverve hele Skyllebakke kvarteret og frede de smaa idylliske Huse ved den smalle, krogede Gade og indrette dem til Museum med gammelt Bohave i et Par af dem, Oldsager i et tredje, Værktøj i et fjerde o. s. v.*

Pinselørdag den 27. Maj 1944 blev Museet aabnet for Publikum. Samlingen bestod da af cirka 2000 Genstande, omfattende en Oldtidsafdeling med en stor Samling Stenalderværktøj, hvoriblandt flere meget fine Sager, som f. Eks. de 3 afbildede Ting: Den forste-

nede Hajtand, der i Stenaldertiden har været brugt som Vaaben, den meget fint slebne Dolk og Grønstensøksen, som hører til de ældste slebne Økser, man kender; en mindre Samling fra Bronzealderen, hvoriblandt den afbildede Barberkniv, Pinzetten og Naalen, fundne ved Græse.

Fra Middelalderen findes bl. a. en gotisk Træfigur forestillende en Engel, som engang har været op-hængt i en Kirke under Kristi Kors til at opsamle Bloddraaberne i Bægeret. Den er fundet i Horns Herred, og Nationalmuseets mangleaarige Konservator, Niels Termansen, der nu nyder sit Otium i Frederikssund og er Medlem af Museets Bestyrelse, har restaureret Figuren.

Samlingen af gamle Redskaber, Værktøj og Husgeraad omfatter Alverdens Ting lige fra en stor Hørskættmaskine til Haandkraft og til et Volta-Kors, som ifølge Brugsanvisningen havde helbredende Virkning overfor en Mængde Sygdomme lige fra Ryg-

Gotisk Træhgur fundet i Horns Herred.
Har været ophængt under Kristi Kors, for at Bloddraaberne kunde opsamles i Bægeret.

marvslidelser og Brystsvaghed til Ringorme og uheldig Kærlighed. Det var dog en Betingelse, at det Nat og Dag blev baaret i en Silkesnor om Halsen og blev anbragt i Hjertekulen.

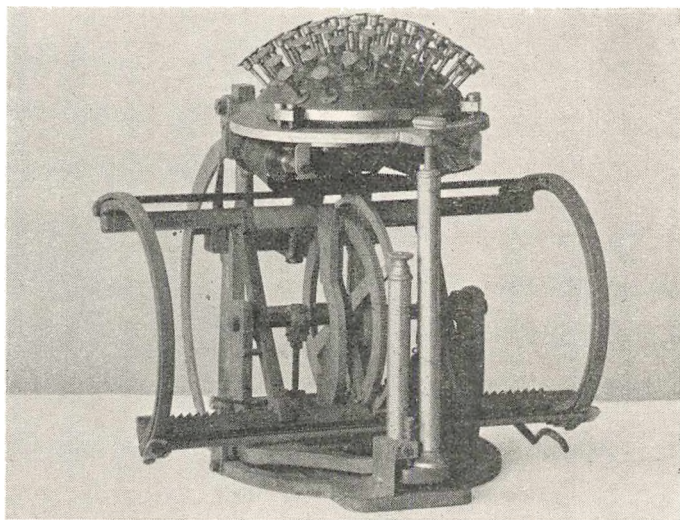
Skrivekuglen, Verdens første Skrivemaskine, op-

fundet 1870 af Danskeren Malling Hansen, Forstander og Præst ved Døvstummeinstituttet, har ogsaa sin Plads i denne Afdeling.

Møbler, Mønter, smukke Tinkrus, gammelt Kobbertøj, Vaaben, Tekstiler, indbefattet de skønne Guld- og Sølvnakker, Bøger, Dokumenter, Billeder og Fotografier, som fortæller Byens og Egnens Historie, har fundet Vej til Museet i det gamle Garveri.

Mange, mange, skønne, sjældne, gamle Sager, som før har været gemt rundt om i Hjemmene, gemt fordi ingen nænnede at brænde dem eller at kaste dem bort, fordi de engang har tilhørt kære Forfædre, der ikke er mere, er nu samlede her.

Mange, skønne, gamle Sager, som Forfædre har forfærdiget, repareret og brugt, maaske erhvervet med megen Møje og Slid, staar nu her som Vidne for kommende Slægter om Fortiden og om vor Tids Respekt og Agtelse for vore Forfædres Liv og Virke, som Vidne om vor Tids Kærlighed til vor Hjemstavn.

Skrivekuglen, Forløberen for den nuværende Skrivemaskine, opfundet af Danskeren Malling Hansen.

Med Gribskovbanen under Julestormen i 1902.

Af H. Nielsen Borager.

★ Stationsforstander H. Nielsen Borager, tidligere Brørup, nu boende i Ørholm, fortæller her om en Oplevelse — eller rettere to Oplevelser — han har haft paa Gribskovbanen. Det er en Beretning om Julestormen i 1902 og en Kærlighedshistorie, der havde sit Udspring i den bevægede Stormnat, da Tusinder af Træer faldt, og Togpersonalet i Skæret fra blafrende Haandlygter Gang paa Gang maatte hugge Toget frit.

☆

DET VAR EN SOMMERDAG i Tiden henimod første Verdenskrig. Vi holdt ved Gribso. Jeg skulde alene en kort Tur til Helsing-Tofte, hvor endnu mine Forældre var i Live.

Straks efter Togets Igangsætning saa jeg forude i Vognen et yngre Ægtepar med en lille Pige paa 4—5 Aar ile hen mod Vinduet ud mod Søen.

»Jo, den er der endnu, se, Christian!« sagde hun med lykkelig Klang i Stemmen, da hun kiggede ud.

Han saa ud: »Ja, Aase, jeg ser den,« mere sagde han ikke, men den ømme Maade, hvorpaa han trak sin Kones smukke Hoved hen mod sig og uden Hensyn til interesserede Blikke trykkede et Kys paa hendes Mund, sagde mere end mange Ord.

Den lille Pige følte sig aabenbart lidt forbigaaet, hun stod og tog om baade Fader og Moder, saa langt hendes smaa Hænder kunde naa.

»I staar bare og kæler sammen, maa Tulle ikke ogsaa se ud?«

»Jo, det maa du rigtignok,« og Faderen løftede hende op.

»Kan du se derned, der har staaet et Træ, lidt af det stikker endnu op af Jorden.

Nu skal jeg fortælle dig om det; Mor og Far var med Toget, men vi kendte ikke hinanden — — —.

»Mor og Far har da altid kendt hinanden,« afbrød Barnet ud fra sin egocentriske Opfattelse gaende ud fra, at alt havde eksisteret uforandret, indtil hun gjorde sin Entré i Tilværelsen.

Mere fik hun dog ikke at vide denne Gang, jeg var gaaet hen til dem og lagde Haanden paa de Voksnes Skulder: »Kan De kende mig igen?«

»Nej, hvor var det dejligt at træffe Dem igen, og netop her,« jublede den unge Frue, men ikke mindst glædede det mig at se hans gode, lyse Genkendelsesblik rettet mod mig, og hans Ord: »Vi har ofte talt om Dem.«

»Ja, den staar der endnu, selv om Tidens Tand har virket; snart forsvinder den vel helt. Jeg er ogsaa nu lykkelig gift og bor nu i Nordsjælland, omend nærmere mod København, Turen herop tages ikke saa sjælden — naturligvis tillige ofte med Familie — og jeg glemmer sjælden at kigge ud mod Søen,« oplyste jeg.

Drømme varer kun faa Sekunder ad Gangen, selv om »Handlingen« spænder over længere Tid, siges der.

Maaske ja — men ogsaa i vaagen Tilstand blot i et Øjeblik med tillukkede Øjne kan en Mængde Erindringsbilleder og Indtryk passere vort indre Blik.

★

Det var 1. Juledag 1902. Sidste Aftentog i Forbindelse med Privatbanerne i Hillerød var kommen fra København, og jeg, der udrejst fra Odense — efter en meget haard Gyngetur var sluppet over Storebælt, stod nu her paa Gribskovbanens Perron og afventede videre Befordring.

For saa vidt man overhovedet kunde høre andet end Stormens Hysten og Fløjten, var det Meddelelser fra Mand til Mand om skete Ulykker.

Det Uvejr, der herskede hin Aften og Nat, er omtalt af mange tidligere — men et Par enkelte Punkter uddraget af næsten uendelig mange kan dog maaske

give den yngre Slægt et lille Begreb om den Vælde og Vildskab, hvormed Elementerne rasede. Vinden var hele Tiden fra Vest, men drejede fra Sydvest mod Nordvest hen mod Midnatstid. Uvejrets meteorologiske Forklaring var i Korthed: »Et stærkt Lufttryksminimum stod Torsdag (25.) nord for Skotland, og det gik i Løbet af Natten til Fredag mod Sydøst nedover til Rigabugten uden dog direkte at passere Danmark.« Dette lyder egentlig ret fredsommeligt, men naar man hører blot et Par af Stormens Resultater, er man vist orienteret:

Møllen i Lyngeløb var varm og nedbrændt. Stykker af dens »Hække« kunde opsamles af Nattevagten paa Hillerød Savværk.

Hele Familien hos Formanden for Blidstrup Sogneraad (Kolsbæk) undgik først i sidste Øjeblik den visse Død under de nedstyrtende Mure.

Alene i Harager Hegn faldt den Nat ca. 7000 Træer.

Orlogsværftets Mastekran (opsat 1889) viste en Vindhastighed af 35 Meter i Sekundet. Her paa Sjælland er hverken før eller senere registreret en saa stor Vindhastighed.

— Naa, men nu skulde jeg altsaa med Gribskovbanen. Det har aldrig været nogen moderne Ekspres — naturligvis. Slet ingen Jordbund vilde der være for den Slags Luksus her. Men noget uendelig hyggeligt og tiltrækkende har der altid været over den. Selvfølgelig har den, navnlig i de Tider her omhandles, som alle Lokalbaner maattet være Skive for Folks og Journalisters Spøgefuldheder, men Sympatien laa dog bagved, ogsaa da hine Tidens »Gyldenblonde« alias »Sam« i Aftenbladet beskrev Jernbanen og forklarede en pludselig forøget Hastighed under Kørselen derhen, at man kun havde Retirader ved Endestationerne, medens Sandheden var, at der paa Stationerne ved Skilte meget omhyggeligt var givet Anvisninger for den rette Placering af de to Køer i saa Henseende.

Men hvilken anden Jernbane har vel slikt Skovterritorium at byde paa. Hvem, der har kørt blot et Par Gange med Toget her, kan ikke have undgaaet at bemærke de store Flokke af »Dyr«, der roligt staar og græsser ofte tæt op til Jernbanelinien; et af de yngste Individuer i Flokken kan maaske gøre Tegn til at ville løbe, men de øvriges Frygtløshed bringer hurtigt dens Sind i Ro igen — eller lad os med Toget passere Granskoven. Stolt og uforstyrrelig staar Stammerne der i lange lige Rækker, det er, som Endeligheden ikke eksisterer her, naar Blikket glider ned gennem Mellemrummene, men har man haft den Lykke at passere Løvskoven en Morgen i Maj med Solskin, og naar de nye Blade er ved at bryde ud af Svøbet, medens Dampen langsomt stiger til Vejrs fra Skovbunden, saa har man egentlig ikke saa meget til gode af Naturens Skønhedsværdier.

»Tror De, at De kan klare den i Aften, Petersen?« raabte jeg til Lokomotivføreren, som jeg kendte godt saavel som det øvrige Helsing-Personale.

»Haaber det,« lød Svaret. »Men i Morgen slipper vi næppe tilbage hertil, Træerne kan ikke blive ved at holde Stand i denne Blæst.«

Blæst! Ja, det skal jeg love for. Det tudede og hylede, saa det var en Gru. Hatte og Aviser m. m. dansede Can-can hele Perronen over.

Naa, men nu blev der givet »Afgang« for vort Tog, og vi gled ud mod den Skov, der har givet Banen sit Særpræg og sit Navn.

Der sad en ung Pige i den Vognafdeling, hvor jeg traadte ind. Belysningen var ikke overdaadig, men dog stærk nok til, at jeg kunde se, at det var en *køn* Pige.

»Det er ikke Skønheden, det kommer an paa;« vi kender vist alle Paastanden som et Led i Bestræbelserne for at holde Ungdommen hævet over Livets Blændværk.

Ikke desto mindre spiller Skønhedens Udfoldelse efter de Linier, Naturen har indpodet den unge som de rette og mest attraaværdige, en afgørende Rolle.

Det viste sig, at hun fra Kagerup skulde mod Gilleleje. »De kan skifte i Kagerup,« trøstede jeg, »bliv De nu foreløbig her og underhold mig!«

Det vilde hun gerne. Hun rejste først nu, fordi baade hun og hendes Forældre helst var sammen Juleaften. Dette førte til en kort Samtale om den Velsignelse og Lykke, der laa i endnu at have sine Forældre levende, efter at man selv var blevet voksen.

Paa visse meget vigtige Omraader havde vi hurtigt med imaginære Længde- og Breddegrader taget »Position« af hinanden.

»Det kan ogsaa have Betydning for Forældrene, at det varer lidt, inden man »finder den rette«, som det hedder,« sagde jeg. »Officielt forlovet kan jeg da se, at De ikke er, saa lidt som jeg.«

»Et Skridt i den Retning burde jo være en Berigelse for Hjemmet, men er det ikke altid,« lød hendes Svar. »Men det hjælper jo, naar det er den rette,« føjede hun langsomt, men smilende til.

Hu ha, hvor det stormede, undertiden maatte vi hæve Stemmen for at høre hinanden, men egentlig sad vi med et vist Velvære — lunt og godt dækket mod Stormens Rasen.

Slotspavillonen og Overskæringen af Landevejen var lagt tilbage, og vi var ude paa Markerne ved Hillerødsholms Teglværk. Der havde selvfølgelig været de obligate Hyl fra Maskinen; naar man efter en længere Rejse naar til at høre dem, kommer den glade Hjemstavnsfølelse frem — nu er man i Frederiksborg Amt.

Døren udefra for hvinende op, og alt bevægeligt

paa Sæder og Hylder saavel som Gardiner aspirerede til vild Runddans.

Det var Konduktør (senere Togfører) Nielsen, der kom for at billettere.

»Naa, hvad mener De om Stillingen, Nielsen?« »Ja, den blæser renok fælt,« lød hans Svar, man saa tydelig, at Situationen morede ham ikke. »Bare vi var vel yde a den Skov i Stedet for, at vi først skal ing i den, for denne her er alligvel den værste, jeg har været med til endnu.«

Og Begivenhederne skulde vise, at Bekymringerne ikke var hen i Vejret.

Nu var vi naaet ind i Skoven, foreløbig tæt Granskov, Toget tog Fart ned ad Bakken, Stormen mærkedes ikke saa meget her.

»Hvad er det,« udbød min Medrejsende, »der bliver ved at komme nogle Lysglimt dernede fremefter!« Da Toget samtidig gav Bremsesignal, og Bremseklodserne pressede haardt mod Hjulfladerne, mærkede man smaa Ryk i Toget.

»Der er vel ikke Fare paa Færde?« fortsatte hun.

Jeg lo beroligende.

»Nej, det er blot Kildeporthus Pavillon.«

»Er det da en Station med særlige Signaler.«

»Station« er for prangende et Udtryk, Frøken, nej, vi standsede blot, fordi der, som Driftsplanen udtaler: var Rejsende at optage eller afsætte. — Det var Rejsende *til* Toget i Aften.«

»Hvordan ser Lokomotivføreren det i dette Mørke?«

»Ih, De gjorde mig jo selv opmærksom paa Glimtene, Frøken!«

»Manden, som skulde med Toget, ofrede det meste af en Æske Tændstikker for at demonstrere sin Tilstedeværelse.«

»Det var ellers en morsom Metode,« lo hun.

»Ja, og den koster ikke Banen noget.« — —

I Eftermiddagsskolen hos Lærer Petersen i Ammintrup blev Flid og Opmærksomhed hos Holdet undertiden belønnet med Oplæsning af en Bog efter vor Smag i en halv Times Tid efter normal Afslutning — naturligvis efter passende Censur fra vor Lærers Side.

Bøger om Nybyggernes Liv i Nordamerika gik næsten altid af med Prisen her, det var noget, som kunde sætte Drengfantasierne i Sving. Ja, selv i en fremrykket Alder kan disse Fortællinger, f. Eks. om »Jernbanen gennem Urskoven« o. l., dukke frem i Erindringerne; — særlig naar jeg passerer Gribskov med Jernbanen, medens Maskinen udsender Hyl paa Hyl forud for de mange Biveje, kommer Stemningen let frem. Raabet: »Til Geværerne, — Rødhuder!« vilde egentlig passe ind i Tankegangen.

Men det er jo sundest snart igen at have Fødderne fast paa Jorden. Derimod kunde jeg fortælle min Medrejsende, hvad vor Nabo, Lars Jensen, Skov-

gaard, fortalte mig engang, jeg som halvvoksen kørte med ham hjem fra Hillerød ad den Vej, Banen skar, lige før vi gik ind i Skoven.

Han var kommen lidt sent inde fra Købmandsgaarden med en Mængde Varer staaende paa Vognbunden. Lige da Vejen inde i Skoven gjorde en Drejning, fo'r to Mænd frem. Den ene greb Hestene ved Bidslerne, den anden fremviste truende en Knippel for Lars Jensen, inden Vognbunden blev ransaget.

Men det passede aldeles ikke vor Nabos Kulsvierblod. Lynsnart greb han en To-Pot Flaske med Brændevin, der stod ved hans Fødder, og med et kraftigt Sving blev den plantet i Hovedet paa Røveren, som ikke havde regnet med Levering af Brændevin under denne Form og med et Brøl indstillede Eftersøgningen; et kraftigt Slag med Pisken »ordnede« derefter Manden foran, hvorefter Hestene ikke tøvede med at strække ud gennem Resten af Skoven. —

— »Men vi kører saa langsomt nu,« udbød min Medrejsende, da jeg sluttede Beretningen.

Jeg løb hen til Vinduet, her skulde normalt ikke være noget at standse efter.

»Pas paa, De der,« raabte jeg til en ung Mand, der saa ud til at være af min Alder, midt i Tyverne, han stod og lænede sig ud af Vinduet. Jeg sprang ind til ham og trak ham tilbage.

»Naa, undskyld min Paagaahenhed,« udbød jeg, »jeg ser, at det behøves ikke, Lokomotivføreren har beregnet Vinkelen rigtigt, det kan lige gaa, men havde Stammen taget noget af Skorstenen og af Udkigsvinduerne, kunde De let have faaet noget af det i Hovedet!«

»De skal ikke komme med Undskyldninger!« sagde han. »Tværtimod bør jeg sige Tak.«

— Det var et Træ, som under Stormens Indvirkning var kommen til at hælde betænkeligt mod Skinnerne. —

Hans Væsen var ualmindelig tiltalende, og medens vi talte videre, fulgte han min Opfordring til at komme med ind til os andre to, og snart sad vi og havde det udmærket alle tre. Jeg maatte bl. a. berette om Gribskovbanens Udvikling, saavidt jeg kendte den.

Det vilde være urigtigt at nægte, at en ung Mand, der sidder i hyggelig Samtale med en meget tiltalende

ung Pige, muligvis ikke altid vilde være henrykt for en Forøgelse af Selskabet med endnu en ung Mand, men det hører til de glædelige Tildragelser i mit Liv, at en 6. Sans ligesom sagde mig, hvad der burde gøres — og at jeg rettede mig derefter.

Naa, men denne lille Beretning skal ikke være Sjælsanalyse.

★

Pludselig standsede Toget. »Hvad er der i Vejen?« raabte jeg ud.

»Vi holder ved Gribsø,« blev der svaret længere forude. »Men vi er forbi Trinbrættet.«

Der var selvfølgelig heller ikke noget at holde dér efter paa denne Tid af Døgnet og Aaret.

Uvisheden om Aarsagen blev dog hurtigt hævet. Toget tog igen et lille Fremstød og avancerede nogle faa Meter; den stærkt lysende Forlanterne lyste nu paa en vældig Træstamme, der bøjede ind over Banelinien, der var naturligvis et Brudsted, men ingenlunde et rent Brud, Fibrene havde

Gribskovbanen ved Gribsø.

nærmest forstrakt sig der, saa den meget stærke Hældning fremkaldtes og dannede en upassabel Barriere for Toget. Træet stod tæt op til Søen paa det Sted, hvor den kommer Banelegemet nærmest, der hvor Skinnerne forlader Søens Naboskab og stiler ind i Skoven mod Kagerup. Vinden havde her haft frit Spil ind over Søens Overflade. Respekt for Naturens Kræfter blev uvilkaarlig indpodet den lille Klynge Mennesker, der nu i Skæret af Lygter og Fakler bevægede sig rundt om det væltede Træ — tilsyneladende efter samme uudgrundelige Regler, som Myrerne følger, naar deres Tue forulempes. Jeg fik selvfølgelig omgaaende mine to Medrejsende ud af Toget, og vi var alle klar over, at nu maatte der jo »ske noget«. Situationen kunde have sine interessante Momenter, men den vilde tabe i Charme, hvis den skulde vedvare i alt for lang Tid.

Baneformand og Banearbejdere var i Embeds Medførf med Toget, og de var i Besiddelse af alle de Redskaber, som man kunde tænke sig at faa Brug for.

Den unge Pige syntes baade betænkelig og glad optaget af Forholdene.

»Tror De, vi kommer herfra i Nat?« spurgte hun.

»Ja, de har jo Værktøj med,« sagde den unge Mand.

»Jo, det gaar nok,« trøstede jeg. »Men maaske kommer vi til at give en Haandsrækning alle sammen om lidt.«

Det kunde da blive meget spændende, mente hun.

Folkene var hurtigt i Gang med Arbejdet, men let var det ikke. Savklingerne vilde sidde fast i den tykke Stamme. Foreløbig lod man Savene hvile og greb til Økserne.

Et ejendommeligt Skue vilde denne lille Kolonne sikkert have afgivet for en tænkt Tilskuer inde fra Skovens Tykning.

Øksebladernes Glimt i Lanterneskinnet, hver Gang de taktfast huggede ind i Veddet, de omkringstaaende sære Gestalter, naar Klæderne bugtede sig om dem i vild Slangedans, medens de smaa Haandlygter kom frem og forsvandt igen som Lygtemænd, og det hele Billede indsat i et Svøb af uigennemtrængeligt Mørke — jo, det kunde se fantastisk nok ud.

Der var tænkt paa ved Hjælp af Tove at faa Træets Fald dirigeret saaledes, at øverste Del kunde falde paa en dertil — efter Omstændighederne — egnet Plads, men da Stammen nærmede sig »Gennembruddet«, knækkede Træet over med et vældigt Brag, som for et Øjeblik overdøvede Stormens Hysten.

Stammen laa nu tværs over Skinnerne; dens Stilling i Forvejen var dog vistnok alligevel for nær Jorden til, at man med synderligt Held kunde have grebet dirigerende ind.

Alle som een — ogsaa mine to Kupévenner Side om Side med mig — gik vi i Lag med at skubbe Stammen fra Sporet, men Toppen var fast forankret inde mellem tætstaaende Træer og Buskads; Stammen reagerede overhovedet ikke over for de indsatte Hestekræfter — det vilde blive nødvendigt at frigøre den for hele Overdelen.

Vi maatte belave os paa et længere Ophold endnu.

Situationen var nu til at give lidt Underretning til alle de Stationer, hvor man sad og ventede paa Toget.

Nielsen kom derfor med Togets komfortable Telefon, den ene Traad bragtes i Berøring med Linietraaden ovenover, og den anden fik Jordforbindelse gennem Skinnerne.

»Hallo! Hallo! vi er yde ved Griv Sø, der ligger et stort Tree ydover Banen, vi kan inte komme foreløbig!«

Meddelelsen gentoges nogle Gange, men man saa tydelig af Nielsens Ansigtstudtryk, at med Forstaaelsen inde paa Stationen var det mindre bevendt.

»Maa jeg?« brølede en ung Københavner. »Jeg er vant til at telefonere!«

»Hallo! Hallo! er det Centr — — er det Stationen? Hallo!«

Længere kom han imidlertid ikke; i sin Ivrighed havde han helt glemt at holde paa Hatten, og da der nu kom et Vindstød, som kunde have været Fader

til alle de foregaaende, maatte vor Københavner begive sig paa den vilde Jagt ind i Tykningen.

Telefonen blev nu pakket sammen.

Maa jeg her have Lov til at indskyde, at naar jeg har antydet Nielsens nordsjællandske Sprog og Accent, saa er det gjort med et taknemmeligt Sind.

Naar man som jeg i mit tjenstlige Virke havde haft Lejlighed til at mærke sig Nuancerne i Folkeaccenten fra Blichers Torning og Grathe Hede — fra Mols' Bjerge og fra de haarde Konsonanters Egne syd for Kongeaaen, medens jeg kunde skelne skarpt mellem midtfynsk og nordvestfynsk, da maatte det være — og var — en egen Fryd paa Gribskovbanen at blive modtaget af denne imødekommende og brillante Mands dejlige, uforfalskede Nordsjællandsk.

Nielsen var en Pryd for sin Stand, og naar man talte med ham, følte man for Alvor, at nu var man ved at være hjemme. — —

Vi tre unge sad nu paa en Risbunke i Togets Læside, her kunde man dog høre lidt af, hvad der blev sagt, uden ligefrem at raabe hinanden ind i Øret.

Fælles Genvordigheder forener Folk. Det var, som vi havde kendt hverandre i længere Tid.

Samtalen var et Øjeblik gaaet i Staa; ind mellem Stormens Hvinen i Trætoppene hørtes Øksehuggene forude, og inde fra den mørke Skov mere eller mindre fjern Bragen og Knagen, det kom fra Træer, der bukede under for Stormen.

Mere end en tør Opremsning af Tal paa de Træer, der faldt denne Nat, virker en Bemærkning fra en paa Egnen kendt Mand, der den følgende Dag gik igennem Skoven:

»En Tur gennem Gribskov kan lignedes med en Slagmark efter en blodig Kamp!«

★

»Bliv De blot siddende — hvis De kan klare Dem mod Kulden« — sagde jeg til de to, »jeg vil hen at se, hvordan det gaar med Træet!«

De smilede, og der var et Stænk af Taknemmelighed i Smilet, forekom det mig.

Henne, hvor det gik for sig, løb jeg paa Lokomotivfører Petersen, der med sin Øbo-Accent trøstede med, at nu var Genvordighederne straks ovre, han saa langt mindre betænkelig ud, end han gjorde nogle Aar i Forvejen, da han inde paa Centralkroens Scene — hos Andreas Hansen — i »En Time før Rosalias Bortførelse« af Medoptrædende blev tvunget til at synge en Kærlighedssonate foran en ældre Skuespillerindes Vinduer. Melodien var smuk, jeg har den endnu i Øret, men mon han ikke udenfor Dilettant-scenen med større Lyst har sunget den for sin i alle Maader udmærkede Hustru; jeg tror det.

— — Men nu var det kombinerede Angreb af Savklinger og Økser ført igennem til Bunds, og Stam-

men var brudt igennem paa et nyt Sted udenfor Skinnerne. I en Fart fik jeg Parret fra Risbunken frem, og nu skubbede alle — Personale og Passagerer — paa Stammen til et taktfast: »Og saa — og saa —!« Nu gled det!

Stammen, som nu var frigjort for Top og Grene, rullede langsomt, men jævnt bort fra Skinnerne.

En af Personalet, som havde deltaget i Fældningen, udtalte gemytligt, at blev der flere af den Sort fremefter, vilde det være heldigt at have haft mere Øl og Brændevin med.

Toget var saa klar til Viderekørsel.

Ogsaa den unge Mand havde taget forkert Vogn fra Hillerød — ingen af dem var kendt paa Egnen.

Men nu blev de rigtig anbragt. Toget slap uden større Genvordigheder til Kagerup — mærkværdigvis — for fra Skovfoged Jensens Bopæl og op mod Stationen var der ellers 1800 Træer, som havde »overgivet sig«.

Der blev vinket ivrigt fra Gillelejetog, da det rullede videre, og Vinkningen besvaredes lige saa ivrigt fra mig i Helsingetog.

Hen paa Natten tog mine Forældre glædestraalende imod mig; de havde siddet i Uro og Angst under Orkanens Udfoldelse.

★

Og nu stod vi saa her nogle Aar efter og lod Tankerne gaa tilbage til hin Nat, hvor det Træ, der var groet op fra den Rod, vi nylig havde betragtet, havde spillet en ret stor Rolle.

»Husker De,« sagde hun, »at De fortalte noget om en »Trekant« ved Gribskovbanen?«

»Det er noget mangelfuldt forklaret,« sagde hendes Mand smilende.

»Der var Tale om, at i Gribskovbanens første Dage havde man ingen Drejeskive i Hillerød, men ved at køre igennem og udover Vinkelspidserne med Rebrousement i en Sporforbindelse, der nærmest tegnede en Trekant, fik man Retningen vendt — var det ikke saadan?«

»Jo, noget i den Retning ifølge de Beretninger, jeg har modtaget,« bekræftede jeg.

»Jeg er ingen Ynder af Tone og Moral i de moderne Trekant-Sketches,« sagde hun, »men vi tre dannede en »Trekant« af Værdi den Nat, følte jeg!«

»Utvivlsomt, Frue,« var mit Svar, »men husker De ogsaa, at da vi to ene drøftede Livets Problemer — for jeg har jo kendt Deres Hustru før De« — henvendte jeg mig gemytligt til ham — »selv om det ikke var mange Minutter — da blev der talt om den »Rette«!

Fra vor Matematik véd vi ganske vist, at der er noget, som hedder Nabovinkler, men i selve Trekanten, dér er Vinkelsummen kun to Rette, mere er der ikke Plads til.«

»Ja, Matematikken regnes jo for tør,« bemærkede hendes Mand stille, »men skal vi blive ved dens Udtryksmidler, da førte De en ret Linie ind i vor Tilværelse, som har været af lykkebringende Art.«

»Ja, Ptolemæos og Pythagoras m. fl. har fremsat Sandheder, som ikke kan rokkes,« lød mit Svar, »naar man holder sig til det givne Plan, men der er en Verden udenfor dette, og naar jeg nu ser paa den Trekant, De begge danner i Forbindelse med Deres lille Pige, betænker jeg mig ikke paa at postulere, at Summen i en Trekant kan være tre »Rette«. Saavidt jeg forstaar, vil De snart passere Maarum. Dér sad til 1911 en Præst, hvis Forklaringer til Biblen er kendt Landet over. Jeg tiltræder ganske hans Syn paa Jesu Saligprisninger i Bjergprædikenen, naar han øverst blandt dem alle anbringer Sætningen: »Salige ere de rene af Hjertet« — —«.

— — I Kagerup skiltes igen vore Spor, og de er ikke senere løbet sammen for os. Trærøden er forlængst borte. Det hele tilhører Tiden før første Verdenskrig, den, der for os, som har levet og aandet i den staar som et fjernt, men lykkeligt Atlantis, nu begravet dybt paa Bunden af Verdenshavet.

Gribsskovbanens Station i Hillerød 1905.

DA
ARRESØDALLEJREN
BLEV BEFOLKET AF
MARINERE

Af Hj. Gyller.

Frederiksværk, som igennem Aartier fra Høst til langt hen paa Efteraaret var Garnisonsby med skiftende Fodfolksbatailloner i Arresødallejren, blev i Aar for første Gang erobret af Marinesoldater — over 1000 Mand. I August rykkede Søværnets Eksercerskole ind i den gamle, minderige Lejr, som tidligere prægedes af hvide Telte i snorlige Rækker under de bredkronede Bøge. I Stedet for Telte er der nu rejst store, røde Træbarakker paa Skraaning ned mod Søen. De gamle Magasinbygninger, gulkalkede mellem Bindingsværket og med de idylliske Kviste paa det mossede Straatag, er der dog endnu. Og den lille Perle i Nyklassicisme, Vagthuset med Pilastrerne og Frederik den Sjettes Initialer paa Gavlen, holdes ogsaa stadig i Ære. Kaptajnløjtnant Hj. Gyller skriver her om Marinernes daglige Liv i Skoven og Omegnen og fortæller bl. a. om Rekrut Nr. 700, den lille 5-aarige Fyr Mogens Christoffersen fra Skovbakkekvarteret i Frederiksværk, som har gjort alle Øvelserne med — paa Marchture dog undertiden paa Skuldrene af en af Marinesoldaterne.

EN AF DE TING, der glædede mig mest i Militærlivet, var Flagets Hejsning om Morgenen.

Den Honnør, Ceremoni om man vil udtrykke sig paa den Maade, at alle uanset, hvad de var beskæftiget med, holdt inde et Øjeblik og blottede Hovedet, medens Flaget gled i Top til Hornsignal eller Baadmandspibens Triller, er altid forekommet mig saa smuk. Jeg følte hver Gang, at jeg for et Øjeblik gled tilbage i Drengalderens Romantik, det var jo alligevel den bedste Tid. Man var opfyldt af Ridderlighed og smukke Tanker, man havde den Gang Lov til at nære Forventning til Fremtiden, man vidste jo ikke bedre, — nu ved man. Derfor gjorde det godt med den lille Rejse, som Tankerne tog tilbage hver Dag ved Flagets Hejsning.

Saa kom Krigen, og Ceremonien ophørte. Flaget var sat hele Døgnet. Fra den 29. August 1943 var der ikke mere noget Dannebrog paa de militære Etablissementer i Danmark.

I Begyndelsen af August 1945 var jeg igen i Tjeneste efter næsten 2 Aars Fravær.

Den første Morgen hørte jeg pludselig en velkendt Kommando: »Klar over alt! — Hejs!« Hvorefter jeg saa Flaget glide til Tops. Den gamle Følelse var der igen, maaske stærkere, maaske paavirket af Arresødallejrens smukke Omgivelser, som denne solklare

Augustmorgen var den skønneste Ramme, man kunde tænke sig om vort gamle Flag, saa dansk som noget, nemlig Skove, Sø og Bakker.

Jeg var blevet tilkommanderet Søværnets Eksercerskole i Arresødallejren. Jeg vidste i Forvejen intet om denne Lejr udover, at den laa ved Frederiksværk, men denne Augustmorgen stod det mig klart, at det var en af Danmarks smukkeste Militærlejr. Som den ligger paa en langstrakt Bakke med de rødmaledede Barakker spredt imellem og omkranset af de gamle Bøgetræer, kunde jeg ikke tænke mig noget bedre Sted at begynde min militære Tjeneste igen efter at have været indespærret et halvt Aar. Thi selv om der nok var Træer, virkede Stedet ikke indeklemmt, man behøvede blot at se mod Nord mod Vinderød By og Kirke eller mod Øst over Arresøen til Tibirke Bakker og Ramløse By, saa følte man sig som en fri Mand i den danske Natur.

Saaledes maa Soldaterne ogsaa have følt, thi Militærlivet er jo nok stramt, men de Omgivelser, man lever i, kan jo virke mildnende, og det var i hvert Fald Tilfældet her.

Det var jo noget nyt, at Marinen lagde sin Eksercerskole ud paa Landet. Hidtil havde den været paa Holmen, hvor de værnepligtige havde været inkas-

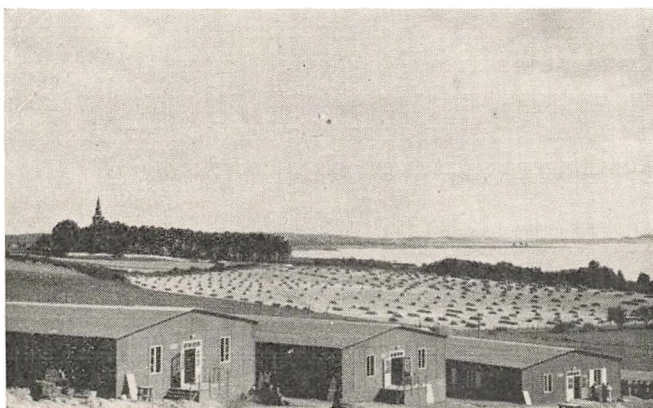

Det gamle Magasin i Arresødallejren.

serneret paa Søværnets Kaserne eller Kaserneskipet »Fyen«, hvor det som Regel kneb med Lys, Luft og Plads. Det havde man i rigeligt Maal her, og saa var man væk fra København.

Man saa nu det Særsyn, at Marinesoldater blev uddannet paa en Lejr inde i Landet.

Man saa Marinesoldater paa Feltøvelse langs Landevejene og over Markerne i Lejrens Nærhed, ja endog længere væk, helt til Ørby og Lavø. Tidligere var det jo kun Hærens Folk, man havde set paa den Maade, men Krigen lærte os, at Marinen ikke maatte være ukendt med Operationer til Lands af Hensyn

Tre af de nye Barakker i Arresødallejren.

til Landgang og Beskyttelse af Havne og Marinestationer.

Nu var det jo ikke altid lige nemt for en Befalingsmand fra Søværnet at kende de forskellige Afgrøder, der stod paa Marken, og det skete da ogsaa, at en Deling intetanende stod og eksercerede paa en Mark med Udlæg og sandsynligvis vilde have fortsat med Marchøvelser, hvis ikke Landmanden havde gjort opmærksom paa, at det maaske nok var udmærket for Mandskabet, men absolut ikke for Græsset. Naa, der blev som Regel opnaaet Forstaaelse med Landmanden ved en lille Sludder. Værre var det, hvis Delingen var passeret gennem en Fold og havde glemt at lukke Leddet, saa Kreaturerne slap ud og i Løbet af en Nat aad et Par Tønder Korn paa den tilstødende Mark. Saa maatte der lidt mere end Snak til for at ordne Sagen.

MELLEM SAA MANGE MAND hænder det jo, at man træffer gamle Bekendte. Det skete for en af mine Venner en Dag, da han stod og mønstrede et Kompagni af det nyindkaldte Mandskab. Pludselig genkendte han en Mand i Geledet, en gammel Skibskammerat. De havde ikke set hinanden siden en Aften i 1936, da de gik ud fra Westharbour i England med en Skonnert i en forrygende Storm.

Allerede i Havnen maatte de klodsrebe, og nogle Timer fra Havn mistede de Roret. Det var umuligt at rigge et Nødror paa Grund af Søen, saa de maatte drive for Mesanen, saa godt det lod sig gøre.

Om Natten blev de sejlet ned af en Damper, og Skonnerten sank. Min Ven blev averteret i Avisen som druknet, og hans Kammerat, som blev bragt ind

til Westharbour, paamønstret en Finnebark til Australien. Min Ven var imidlertid ikke omkommet, men bragt i Land et andet Sted i England, hvorfra han paamønstrede en Damper til Vestindien. Senere kom han hjem, blev Soldat og avancerede til Løjtnant, og en Dag stod de to forliste Skibskammerater over for hinanden i Arresødallejren. Den ene som Løjtnant og den anden som hans Rekrut, begge to lige overrasket over at finde den anden levende.

MAN HAR OFTE SET, at et Kompagni har en eller anden Mascot eller Kæledægge, som nyder alles Bevaagenhed. Paa 2. Kompagni stillede hver Morgen en lille Dreng paa 5 Aar. Han fulgte Kompagniet Dagen lang, saa godt hans smaa Ben nu til lod det.

Det var efterhaanden en Vane, at han skulde være der, og han blev derfor »indrulleret« under Nr. 700.

Lidt efter lidt fik Rekrutterne skaffet ham en Skraahue og en Krave, han fik Skydemærker syet paa Ærmerne og udleveret Spisekort, saa han kunde skaffe sammen med sit Kompagni.

En Dag, da der var Udlevering af Pakker, blev 700 raabt op. Han svarede: »Halløj!« og løb hen og indtog Retstilling og hilste og fik saa udleveret en Pakke af Befalingsmanden. Da han fik pakket op, laa der en Maskinpistol, ganske vist af Træ. Mandskabet havde sparet sammen til den. Nu var 700 rigtig Soldat. Han deltog med Iver i alle Øvelser og var snart perfekt i Eksercits og Tjenesteforhold, og da Viceadmiralen mod Skolens Slutning inspicerede Lejren, stod 700 paa venstre Fløj af Paraden og præsenterede sit Gevær saa godt som nogen Soldat.

Jeg tror, det var en stor Sorg for 700, da Skolen var endt. Han stillede Kl. 4 om Morgenen, den Dag hans Kompagni skulde afgaa, og Taarerne løb ham ned ad Kinderne, men han var jo for lille til at komme ud at sejle. Da jeg spurgte ham, hvad han nu skulde, svarede han: »Jeg er blevet forfremmet til Gruffefører og skal lære de nye Folk, hvad de ikke kan!«

Rekrut Nr. 700.

MANGE MENNESKETYPER og alle Samfundslag er repræsenteret i saadan en Lejr. Her mødes Modsætningerne, og Ligemænd finder hinan-

den, men alle er underkastet det samme, den militære Disciplin. Man døjer godt og ondt med hinanden og rystes paa den Maade sammen i et fast Kammeratskab.

En Ting, som altid har ført Mænd sammen, hvad enten det har været i Felttog eller under fredelige Forhold, er Lejrbaalet om Aftenen efter Dagens Strabadser. Saaledes ogsaa i Arresødallejren. Det hændte af og til, at en Flok Rekrutter slog sig sammen i Tusmørket og tændte et Baal i en Udgravning paa Skrænten i Lejren, og snart efter samlede sig henimod 1000 Mand omkring Ilden og fik Fyr paa Tobakken. Lidt efter lidt kom man i Gang med at »spinde en Ende« eller synge en Sang, og alt imens Øjnene søgte det

fælles Punkt, Baalet, sænkede Aftenen sig over Kriegerne og skabte det Billede, som i Aarhundreder har været kendt i Soldaterlivet.

Nogle lyttede til Historierne eller Sangene, andre lod Tankerne vandre hjemad eller lod dem flyve til andre Steder i Verden.

Efterhaanden brændte Baalet ned, og en efter en trak de sig tilbage til Køjen i Barakkerne, der snart efter genlød af de dybe Aandedrag, der kendetegner den velfortjente Søvn ovenpaa Dagens Anstrengelser.

Stilheden sænkede sig over Arresødallejren, men brødes endnu en Gang af Taptoets Toner, som hørtes langt over Arresøen og gav Genlyd i Arresødals Skov, — et Dagens sidste vemodige Farvel.

TIDSFØRDRIV TIL JULEDAGENE ★

Jul i Nordsjælland har atter i Aar en Konkurrence med Opgaver for Børn og Voksne. Præmierne er som sædvanlig smukke og gode Bøger, som enhver vil være glad for at eje.

Naar Opgaverne er løst, sendes de til „Jul i Nordsjælland“, Hostrupsvej 14, Hillerød, sammen med Kuponerne, der klippes af Hjørnerne. Løsningerne maa være Redaktionen i Hænde senest den 7. Januar 1946. Hvis man er fyldt 15 Aar inden den 7. Januar, kan man kun deltage i Voksen-Opgaverne. Der kan godt i samme Konvolut være Løsninger baade for Voksen- og Børneopgaverne.

1. Præmien for de voksnes Opgave er den smukt indbundne „Hverdagskunst—Verdenskunst“ af R. Broby-Johansen. — 2. Præmien er „Fra D-Dag til Danmark“, af R. Mc. Millan, der sammen med Montgomery og hans Mænd gjorde hele Krigen med. — *Børnenes Præmier* bestaar af en Række gode og anerkendte Børnebøger, bl. a.

„Ivanhoe“ af Walter Scott og „Vibeke“ af Valborg Dahl.

Der trækkes Lod mellem
de rigtige Løsninger

Voksenopgave Nr. 1.

Struensee
Grevinde Danner
J. F. Classen
Hamlet
Thomas Kingo
Christiern Pedersen
C. Hostrup
Jens Grand
Valdemar Atterdag

Skriv Navnene paa de nordsjællandske Byer, som disse Personnavne særlig er knyttet til.

Hvor mange Bogstaver indeholder disse Bynavne tilsammen?
Og hvad er Bogstav Nr. 50 for et?

Voksenopgave Nr. 2.

Kl. 15,00 starter en Personbil fra Hillerød til Helsingør med en Kørehastighed paa 40 Kilometer i Timen. Samtidig starter en Lastbil fra Helsingør mod Hillerød med en Kørehastighed paa 20 Kilometer i Timen.

Hvilken af de to Biler er længst fra Hillerød i det Øjeblik, Bilerne krydser hinanden?

Børneopgave Nr. 1.

o o o o o o G A D E o o o o
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Naar der i Stedet for Prikkerne sættes de rigtige Bogstaver ind, vil 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 danne Navnet paa en Bebyggelse i Nærheden af Hørsholm og 7 8 9 10 11 12 13 14 Navnet paa en Bebyggelse i Nærheden af Hillerød.

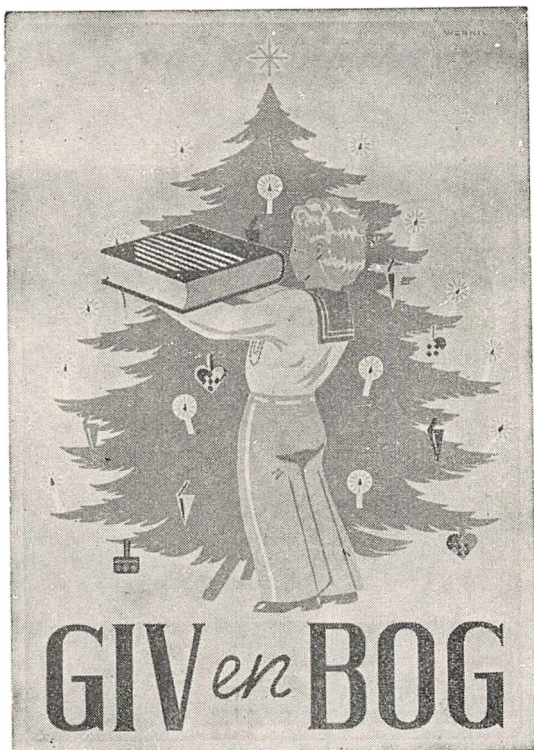
Hvad er det for to Navne?

Børneopgave Nr. 2.

☆
G
D × L × Y
G × Æ × E
K × × × D × × × P
U × × E × × P
H × × × L × × × G
F × × × × I × × × × K
S × × × G × × × P
P × × J × × T
U
V × × L × × Y

Ned ad Stammen paa dette Juletræ staar der, som I jo nok ser, GLÆDELIG JUL. Desuden er der flere andre Bogstaver langs Træets Ydersider, og saa er der en Mængde Kryds. Hvis alle Krydsene bliver erstattet med Bogstaver, kan man vandret læse Navnene paa 9 nordsjællandske Byer. (G under Stjernen og U over Foden staar alene og skal ikke indgaa i Bynavnene).

Hvad hedder de 9 Byer?

fra
Wilhelm Jørgensens Boghandel,
 FREDERIKSVÆRK . TLF. 470

**Skal
 Radioen ordnes
 til Jul? ★**

Nyt 1. Kl.s Radioværksted ledet
 af Radiotekniker med mange Aars
 Erfaring og med afsluttende Ek-
 samen fra Teknologisk Institut.

Moderne Maaleinstrumenter.

Mange Anbefalinger for hurtigt,
 billigt og omhyggeligt Arbejde.

Tlf. 492 **MARTIN PEDERSEN** Tlf. 492
 „POSTGAARDEN“ . FREDERIKSVÆRK

**SPAREKASSEN
 FOR FREDERIKSVÆRK
 OG OMEGN**

Frederiksværk Tlf. 340 . Hundested Tlf. 34 . Liseleje Tlf. 251
 Indlaan ca. 15 Millioner Kroner . Reserver ca. 900,000 Kroner

INDLAAN — UDLAAN
 Boksanlæg . Sparebøsser . Døgnboks

ALLE SPAREKASSEFORRETNINGER UDFØRES!

SVEND A. ANDERSEN

Telefon 65

Herrekonfektion og Skræderi

HERREMAGASINET
 FREDERIKSVÆRK

Svend Jelvard

LANDINSPEKTØR

FREDERIKSVÆRK . TLF. 351

**KNUD V. ERNERS
 BAGERI OG CONDITORI**

Nørregade 23 . Frederiksværk . Tlf. 62

Tryksager ...

FREDERIKSVÆRK
BOGTRYKKERI

... Annoncer

FREDERIKSVÆRK
OG OMEGNS UGEBLAD

JERNBANEGADE 15 . FREDERIKSVÆRK . TELEFON 285

P. Westphal-Larsen

ARKITEKT
FREDERIKSVÆRK
TLF. 409

Projektering af Nybygninger
og Ombygninger
i Byen og paa Landet

Lys giver Stemning!

Køb en nyttig Julegave.

Den finder De bedst hos

Installatør Hans Hansen,
FREDERIKSVÆRK . TLF. 177

Harry Løkke
Optiker & Urmager . Guldsmed
Frederiksværk Telf. 184

BANKEN
for
FREDERIKSVÆRK OG OMEGN
AKTIESELSKAB
★
Telefon 130

AKTIESELSKABET

H. Andersens Trælastforretning

FREDERIKSVÆRK

TELEFON 471

PRIVAT 371

SPARE- OG LAANEKASSEN
FOR KRONBORG VESTRE BIRK

Helsingeegnens Sparekasse
Oprettet 1862

Alle Sparekasseforretninger udføres
Boxer udlejes

Radio - Grammofoner
Cykler - Symaskiner
Ladestation

HANS BLOM,

HELSINGE - TELEFON 71

Aflæg min Forretning et Besøg —
altid 60 Møblementer paa Lager

Marius Jeppesen

Møbelmagasin

TELEFON HELSINGE 166

Chr. Larsen, *Skrædermester*

MODERNE SKRÆDERI

*Telefon
Helsinge
91*

MAGASIN *du Nord*

AXEL ANDERSEN . HELSINGE

MANUFAKTUR . HERREEKVIPERING

HOTEL *„Leidersdorff“*

HILLERØD — TELEFON: 37 - 38 - 679

C. NORDLUNDES BOGTRYKKERI

(Oswald Terkelsen)

Slotsgade 3 . Telefon 175
Hillerød

Lædervarer

er en kærkommen Julegave

Emil Andersen

Slotsgade 25 - Telf 1075 - Hillerød

Altid sidste Nyheder i

Frakker
Kjoler
Bluser
Nederdele
*
Manufaktur
Tricotage

Zandersen

Hillerød . Tlf. 237

De behøver ikke
at være i Tvivl
om

Julegaver,

hvis De prøver

Broderimagasinet

Anna Jørgensen

*
**En Stramajstol
hygger Hjemmet**

Missionshotellets Mellembygning
Tlf. Hillerød 874

Julebiomster

Julekranse

i stort Udvalg anbefales fra

Handelsgartner

Joh. Larsen

Hostrupsvej . Telf. 76 . Hillerød

Nyttige
JULEGAVER

I vore Lokaler paa 1ste Sal
kan De finde mange Ting,
der egner sig til Julegaver

O. PETERSEN & Co. (Ejnar Nielsen)
TELEFON 122 — HILLERØD

☆ KØB NYTTIGE

JULEGAVER

I

MAGASIN MADSEN

SLOTSGADE 23 . HILLERØD . TLF. 963

Vi haaber

i det nye Aar atter at kunne levere vore
smaa pragtfulde Pianinoer —

A. KNUDSEN

MUSIKHUSET

Telf 503

MØLLESTRÆDE

Hillerød

☆ *Julegaver* ☆

nu
som
før

Alex Christensen

Hillerød

Butik og Lager Torvet 9 . Telefon 371

NAAR DER KOMMER EN BAAD

med Bananer, saa kommer der vel ogsaa
en med lidt, som vi kan gøre godt med;
men indtil da maa vi nøjes med, hvad
Mor Danmark kan give!

Hvis man imidlertid vil tænke lidt paa,
at det er 6 Aar siden, at vi har været i
Kontakt med Omverdenen, saa maa de
fleste vist undre sig over, at vi endnu
kan tilbyde baade smukke og gode Møb-
ler til nogenlunde skikkelige Priser - men
kom selv indenfor og se paa Sagerne!

☆

Borella-Hansen & Co.,

TORVET NR. 1 — HILLERØD — TLF. 598

Slotsgade 43 - Hillerød

☆

SELETØJ
LÆDERVARER
DETAIL · EN GROS

Carl Nordfort

SADELMAGER

HILLERØD TELEFON 75 · SLOTSGADE 38

★
MANUFAKTUR
TRIKOTAGE
KONFEKTION
DAMEHATTE

★

C. W. GRÜTTNERS EFTF.

Svend Martensen

SLOTSGADE 31-33 · HILLERØD

TELEFON 398

LEVERANDØR TIL VARE- OG INDUSTRILOTTERIET

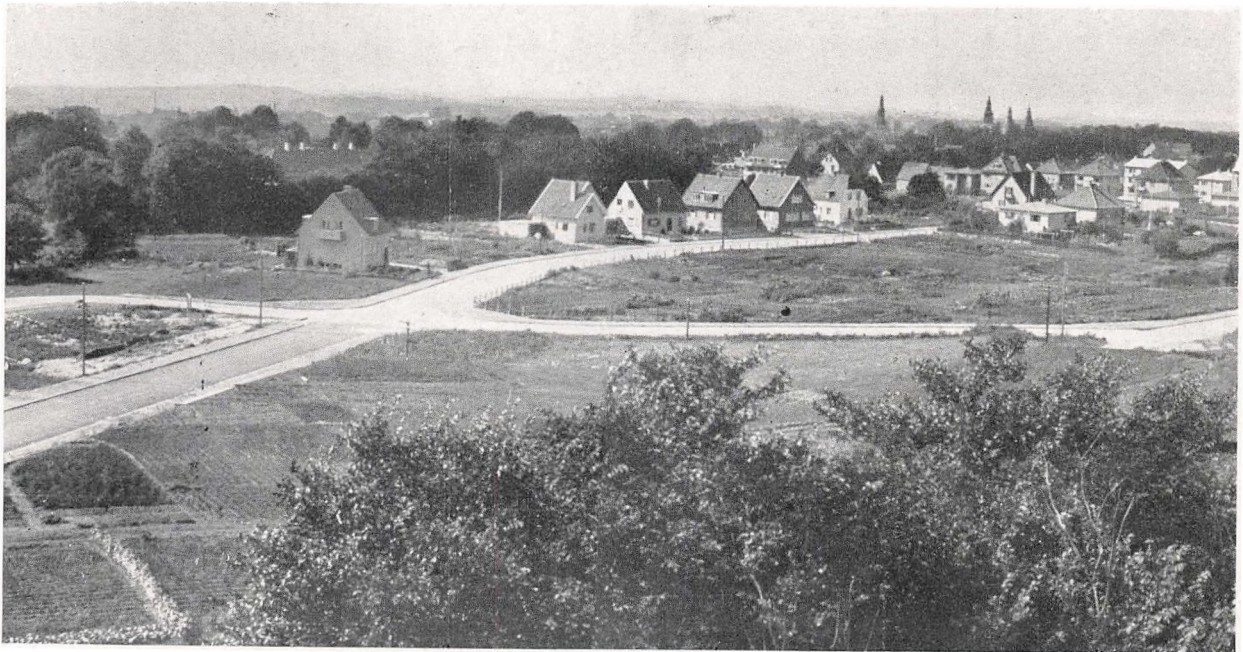
GULD
SØLV
PLET
BRONZE

E. Eriksen Køie

OPTIKER, URMAGER OG GULDSMED

HILLERØD TELEFON 266

Byg Deres Villa i Hillerød

Udsnit af Sandviggaard, set fra det nye Centralsygehus

Hillerød Kommunes

smukt beliggende og gode

Grunde ved Store Dyrehave

Lempelige Betalingsvilkaar — Ingen Udgift til Vejanlæg

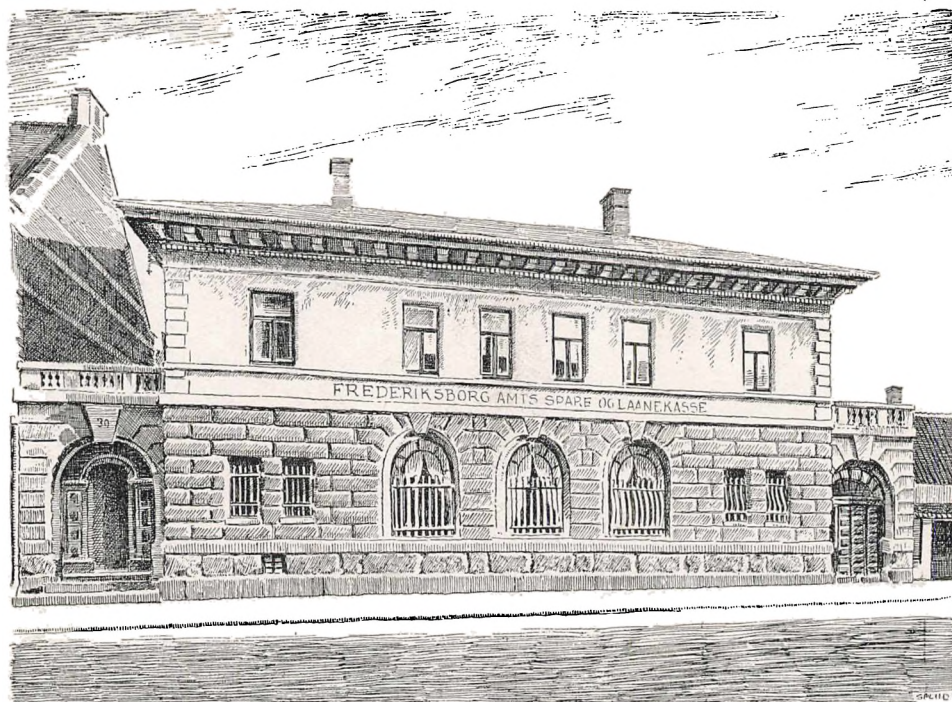
De højtbeliggende Sandviggaards Jorder

15 Min. Gang fra Hillerød Station

Det idylliske Holmene

7 Min. Gang fra Hillerød Station

Henvendelse til Byens Ejendomsmæglere eller Hillerød Borgmesterkontor (Tlf. 244)

Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse *Stiftet 1842*

Indlaanskapital ca. 80 Millioner — Reserver ca. 8 Millioner

Hovedkontoret

i Hillerød

er aabent daglig 9—15
Lørdag 9—12³⁰

Telefon 78
(3 Ledninger)

Laan ydes

Boksrum udlejes

Filialernes
Aabningstider:

Birkerød

Daglig 10—15
Lørdag 10—13. Tlf. 478

Farum

Daglig 9³⁰—11. Tlf. 248

Fredensborg

Daglig 10³⁰—14³⁰
Lørdag 10³⁰—12³⁰. Tlf. 232

Frederikssund

Daglig 10—15
Lørdag 10—13. Tlf. 35

Frederiksværk

Daglig 11—13. Tlf. 336

Ganløse

Daglig 10³⁰—12. Tlf. 35

Gilleleje

Daglig 11—13
Lørdag 11—12. Tlf. 170

Græsted

Daglig 14³⁰—16. Tlf. 70

Helsingø

Daglig 11—14
Lørdag 11—12. Tlf. 244

Hornbæk

Daglig 14³⁰—16. Tlf. 15

Hørsholm

Daglig 12—13³⁰. Tlf. 507

Jægerspris

Daglig 13—15. Tlf. 57

Lillerød

Daglig 12—15
Tlf. Allerød 38

Skibby

Daglig 11—13. Tlf. 158

Slangerup

Daglig 14³⁰—16. Tlf. 26

Vexø

Daglig 13³⁰—15.
Tlf. Søsum 117